

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ШВАГЕР ОЛЬГА АНДРІЇВНА

Прим. № ____

УДК: 342.9.03:336.722.11(477)(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ФОНДУ
ГРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Науковий керівник –
кандидат юридичних наук, доцент
Плотнікова Марія Володимирівна

Суми-2021

АНОТАЦІЯ

Швагер О.А. Адміністративно-правові засади діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні. – Кваліфікована наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Сумський державний університет, Суми, 2021.

Дисертаційне дослідження присвячене розгляду питань, що стосуються сучасного стану адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні та перспективам його оптимізації.

Аналіз законодавства України, зарубіжних країн та Європейського Союзу, а також положень юридичної доктрини дозволив прийти до наступних результатів дисертаційного дослідження.

В ході дослідження змісту та структури адміністративно-правового статусу було з'ясовано, що більшість науковців виділяють такі його елементи: функції, завдання, права, обов'язки, методи та форми діяльності. Дисертант з огляду на встановлені у нормах законодавства положення пропонує розширити зміст адміністративно-правового статусу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, включивши блок відповідальності, а саме: види відповідальності, порядок притягнення до відповідальності, особливості визначення підстав відповідальності. Зазначена теза підтверджується відповідними прикладами у роботі.

Визначено зміст такої ознаки адміністративно-правового статусу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб серед інших суб'єктів управління банківською системою як публічність, яка доводиться через ряд положень: Фонд є частиною банківської системи і діє як юридична

особа публічного права в силу публічних інтересів, які покликана захищати саме система гарантування вкладів; Фонд взаємодіє з іншими суб'єктами публічної влади з метою забезпечення стабільності банківської системи, а, відповідно, і фінансової системи держави в цілому; Фонд має відокремлене майно, що є об'єктом державної власності, і перебуває у його господарському віданні; присутня певна специфіка щодо здійснення ним видатків та отримання доходів (Фонд є установою, що не має на меті отримання прибутку); наявність публічно-правової природи страхових внесків до Фонду банками, які залучають кошти фізичних осіб у вклади.

Доведено положення про те, що функції Фонду відповідно до законодавства є такими, що мають соціально значущий характер, відповідно: гарантуючи захист прав вкладників – фізичних осіб – забезпечують довіру до банківської системи і сприяють швидкій акумуляції та перерозподілу коштів; забезпечуючи ефективність процедур виведення неплатоспроможних банків з ринку – сприяють більш раціональному здійсненню державного управління банківською діяльністю.

Визначено місце Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в системі державного управління банківською діяльністю та виділено ряд особливостей, які вирізняють його серед інших суб'єктів – носіїв владних повноважень.

Встановлено, що реалізація законодавчо закріплених за Фондом повноважень, відбувається через наділення ними керівних органів Фонду та уповноважених Фондом суб'єктів. Підвищення ефективності та прозорості діяльності Фонду безпосередньо пов'язане із регламентацією змісту його завдань та функцій у законодавстві. Деталізація функцій та завдань, відсутність розрізненості у їх тлумаченні на рівні закону та підзаконних нормативно-правових актів, дозволяє говорити про

зрозумілість їх формулювань, що однозначно сприяє інституційній спроможності Фонду.

Визначено ряд проблем, що існують в адміністративно-правовому регулюванні діяльності Фонду щодо відшкодування коштів за вкладками та виведення неплатоспроможних банків з ринку, запропоновано врегулювати їх шляхом внесення відповідних змін до законодавства, зокрема: запровадити системи гарантування вкладів членів кредитних спілок та гарантування виплат за договорами накопичувального страхування життя; розширити коло учасників Фонду та гарантованих вкладів, поступово підвищити суми гарантування вкладів у банках; врегулювати питання порядку про відшкодування коштів за вкладками у філіях іноземних банків, передбачити можливості співпраці Фонду із уповноваженими суб'єктами інших країн; закріпити за ним повноваження щодо раннього реагування, врахувавши, що: повноваження Фонду та НБУ при використанні інструментів раннього реагування не повинні конкурувати між собою, при розробці планів врегулювання потрібно керуватися положеннями Директиви 2014/59/ЄС щодо визначення їх змісту, вибір інструментів обумовлюється завданнями Фонду, умовами розвитку банківської системи та з урахуванням їх ефективності щодо захисту прав вкладників, передбачити розподіл повноважень в межах структури Фонду та його компетенції між відповідальними особами щодо складання планів врегулювання, дозволити банкам брати участь у їх розробці.

Проаналізувавши нормативні документи ряду зарубіжних країн (Польща, Литва, Німеччина, Боснія та Герцеговина, Бразилія, Індія та ін.), що визначають правовий статус уповноважених суб'єктів системи гарантування вкладів, та міжнародні документи, з'ясовано відповідність законодавства, що регулює функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні, сучасним європейським та міжнародним

практикам, при цьому визначено, що існують досі невирішені питання, обумовлені зобов'язаннями України привести у відповідність законодавство до стандартів ЄС, зокрема в частині гармонізації законодавства, що регулює питання страхування депозитів.

З урахуванням аналізу положень Директиви 2014/59/ЄС запропоновано: при визначенні термінів, що використовуються у Положенні, змінити підхід до визначення поняття план врегулювання та викласти його таким чином: «план врегулювання неплатоспроможності – документ, який детально описує характеристики банку та описує переважну стратегію розв'язання для цього банку, зокрема, які інструменти розв'язання слід чи можливо застосовувати; містить оцінку банку з можливістю вирішення його проблем, метою якої є виявлення та усунення будь-яких перешкод для вирішення проблеми банку та можливостей його відновлення»; доповнити Положення про виведення неплатоспроможних банків з ринку відповідним розділом під назвою «Функції Фонду щодо врегулювання неплатоспроможності банку» та визначити у ньому порядок складання уповноваженою на це особою Фонду складання плану врегулювання, його форму та зміст; порядок його оцінки та погодження його положень із НБУ; строків перегляду та порядку внесення змін до нього; відповідальність осіб, що уповноважені на складання плану врегулювання неплатоспроможності з метою мінімізації у тому числі корупційних ризиків, що можуть виникати при виборі того чи іншого інструменту врегулювання неплатоспроможності; доповнити частину другу статті 4 закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» «Функції Фонду» пунктом наступного змісту: «здійснює підготовку плану врегулювання неплатоспроможності з метою вирішення проблеми банку та можливостей його відновлення».

Висловлено думку, що контроль Фонду за виконанням зобов'язань банків у зв'язку з їх участю в системі гарантування вкладів фізичних осіб

та є частиною покладених на нього завдань та визначених законодавством повноважень, є однією із форм фінансового контролю.

Ключові слова: система гарантування вкладів фізичних осіб, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, банківська система, адміністративно-правовий статус, банківський нагляд, державне управління, управління банківською системою, функції, завдання, компетенція, виведення неплатоспроможних банків з ринку, гарантування вкладів, раннє реагування, план врегулювання, план відновлення

SUMMARY

Shvaher O.A. Administrative and legal bases of activity of the Deposit Guarantee Fund of individuals in Ukraine. – *Qualified scientific work on the rights of the manuscript.*

The thesis for a candidate's degree by the specialty 12.00.07 – Administrative Law and Process; Financial Law; Informational Law (081 – Jurisprudence). – Sumy State University. – Sumy, 2021.

The thesis is devoted to the study of issues related to the current state of administrative and legal regulation of the Deposit Guarantee Fund of individuals in Ukraine and its optimization prospects. The analysis of the legislation of Ukraine, foreign countries and the European Union, as well as the provisions of the legal doctrine, made it possible to come to the following results of the scientific research.

The study of the content and structure of the administrative and legal status revealed that the majority of scholars distinguish the following elements: functions, tasks, rights, responsibilities, methods and forms of activity. Taking into account the provisions established by law, the candidate for a degree proposes to expand the content of the administrative and legal status of the Deposit Guarantee Fund of individuals by including the set of liabilities,

namely: types of liability, the prosecution procedure, peculiarities of the grounds for liability. This point was confirmed by the relevant examples in this scientific work.

It was defined the subject matter of the publicity as the feature of the administrative and legal status of the Deposit Guarantee Fund of individuals among other subjects of the banking system management; this subject matter is proved by a number of provisions: the Fund is the part of the banking system and acts as the legal entity due to public interests and the deposit guarantee system is aimed to protect these interests; the Fund interacts with other public authorities in order to ensure the stability of the banking system and, consequently, the financial system of the state as a whole; the Fund has a separated property, which is the object of the state property and is under its economic management; there is certain specific character concerning expenditures and profit earnings (the Fund is a non-profit organization); the existence of public law nature of insurance contributions to the Fund by the banks that attract funds of individuals as deposits.

It was proved that the functions of the Fund in accordance with the law have a socially significant nature: guaranteeing the protection of depositors' rights – individuals – ensure the confidence in the banking system and promote a rapid accumulation and redistribution of funds; ensuring the effectiveness of procedures of insolvent banks withdrawal from the market contributes to a more rational implementation of the state management of the banking activity.

The place of the Deposit Guarantee Fund of individuals in the system of the state management of the banking activity has been determined and a number of features distinguishing it from other subjects-holders of power have been identified.

It was established that the implementation of the powers legally assigned to the Deposit Guarantee Fund of individuals is exercised through the empowerment of the governing bodies of the Fund and the entities authorized by

the Fund. Improving the efficiency and transparency of the Fund is directly related to the regulation of the subject matter of its tasks and functions in the legislation. The specification of functions and tasks, the absence of differences in their interpretation at the level of law and bylaws, makes it possible to speak about the clarity of their wording, which expressly contributes to the institutional capacity of the Fund.

It was distinguished a number of problems that exist in the administrative and legal regulation of the Fund's activities relating to deposits reimbursement and withdrawal of insolvents banks from the market. It was proposed to resolve these problems by introducing appropriate changes in the legislation, in particular: to introduce deposit guarantee systems for credit union members and the guarantee of payments under the accumulative life insurance contracts; to expand the number of participants of the Fund and guaranteed deposits, gradually increase the amount of guaranteed deposits in banks; to settle the issue of the procedure of the reimbursement of deposit funds in the branches of foreign banks, to provide opportunities for cooperation of the Fund with the authorized entities of other countries; to assign the powers relating to early response to the Fund. It can be done considering the following: the powers of the Fund and the NBU in the use of early response instruments should not compete with each other, the development of settlement plans should be guided by the provisions of Directive 2014/59/EU concerning their subject matter; the choice of instruments is conditioned by the Fund's tasks, conditions of the banking system development and their efficiency of depositors' rights protection, to provide the distribution of powers within the structure of the Fund and its competence among those responsible for resolution plan preparation, allow banks to participate in their development.

Having analyzed the normative documents of a number of foreign countries (Poland, Lithuania, Germany, Bosnia and Herzegovina, Brazil, India, etc.), which determine the legal status authorized entities of the deposit

guarantee system and international documents, it was established the compliance of the legislation governing the functioning of deposit guarantee schemes in Ukraine with modern European and international practices. However, there are still unresolved issues arising from Ukraine's obligations to bring the legislation into accordance with the EU standards, in particular, in terms of harmonization of the legislation governing the issues of deposit insurance.

Taking into account the analysis of the provisions of Directive 2014/59/EU, it was proposed: defining the terms used in the Regulation it is advisable to change the approach to the defining the concept of «resolution plan» and state it in the following way: «the plan of insolvency settlement is the document which describes in details the characteristics of the bank and describes the prevailing strategy of resolving for this bank, in particular, what resolution tools should or can be used; and contains evaluation of the bank with the possibility of solving its problems the purpose of which is to identify and eliminate any obstacles to solving the problem of the bank and the possibility of its recovery»; to supplement the Regulations on withdrawal of insolvent banks from the market with the relevant section entitled «Functions of the Fund concerning bank insolvency» and determine the procedure of drawing up a resolution plan by an authorized person of the Fund, the form and subject matter of this plan; the procedure of its evaluation and coordination of its provisions with the NBU; the terms of revision and procedure of making changes to it; the responsibilities of persons authorized to draw up an insolvency settlement plan in order to minimize risks, including the corruption ones which may arise when choosing a particular instrument of insolvency settlement; to add the paragraph with the following wording «executes the preparation of an insolvency settlement plan in order to resolve the bank's problems and finding opportunities for its recovery» to part 2 of Article 4 of the Law of Ukraine «On Deposit Guarantee System for Individuals».

It was expressed an opinion that the Fund's control over the banks' obligations relating to their participation in the system of guaranteeing deposits of individuals is the part of the tasks assigned to it and the powers defined by the law, is one of the forms of the financial control.

Key words: guarantee system of individuals' deposits, the Deposit Guarantee Fund of individuals, banking system, administrative and legal status, banking supervision, public administration, banking system management, functions, tasks, competence, withdrawal of insolvent banks from the market, deposit guarantee, early response, resolution plan, recovery plan.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Швагер О.А. Фінансово-правовий статус уповноважених суб'єктів системи гарантування (страхування) вкладів фізичних осіб. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Збірник наукових праць. Серія юридичні науки*. 2014. Випуск 6-2. Том 3. С. 116–118.

2. Швагер О.А. Фінансово-правове регулювання діяльності суб'єктів системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні. *Правовий вісник УАБС*. 2015. № 1 (12). С. 51–54.

3. Швагер О.А. Компетенція Фонду гарантування вкладів фізичних осіб: фінансово-правовий аспект. *Науковий Вісник Ужгородського Національного університету. Серія Право*. 2015. Випуск 35. Частина II. Том 3. С. 40–43.

4. Швагер О.А. Фінансово – правове регулювання діяльності ФГВФО в Україні в частині виконання функції виведення неплатоспроможних банків з ринку. *Правові горизонти*. 2017. № 3. С. 60–63.

5. Швагер О.А. Визначення ефективності дій суб'єктів фінансової діяльності як результат контрольних заходів. Проблеми правового регулювання відносин на ринку фінансових послуг в умовах глобалізації: монографія / за заг. ред. В. Д. Чернадчука, М. В. Старинського. Суми : Мрія, 2017. С. 89–110 (1,25 др. арк.).

6. Швагер О.А. Деякі аспекти ліквідації неплатоспроможного банку. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. Вип.5. С. 283–285.

7. Швагер О.А. Правовые аспекты администрирования систем гарантирования вкладов: опыт европейских и азиатских стран. *Asian Journal of Social and Human Sciences*. 2019. Vol. 4(1). PP. 10–18. DOI: 10.13187/ajshs.2019.1.10.

8. Швагер О.А. Антикорупційна політика Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в механізмі захисту прав споживачів депозитних послуг. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5. С. 201–204. URL: http://lsej.org.ua/5_2021/50.pdf.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Швагер О.А. Публічність як ознака правового статусу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. *Актуальні питання публічного та приватного права* : тези доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 17 жовтня 2014 р. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2014. С. 217–219.

2. Shvaher O. Actual problems of the legal regulation of the guaranteeing (insurance) system of individuals' deposits. *The Scientific Association of Economists and Lawyers «Fundacio»* : Zagreb's International Conference on Law and Social Sciences (December, 5th, 2014), Zagreb (Croatia), 2014, the collection of scientific papers. PP.157–159.

3. Shvaher O. Dual Nature of the Legal Status of the Deposit Guaranteeing Fund of Natural Persons in Ukraine. *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie «Právna veda a prax v treťom tisícročí»*, 27–28 február 2015, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Košice. P. 125–127.

4. Швагер О.А. Характеристика правовідносин за участю Національного банку України та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб щодо виведення неплатоспроможних банків з ринку. *Фінансове право у XXI сторіччі* : збірник наукових праць за матеріалами III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Ірпінь, 11 грудня 2015 року. Ірпінь : НДІ фінансового права, 2015. С. 169–171.

5. Швагер О.А. Вплив принципів функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб на діяльність фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні. *Адміністративне право і процес: історія,*

сучасність, перспективи розвитку : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Кривий Ріг, 25 березня 2016 року. Кривий Ріг : Донецький юридичний інститут МВС України, 2016. С.258–261.

6. Швагер О.А. Характерні особливості моделі державного регулювання функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні. *Вороновські читання (Фінансове право: сучасний стан та перспективи)* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 5 жовтня 2016 р. Київ : Асоціація фінансового права України, 2016. С. 277–279.

7. Швагер О.А. Актуальні питання запобігання неплатоспроможності банків Фондом гарантування вкладів фізичних осіб. *Вороновські читання (Співвідношення матеріального та процесуального в регулюванні фінансових відносин)* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Чернівці, 4–5 жовтня 2017 р. Харків : Асоціація фінансового права України, 2017. С.248–251.

8. Швагер О.А. Некоторые аспекты защиты прав вкладчиков – физических лиц. *Теоретико-прикладные проблемы реализации и защиты субъективных прав в контексте инновационного социально-экономического развития общества* : тезиси докладов международной научно-практической конференции, посвященной памяти Н.Г. Юркевича, г. Минск, 20–21 апреля 2018. Минск : Белорусский государственный университет, 2018. С. 308–312.

9. Швагер О.А. Компетенція Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 18-19 травня 2018 р. Суми : Сумський державний університет. С. 144–149.

10. Швагер О.А. Актуальні питання гармонізації банківського законодавства щодо гарантування вкладів фізичних осіб. *Теорія та практика адаптації банківського законодавства України до вимог ЄС* :

матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 3 листопада 2017 р. Yerevan : Eurasian Social Science Association, 2018. С. 93–95.

11. Швагер О.А. Дотримання ФГВФО принципів адміністративних процедур при відшкодуванні коштів за вкладами фізичних осіб. *Вороновські читання (Єдність адміністративних та фінансових процедур)* : збірник статей, доповідей та тез учасників міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 5–6 жовтня 2018 р. Харків : Асоціація фінансового права України, 2018. С. 608–618.

12. Плотнікова М.В., Швагер О.А. Характеристика окремих елементів системи захисту прав споживачів фінансових послуг в Європейському Союзі. *Правові засади організації та здійснення публічної влади* : збірник тез IV Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої світлій пам'яті доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова, м. Хмельницький, 2–6 березня 2021 року. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2021. С. 432–435.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	16
ВСТУП	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ	26
1.1. Адміністративно-правовий статус як правова категорія	26
1.2. Фонд як юридична особа публічного права	44
1.3. Участь Фонду у публічній фінансовій діяльності	58
Висновки до Розділу 1	77
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ	80
2.1. Завдання та функції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб....	80
2.2. Повноваження Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.....	101
2.3. Форми і методи діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб	117
Висновки до Розділу 2	138
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	141
3.1. Зарубіжний досвід правового регулювання діяльності уповноважених суб'єктів системи гарантування вкладів	141
3.2. Шляхи оптимізації адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб для ефективного виконання ним функцій	164
Висновки до Розділу 3	195
ВИСНОВКИ.....	198
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	207
ДОДАТКИ.....	226

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

Фонд – Фонд гарантування вкладів фізичних осіб

НБУ – Національний банк України

ВРУ – Верховна Рада України

КМУ – Кабінет Міністрів України

ЄС – Європейський Союз

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах динамічності суспільно-політичного та економічного життя держави гостро постає питання розвитку та удосконалення законодавства, що регулює функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб і, зокрема, місця Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в системі державного управління, забезпечення виконання його завдань та реалізації функцій щодо захисту прав вкладників.

Розроблення концептуальних засад розвитку системи гарантування вкладів фізичних осіб є одним із завдань юридичної науки. Адміністративно-правова наука повинна виявляти сферу його предметного впливу, методи регулювання таких важливих для держави відносин, які виникають із діяльності організацій системи гарантування вкладів фізичних осіб.

Оптимізація адміністративно-правового регулювання діяльності, пов'язаної із гарантуванням прав вкладників є сучасною проблемою, рішення якої розраховане на довготривале удосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб зокрема, і фінансової системи України в цілому.

Подальше удосконалення адміністративно-правового статусу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні безпосередньо залежить від імплементації якісно нових підходів до його правового регулювання. Передусім таке регулювання потребує вдосконалення механізму забезпечення реалізації функцій та повноважень Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Останнім часом простежується тенденція розвитку законодавства у зазначеному напрямку. Зокрема, закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» суттєво розширив сферу повноважень Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, змінив процедуру введення

тимчасових адміністрацій та ліквідації банків, а також – систему оцінювання надійності банків. Проте, на сьогоднішній день спостерігається неоднозначність розуміння компетенції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб і недостатньо уваги в юридичній літературі приділяється, зокрема, діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в контексті розгляду цього питання.

Окремі аспекти адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб характеризуються у працях Є. С. Ходак, Т. В. Мазур, В. Д. Чернадчука, Б. П. Адамика, Н. П. Дребот, Ю. Г. Собчук, С. Г. Науменко, Д. Б. Чеховського та О. І. Кадикало, однак їхні дослідження не мають комплексного характеру.

Наведене ще раз підтверджує актуальність обраної теми та зумовлює потребу у детальному аналізі вітчизняного та зарубіжного законодавства і практики, існуючих в літературі поглядів на зазначені питання, вивчення рекомендацій спеціалізованих міжнародних організацій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане у відповідності до затвердженої Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5; Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленого Постановою Верховної Ради України від 04 червня 2015 р. № 509-VIII, Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р.; науково-дослідної теми Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету «Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної, судової та фінансової систем України» (номер державної реєстрації 018U001317).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у виявленні існуючих проблем адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на підставі аналізу

наукових поглядів вчених, зарубіжного та національного законодавства для формулювання та обґрунтування пропозицій щодо удосконалення правового забезпечення діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а також правових засад оптимізації адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити наступні завдання:

- розглянути наукові підходи щодо розуміння сутності поняття адміністративно-правового статусу та виявити його особливості;
- визначити місце Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в системі державного управління банківською діяльністю;
- здійснити аналіз теоретичних положень і з'ясувати сучасний стан адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні;
- дослідити процедурні аспекти реалізації гарантійної функції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб і функції виведення неплатоспроможних банків з ринку в сучасних умовах;
- проаналізувати зарубіжний досвід правового регулювання діяльності уповноважених суб'єктів системи гарантування вкладів та охарактеризувати можливі шляхи його використання в Україні;
- з'ясувати проблеми формування понятійного апарату, уточнити визначення деяких існуючих понять і надати обґрунтовані визначення окремих понять;
- сформулювати пропозиції та надати рекомендації щодо удосконалення правового забезпечення діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та механізму оптимізації взаємовідносин Фонду гарантування вкладів фізичних осіб з іншими суб'єктами державного управління;

– визначити напрями розвитку законодавства щодо вдосконалення правового забезпечення діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають в процесі організації та функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, здійснення державного управління в сфері гарантування вкладів фізичних осіб, пов'язані з діяльністю Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектико-матеріалістичний метод пізнання об'єктивної дійсності та засновані на ньому загальнонаукові та спеціальні методи.

З метою найбільш повного та об'єктивного вивчення категорій, що були розглянуті у дослідженні були використані метод системного аналізу та логіко-семантичний метод (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3).

Завдяки формально-логічному методу було досліджено та виявлено взаємозв'язок між адміністративно-правовими засадами діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та особливості реалізації його функцій, завдань та повноважень (розділ 2), з'ясовано сутність його адміністративно-правового статусу (підрозділ 1.2).

Використання діалектичного методу дозволило сформулювати уявлення про елементи правового статусу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та з'ясувати порядок їх реалізації та взаємозв'язку у різних правовідносинах, суб'єктом яких є Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (підрозділ 1.3, розділ 2, підрозділ 3.2).

Порівняльно-правовий метод дослідження використовувався при з'ясуванні особливостей правового регулювання діяльності уповноважених суб'єктів систем гарантування вкладів в зарубіжних країнах (підрозділ 3.1) та метод правового моделювання для визначення

шляхів оптимізації правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (підрозділ 2.1, 3.2).

Науково-теоретичним підґрунтям дисертації стали праці фахівців у галузі теорії держави і права, адміністративного права, фінансового права та інших галузевих дисциплін. *Нормативно-правову основу* склали акти конституційного, адміністративного, фінансового законодавства України, нормативно-правові акти зарубіжних країн, що регулюють питання діяльності уповноважених суб'єктів системи гарантування вкладів, а також законодавства Європейського Союзу щодо порядку гарантування депозитів та правового регулювання питань неплатоспроможності кредитних установ.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять узагальнення практики діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та Національного банку України, довідкові видання, статистичні матеріали.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що проведено комплексний аналіз теоретико-правових засад адміністративно-правового статусу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, з'ясовано зміст його діяльності через призму визначених законодавчо функцій, завдань, методів та форм, визначені основні проблеми, що існують в адміністративно-правовому регулюванні діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. У результаті проведеного дослідження здобувачем сформульовано низку наукових положень та висновків, зокрема:

вперше:

- охарактеризовано компетентнісний та організаційно-правовий зміст діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб;
- виокремлено елементи компетенції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб;

– розмежовано участь НБУ та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у відносинах неплатоспроможності банків з огляду на визначення цілей їх діяльності та повноважень у сфері публічної фінансової діяльності;

– виділено особливості адміністративно-правового статусу, які вирізняють Фонд гарантування вкладів фізичних осіб серед інших суб'єктів – носіїв владних повноважень;

– запропоновано оптимізувати адміністративно-правове регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб шляхом законодавчого закріплення повноважень щодо «раннього реагування/втручання» в банківській діяльності;

удосконалено:

– положення про нормотворчі функції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, обґрунтовано необхідність їх належності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб з метою реалізації принципів відповідального управління та ефективного регулювання;

– положення про те, що закріплення за Фондом гарантування вкладів фізичних осіб повноважень відбувається через наділення ними керівних органів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та уповноважених Фондом гарантування вкладів фізичних осіб суб'єктів;

– положення про визначення відповідальності органу або установи в сфері публічної діяльності через призму публічної компетенції її посадових чи службових осіб;

дістали подальшого розвитку:

– пропозиції щодо вдосконалення правового механізму забезпечення фінансової стабільності в частині, що стосується усунення ризиків, пов'язаних з неплатоспроможністю філій іноземних банків (як наслідку неплатоспроможності головного банку в іншій державі), в тому числі шляхом налагодження співпраці між уповноваженими суб'єктами

систем гарантування вкладів інших країн та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб щодо обміну інформацією;

– наукові підходи щодо використання інструментів раннього реагування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб в частині визначення повноважень Фонду гарантування вкладів фізичних осіб щодо розробки планів врегулювання неплатоспроможності банків та банківських груп у відповідності до положень Директиви 2014/59/ЄС;

– обґрунтування необхідності визначення змісту поняття «план врегулювання» у відповідності до положень Директиви 2014/59/ЄС.

Практичне значення одержаних результатів. Результати проведеного дослідження можуть бути використані у:

– *правотворчій діяльності* – під час підготовки актів законодавства, що визначають питання адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та інших суб'єктів системи гарантування вкладів фізичних осіб;

– *науково-дослідній роботі* – для подальших досліджень, в рамках наукових тем та планів (*акт впровадження Сумського державного університету від 15 березня 2021 р.*);

– *навчальному процесі* – при підготовці навчальних матеріалів та викладанні навчальних дисциплін «Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг», «Правове регулювання виведення неплатоспроможних банків з ринку» (*акт впровадження Сумського державного університету від 15 березня 2021 р.*).

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження оприлюднені та обговорювалися на всеукраїнських та міжнародних конференціях: V Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання публічного та приватного права» (17 жовтня 2014 р., м. Запоріжжя); Zagreb's International Conference on Law and Social Sciences (December, 5th, 2014, Zagreb (Croatia)); Medzinárodna vedeckie konferencie

«Právna veda a prax v tret'om tisícročí» (27–28 február 2015, Košice, Slovak.); III Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Фінансове право у ХХІ сторіччі» (11 грудня 2015 року, м. Ірпінь); Всеукраїнська науково-практична конференція «Адміністративне право і процес: історія, сучасність, перспективи розвитку» (25 березня 2016 р., м. Кривий Ріг); Міжнародна науково-практична конференція Вороновські читання (Фінансове право: сучасний стан та перспективи) (5 жовтня 2016 р., м. Київ); Міжнародна науково-практична конференція «Вороновські читання: співвідношення матеріального та процесуального в регулюванні фінансових відносин» (4–5 жовтня 2017 р., м. Чернівці); Международная научно-практическая конференция посвященная памяти Н. Г. Юркевича «Теоретико-прикладные проблемы реализации и защиты субъективных прав в контексте инновационного социально-экономического развития общества» (20–21 апреля 2018 г., г. Минск); II Міжнародна науково-практична конференція «Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів» (18–19 травня 2018 р., м. Суми); Міжнародна науково-практична конференція «Теорія та практика адаптації банківського законодавства України до вимог ЄС» (3 листопада 2017 р., м. Київ); Міжнародна науково-практична конференція «Вороновські читання: єдність адміністративних та фінансових процедур» (5–6 жовтня 2018 р., м. Львів); IV Міжнародна науково-практична конференція «Правові засади організації та здійснення публічної влади», присвячена світлій пам'яті доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова (2–6 березня 2021 р., м. Хмельницький).

Публікації. Основні результати та висновки дисертаційного дослідження викладені у підрозділі колективної монографії, 7 наукових статтях, з яких 6 опубліковані у фахових наукових виданнях з юридичних наук, 1 – в іноземному науковому періодичному виданні та 12 тезах доповідей на науково-практичних конференціях та круглих столах.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, в яких об'єднано вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 235 сторінок, у тому числі список використаних джерел на 19 сторінках (177 найменувань), 3 додатки викладено на 10 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

1.1. Адміністративно-правовий статус як правова категорія

Характеристика адміністративно-правових засад діяльності Фонду потребує аналізу його адміністративно-правового статусу, що доцільно розпочати із визначення загальнотеоретичних підходів до понять «правовий статус» та «адміністративно-правовий статус», їх елементів.

Поняття «статус» є багатоаспектним та потребує його правильного трактування, оскільки використовується багатьма науками, в тому числі і наукою адміністративного права. Перед з'ясуванням сутності поняття адміністративно-правового статусу як правової категорії, необхідно зазначити, що категорії права (або правові категорії) – це загальні, типові поняття, що вживаються у праві, тому для науки адміністративного права однією з визначальних загальних категорій є адміністративно-правовий статус.

Статус (від лат. «status» – «стан», «становище») розуміється як сукупність прав і обов'язків фізичних та юридичних осіб. В Україні визначається Конституцією, законами та іншими нормативно-правовими актами, міжнародними договорами, ратифікованими Верховною Радою України. Правовий статус особи фізичної визначають насамперед конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Практична реалізація правового статусу забезпечується системою конституційних та інших гарантій. Розрізняють правовий статус: а) громадян України; б) іноземців; в) осіб без громадянства; г) осіб, яким надано притулок. Найповніше національним законодавством регулюється правовий статус громадян України. Щодо інших категорій осіб існують

певні винятки, передбачені законодавством. За характером правового регулювання виділяють загальний, галузевий і спеціальний правовий статус фізичної особи. Загальний правовий статус визначається нормами всіх галузей права, галузевий – конкретної галузі права, а спеціальний – нормами спеціального законодавства (наприклад, правовий статус осіб, потерпілих внаслідок Чорнобильської катастрофи) [172].

Правовий статус осіб юридичних визначається через їх компетенцію, тобто права і обов'язки цих осіб зафіксовані в чинному законодавстві. Йдеться про державні органи, підприємства, установи та організації. У концентрованому вигляді їх правовий статус відображається у законах, положеннях, статутах та інших нормативно-правових актах про ці органи, підприємства, установи та організації. Від повноти юридичної фіксації повноважень даних юридичних осіб залежить ефективність їхньої діяльності. Свій правовий статус має і держава в цілому. Цей статус характеризується двома аспектами – внутрішнім і міжнародним. Перший визначається головним чином нормами конституційного права. Конституція України, зокрема, зафіксувала основні правові засади державного устрою України. Міжнародно-правовий статус держави визначається нормами і принципами міжнародного права [172].

Категорія «правовий статус», на нашу думку, являє собою одну з фундаментальних, проте й одну з найсуперечливіших категорій в юридичній науці. До її з'ясування підходили з різних боків науковці різних напрямків, в тому числі конституційного, адміністративного, фінансового, цивільного та інших галузей права. В цілому розуміння поняття правового статусу пов'язане з визначенням місця суб'єкта певного виду правовідносин у правовій системі.

Термін «правовий статус» широко застосовується в юридичній літературі, законотворчій та правозастосовній практиці. Проте його трактування є достатньо широким та різноплановим. Так, наприклад, у статті 2 Закону України «Про Національний банк України» визначено, що

Національний банк України є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, цим Законом та іншими законами України. В даному випадку законодавцем застосоване поняття «юридичний статус».

Статтею 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб в Україні» визначено саме правовий статус Фонду, що відображається в самій назві статті. Також і в інших законах можна знайти приклади використання саме поняття «правовий статус» (наприклад, статті 5, 16 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», стаття 6 Закону України «Про банки і банківську діяльність»).

В інших нормативно-правових актах для визначення місця певного суб'єкта в системі певних правовідносин використано поняття «статус» (наприклад, стаття 1 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд», стаття 1 Закону України «Про Антимонопольний комітет України»).

Відсутність сталості у використанні зазначених вище термінів при визначенні місця певного суб'єкту управління в національній правовій системі України породжує дискусію серед науковців, які досліджують питання правового статусу. Побудова теорії юридичної конструкції правового статусу дослідниками різних галузей права дозволяє розкрити зміст та структуру цього поняття. При цьому необхідно зазначити, що розвиток наукової думки навколо зазначеного поняття пов'язаний з деякими аспектами розвитку його елементів, які, на нашу думку, мають як статичний, так і динамічний характер.

На думку С.С. Алексеєва правовим статусом є правове становище суб'єкта, що відображає його фактичне становище у взаємовідносинах із суспільством та державою [27, с. 49]. Натомість В.М. Корельський визначає правовий статус як багатоаспектну категорію, що по-перше, має

загальний, універсальний характер, включає статуси різних суб'єктів правовідносин: держави, суспільства, особи тощо; по-друге, відображає індивідуальні особливості суб'єктів і реальне положення їх у системі багатоманітних суспільних відносин; по-третє, правовий статус не може бути реалізований без обов'язків, що кореспондуються правам, без юридичної відповідальності в необхідних випадках, без правових гарантій; по-четверте, категорія правовий статус визначає права і обов'язки суб'єктів у системному вигляді, що дає змогу здійснити порівняльний аналіз статусів різних суб'єктів, для відкриття нових шляхів для їх вдосконалення [144, с. 549].

На думку Н.І. Матузова, правовий статус є комплексною інтеграційною категорією, що відображає взаємовідносини особистості та суспільства, громадянина та держави, індивіду та колективу та інші соціальні зв'язки. Правовий статус, на його думку є не чим іншим як окремою складовою правової системи [145, с. 145].

Підтримуючи думку Н.І. Матузова, С.А. Комаров вказує, що правовий статус є специфічним феноменом правової системи, оскільки суб'єкти права, що є носіями правового статусу знаходяться в постійній динаміці – змінюються їх характеристики, вони вступають у різні відносини, тим самим змінюється зміст їх прав та обов'язків. Вчений вказує на необхідність визначення найбільш стійких (постійних) характеристик положень суб'єктів, що дозволять охарактеризувати їх не лише в процесі активної динаміки розвитку прав та обов'язків, а й у стані так званого правового покою. Власне ці характеристики і є належним суб'єкту права правовим статусом [104, с. 111–112].

На думку О.В. Зайчука, правовий статус як юридична категорія не лише визначає стандарти можливої та необхідної поведінки, що забезпечують нормальну життєдіяльність соціального середовища, а й характеризує реальну взаємодію держави та особи [146, с. 78]. Правовий статус є самостійною категорією та характеризується такими ознаками:

1. Має універсальний характер, оскільки поширюється на всіх суб'єктів. 2. Відображає особливості особи та держави як учасників суспільних відносин та ступінь і характер їх взаємодії. 3. Права та свободи, що складають основу статусу, не можуть реалізуватись без інших його компонентів-обов'язків та відповідальності. 4. Ця категорія забезпечує системність прав, свобод та обов'язків. 5. Елементи структури правового статусу є взаємозалежними та взаємодіючими. 6. Правовий статус характеризується відносною стабільністю [146, с. 79].

Структура правового статусу визначається в юридичній літературі, як правило, подібно. Наприклад, М.В. Кравчук вважає, що до структури правового статусу входять такі елементи: суб'єктивні юридичні права й обов'язки, передбачені Конституцією та іншими нормативно-правовими актами певної держави; законні інтереси; правосуб'єктність та громадянство (постійний юридичний зв'язок особи і держави, що проявляється у взаємних правах та обов'язках); юридична відповідальність; правові принципи тощо [84, с. 87–88].

Під елементами правового статусу розуміють його складові, які у сукупності складають змістовну правову (юридичну) характеристику суб'єкта правовідносин, вказують на його специфіку, відмінність від інших.

За характером (змістом) правовий статус класифікують на:

– загальний (конституційний). Він визначається конституцією і не залежить від певних поточних факторів, є рівним, єдиним і стабільним для всіх суб'єктів. Зміна цього статусу залежить від волі законодавця, а не від бажання конкретного суб'єкта. Даний статус є базовим, вихідним для решти статусів, тому він не повинен враховувати багатоманітності суб'єктів права, їх особливостей та специфіки. Він визначає ступінь демократичності та соціальне призначення держави;

– спеціальний (родовий) статус відображає особливості правового становища певних суб'єктів або їх категорій. Він базується на загальному,

хоча детальніше характеризує доповнюючі права, обов'язки та пільги, передбачені законодавством для певної категорії суб'єктів;

– галузевий статус характеризує особливості прав та обов'язків суб'єктів стосовно певної сфери суспільних відносин. Він конкретизує загальний статус нормами галузевого законодавства. Це надає можливість виділити адміністративно-правовий, цивільно-правовий, фінансово-правовий, кримінально-правовий та інші статуси;

– індивідуальний статус фіксує можливості та обов'язки конкретного суб'єкта. Він є сукупністю персоніфікованих прав та обов'язків, є динамічним та змінюється відповідно до змін у житті суб'єкта [106, с. 97].

Оскільки встановлення взаємозв'язку між поняттям адміністративно-правового статусу Фонду та напрямів правового регулювання його діяльності є одним із завдань нашого дослідження, пропонуємо дослідити та узагальнити поняття адміністративно-правового статусу як правової категорії для його вирішення.

З огляду на те, що ми можемо припустити, що адміністративно-правовий статус Фонду реалізується шляхом його участі в адміністративних відносинах, що виникають з приводу гарантування вкладів та виведення неплатоспроможних банків з ринку, потрібно звернутися до теоретичних положень адміністративно-правової науки та проаналізувати їх.

Адміністративно-правовий статус особи – це сукупність юридичних засобів, які характеризують місце і роль фізичної або юридичної особи в адміністративно-правових відносинах. Визначальними для аналізу адміністративно-правового статусу особи є такі юридичні елементи: 1) публічні суб'єктивні права та юридичні обов'язки; 2) обсяг і характер правосуб'єктності; 3) адміністративна відповідальність; 4) у деяких випадках – дисциплінарна відповідальність посадових осіб публічної адміністрації [21, с. 124].

В.Б. Авер'янов зазначає, що поняття адміністративно-правового статусу охоплює комплекс конкретно визначених суб'єктивних прав і обов'язків, які закріплені за відповідним суб'єктом нормами адміністративного права. Тобто, необхідною ознакою набуття особою адміністративно-правового статусу є наявність у неї конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, які реалізуються даною особою як в адміністративних правовідносинах, так і поза ними [22, с. 194].

Деталізуючи суб'єктивні права, П.С. Лютіков в аспекті дослідження прав та обов'язків особи, аналізу матеріальних і процесуальних норм адміністративного законодавства вбачає за доцільне назвати такі ознаки суб'єктивного права юридичних осіб: полягає в можливості реалізації конкретної правової поведінки уповноваженого суб'єкта адміністративних правовідносин; є індивідуально-визначеним обсягом дозволеної юридичної поведінки у сфері публічного адміністрування; обсяг дозволеної поведінки визначається залежно від адміністративної правосуб'єктності юридичної особи та її виду; надання суб'єктивного права одному з учасників адміністративних правовідносин передбачає покладання на іншого учасника відповідних суб'єктивних юридичних обов'язків; дозволена правова поведінка юридичної особи як учасника адміністративних правовідносин у передбачених законом випадках може забезпечуватися заходами адміністративного примусу [90, с. 433–434].

М.І. Цуркан вважає, що правовий статус слід розглядати як у широкому розумінні (як систему обов'язків, прав, правообмежень, етико-правових вимог, соціального захисту і відповідальності, визначених нормативними актами та гарантованих державою), так і у вузькому розумінні (як систему обов'язків, прав і відповідальності, визначених нормативно-правовими актами та гарантованих державою) [161, с. 51].

Д.М. Бахрах визначає, що суб'єкти адміністративного права – це реальні учасники адміністративно-правових відносин, які отримавши адміністративно-правовий статус, беруть участь в організації публічного

управління (державного та муніципального), безпосередньо в управлінській діяльності, а також в процесі управління (адміністративних процедурах). Однак адміністративно-правовий статус розкривається і у відносинах між органами управління та громадянами, а також іншими суб'єктами права. Відповідно, адміністративно-правовий статус визначається правами, свободами, їх гарантіями, обов'язками, правообмеженнями, певним обсягом відповідальності [19, с. 125].

Науковець звертає увагу, що суб'єкти адміністративного права можуть реалізувати свій правовий статус в рамках наступних чотирьох блоків у відносинах, що виникають: 1) в організаційно-управлінському праві (відносини щодо загальної організації управління в різних галузях та сферах управління); 2) в управлінському процесі, тобто в рамках використання управлінських процедур, підготовки та прийняття правових актів управління та застосування інших адміністративно-правових форм та методів; 3) в адміністративному процесі, тобто в системі відносин з приводу забезпечення судового захисту прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб; 4) в адміністративно-деліктному праві, тобто в процесі відносин, що виникають при застосуванні заходів адміністративного примусу уповноваженими органами та посадовими особами до суб'єктів, що порушують правові норми [19, с. 125].

З огляду на положення норм закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», правовий статус Фонду реалізується у всіх описаних вище блоках відносин, наприклад: в організаційно-управлінських відносинах – шляхом ведення реєстру учасників системи гарантування вкладів фізичних осіб (п.1 ч. 2 статті 4 Закону) або регулювання участі банків у системі гарантування вкладів фізичних осіб (п.5 ч. 2 статті 4 Закону); в адміністративно-деліктному праві – шляхом здійснення повноважень щодо застосування до банків та їх керівників відповідно фінансових санкцій і накладення адміністративних штрафів (п.7 ч. 2 статті 4 Закону).

М.І. Горбач надає наступну класифікацію елементів адміністративно-правового статусу суб'єктів адміністративного права: 1) основні елементи – є права та обов'язки, як комплексні елементи адміністративно-правового статусу, що виділяють його цілісну складову, без жодного з елементів якого він не може існувати. Тому, вказані елементи (права та обов'язки) відносяться до основної складової будь-якого адміністративно-правового статусу суб'єкта права; 2) додаткові елементи – такі, як правосуб'єктність, правове становище, повноваження, гарантії компетенції, адміністративно-правова відповідальність, юридичне явище відносяться до динаміки, іншими словами, інструментарію адміністративного права та не можуть бути віднесеними до загальної складової адміністративно-правового статусу суб'єкта адміністративного права, тому, вказані елементи класифіковано як додаткову складову адміністративно-правового статусу суб'єкта права; 3) спеціальні елементи – спеціальними елементами адміністративно-правового статусу є всі елементи, що характеризують певний окремий суб'єкт адміністративного права. Наприклад, для гендерної політики, основним елементом є стать, а для державного службовця – добросовісність [51, с. 39].

О.М. Музичук зазначає щодо елементного складу правового статусу суб'єктів адміністративно-правових відносин, що він, насамперед, залежить від того, чи це фізична, чи юридична особа. Наприклад, якщо фізична особа, то елементами її правового статусу будуть: права, обов'язки та відповідальність, якщо юридична, то до таких пропонується віднести: мету її утворення та діяльності, завдання, функції, обов'язки, права, відповідальність, особливості організаційно-структурної будови та взаємовідносин [95, с. 319].

Існує позиція, що зміст адміністративно-правового статусу особи становить комплекс її прав і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права, реалізація яких забезпечується певними гарантіями. Основою цього статусу є адміністративна правоздатність –

здатність мати права і виконувати обов'язки адміністративно-правового характеру [22, с. 198].

Інші дослідники пропонують виділяти в структурі адміністративно-правового статусу адміністративну правосуб'єктність, права, обов'язки та право-обов'язки. В.В. Зуй вважає, що туди повинні входити обов'язки, права, гарантії діяльності та юридична відповідальність [73, с. 107].

Не всі дослідники погоджуються із включенням гарантій прав або гарантій діяльності до структури адміністративно-правового статусу. Так, А.Н. Крамнік зазначає, що включення таких гарантій як самостійного елементу статусу не є вірним, оскільки: по-перше, не всі гарантії є юридичними (вони можуть бути політичними, економічними, соціальними та ін.); по-друге, юридичні гарантії знаходяться поза рамками статусу суб'єкта, оскільки забезпечуються іншими суб'єктами (органами), а не безпосередньо самим суб'єктом. Поза тим, перелічені властивості мають відношення до суб'єкта через компетенцію, яка є одним із елементів правового статусу. Він погоджується з іншими дослідниками в частині того, що основними елементами адміністративно-правового статусу є права та обов'язки суб'єктів у сфері державного управління. Реалізація цих прав та обов'язків забезпечується відповідальністю суб'єктів [20, с. 223].

На противагу Д.Н. Бахраху, А.Н. Крамнік пропонує розділити адміністративно-правовий статус на п'ять блоків, кожен з яких матиме власні складові: 1. Загальний блок, що містить визначення назви органу; його мети, завдань, функцій. 2. Організаційний блок, що стосується порядку утворення/порядку призначення, питань організації його структурних підрозділів, реорганізації самого органу та його підрозділів; визначення його підзвітності, підконтрольності та підпорядкування. 3. Структурний блок, що об'єднує питання визначення системи, до якої входить суб'єкт; визначення структури; закріплення принципів побудови системи та структури. 4. Процедурний блок (порядок діяльності) – стосується організації діяльності; порядку діяльності; принципів

діяльності. 5. Компетенційний блок – це права, обов'язки; підвідомчість справ; масштаб розповсюдження повноважень, сфери відання; методи діяльності [20, с. 225].

Не можемо не погодитись із зазначеним розподілом, проте, пропонуємо розширити перелік, включивши блок відповідальності: види відповідальності, порядок притягнення до відповідальності, особливості визначення підстав відповідальності.

Зважаючи на думку Д.М. Лук'янця щодо поняття юридичної відповідальності, яка є регламентована правовими нормами реакція з боку уповноважених суб'єктів на діяння фізичних або юридичних осіб (колективних суб'єктів), що можуть мати вираз у недотриманні встановлених законом заборон, невиконанні встановлених законом обов'язків, порушенні цивільно-правових зобов'язань, нанесенні шкоди або завданні збитків і виражена у застосуванні до осіб, що вчинили такі діяння, засобів впливу, які тягнуть за собою позбавлення особистого, майнового або організаційного характеру [89, с. 5] та те, що для більшості конструкцій юридичної відповідальності характерною є наявність владних повноважень одного суб'єкта відносно юридичної відповідальності по відношенню до іншого, причому наявність таких повноважень може обумовлюватись або належністю одного із суб'єктів до органів держави, або службовим підпорядкуванням одного суб'єкта іншому [89, с. 8], то щодо відповідальності саме Фонду як органу публічної влади, вважаємо за необхідне зазначити наступне.

Визначення такого елемента у його адміністративно-правовому статусі як відповідальність, обумовлюється цілями його діяльності: підвищення довіри населення до банківської системи та забезпечення її стабільності, що реалізується в межах його діяльності та отримання управлінсько-владних повноважень посадовими особами Фонду. Наприклад, відповідно до положень статті 14 закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» визначені повноваження

Директора-розпорядника Фонду. Частина 3 зазначеної статті визначає, що Директор-розпорядник Фонду несе персональну відповідальність за діяльність Фонду та виконання покладених на нього завдань.

Кодекс України про адміністративні правопорушення в межах положень статей 166⁹ «Порушення законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» та 188³⁴ «Невиконання законних вимог посадових осіб суб'єктів державного фінансового моніторингу» визначає відповідальність *уповноваженої особи Фонду* (працівника Фонду, який від імені Фонду та в межах повноважень, передбачених Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» та/або делегованих Фондом, виконує дії із забезпечення виведення банку з ринку під час здійснення тимчасової адміністрації неплатоспроможного банку та/або ліквідації банку) за передбачені у цих статтях правопорушення.

Слід зазначити, що визначення відповідальності органу або установи в сфері публічної діяльності саме через визначення відповідальності її посадових чи службових осіб характеризується як раз через публічну компетенцію.

Грунтуючись на теоретичних положеннях про поняття адміністративно-правового статусу можна охарактеризувати правовий статус будь-якого публічного органу. Для порівняння позицій доцільно звернутися до праць дослідників, які присвячені характеристиці адміністративно-правового статусу окремих суб'єктів адміністративного права.

Так, наприклад, С.В. Осауленко досліджуючи питання адміністративно-правового статусу Кабінету Міністрів України визначила наступне. Особливості адміністративно-правового статусу Кабінету Міністрів України характеризуються тим, що урядова діяльність реалізується одночасно через політичні та адміністративні повноваження.

При цьому, зміст політичних повноважень Кабінету Міністрів України полягає у здійсненні ним державної політики, а змістом адміністративних повноважень Кабінету Міністрів України є виконавчо-розпорядча діяльність щодо керівництва економічною, соціально-культурною та адміністративно-політичною сферами. У структурі адміністративно-правового статусу Кабінету Міністрів України дослідник характеризує завдання, функції, права і обов'язки. Особливу увагу науковцем приділено відповідальності Уряду. Встановлено, що відповідальність Кабінету Міністрів України є політичною відповідальністю, яка застосовується як до Уряду в цілому, так і до кожного із його членів, зокрема. Тобто ця відповідальність має політичний характер і є складовою конституційно-правового статусу Кабінету Міністрів України. Для адміністративно-правового статусу Кабінету Міністрів України характерним є те, що відповідальність лише теоретично може бути його складовою. На теперішній час законодавчо не передбачено відповідальності Кабінету Міністрів України як елемента його адміністративно-правового статусу (підстав, процедури, стягнень) [102, с. 8-9].

О.М. Алтуніна визначає такі особливості адміністративно-правового статусу органів місцевого самоврядування: 1) органи місцевого самоврядування є суб'єктами публічної влади, у зв'язку з чим здійснюють публічне (муніципальне) управління, яке є невід'ємною частиною (видом) державного управління, однак не входять до системи органів державної влади; 2) органи місцевого самоврядування мають певну компетенцію, структуру, територіальний масштаб діяльності; 3) органи місцевого самоврядування здійснюють керівництво економікою, соціально-культурним будівництвом та адміністративно-політичною діяльністю на певній адміністративно-територіальній ділянці; 4) під час формування та організації діяльності органів місцевого самоврядування враховуються історичні, національні, етнічні, культурні й інші особливості; 5) реалізуючи свої повноваження, закріплені в Конституції та інших

правових актах, органи місцевого самоврядування можуть вступати в різні, у тому числі адміністративно-правові відносини, у яких можуть бути як владним суб'єктом, так і підпорядкованим; б) як суб'єкти, які наділені адміністративно-правовим статусом, органи місцевого самоврядування мають право ухвалювати рішення, які є обов'язковими для виконання всіма розташованими на відповідній території органами виконавчої влади, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами та організаціями, посадовими особами, а також громадянами, які постійно або тимчасово проживають на відповідній території, видавати правові акти, здійснювати державну реєстрацію підприємств, надавати податкові й інші пільги і переваги підприємствам; установлювати місцеві податки і збори тощо, здійснювати інші юридично значущі дії; 7) органи місцевого самоврядування наділені державними контрольними повноваженнями за дотриманням цін і тарифів, дотриманням законодавства про захист прав споживачів; станом квартирної обліку і дотриманням житлового законодавства; забезпеченням надійності і безпеки будинків і споруджень, дотриманням земельного і природоохоронного законодавства: забезпеченням законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян та з інших питань [29, с. 91–92].

О.М. Стець, характеризуючи структуру адміністративно-правового статусу Головного управління Державної служби України, виділяє у ньому такі елементи, як: завдання, принципи, функції, компетенцію, взаємодію, структуру, організацію діяльності. При цьому, виокремлюються визначальні елементи правового статусу, до яких належать завдання, принципи і функції, центральні елементи (компетенція і взаємодія) та допоміжні, що охоплюють структуру і організацію діяльності [142, с. 15].

Адміністративно-правовим статусом Антимонопольного комітету України, на думку О. В. Пономарьова, є його становище в ієрархії органів виконавчої влади, яке створює умови для забезпечення спроможності Комітету своїми односторонніми діями (актами) породжувати, змінювати

або припиняти адміністративно-правові правовідносини у сфері захисту економічної конкуренції. До структури адміністративно-правового статусу Антимонопольного комітету України дослідник відносить такі елементи: 1) мета, завдання, функції; 2) компетенція; 3) організація діяльності; 4) юридична відповідальність службовців Антимонопольного комітету України [115, с. 63–83].

С.П. Пономарьов аналізуючи адміністративно-правовий статус Служби безпеки України, пропонує наступну структуру адміністративно-правового статусу Служби безпеки України, яка складається з наступних блоків: 1) функціонально-цільовий; 2) структурно-організаційний; 3) компетенційний (компетенція); 4) піднаглядність і відповідальність правоохоронного органу, а також гарантії його діяльності [116, с. 123].

Грунтовно досліджуючи питання адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України, Г.О. Балака визначає, що особливість адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України зумовлена його структурою, характером діяльності та роллю в соціально-економічній політиці держави. Під адміністративно-правовим статусом Пенсійного фонду України пропонується розуміти правове становище Пенсійного фонду України, що впливає з його компетенції, а також із завдань, функцій, організації та порядку діяльності, відповідальності, взаємодії з іншими суб'єктами щодо реалізації державної політики у сфері пенсійного забезпечення та загальнообов'язкового державного соціального страхування. Адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України є комплексним явищем, яке складається з декількох складових. Головним елементом є компетенція, яка містить повноваження (права й обов'язки) та предмети відання. Слід звернути увагу, що виділення лише компетенції в структурі адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України або ототожнення таких понять, як «компетенція» та «адміністративно-правовий статус», які об'єднують в собі лише категорії прав, обов'язків та предмета відання, – не розкривають повністю зміст адміністративно-

правового статусу Пенсійного фонду України. Таким чином, при дослідженні цього поняття Г.О. Балака вважає за доцільне виділити, крім компетенції, такі додаткові елементи адміністративно-правового статусу Пенсійного фонду України, як завдання, функції, організацію та порядок діяльності, відповідальність, взаємодію з іншими суб'єктами щодо реалізації державної політики у сфері пенсійного забезпечення та загальнообов'язкового державного соціального страхування [36, с. 28].

М.В. Борець у своєму дослідженні визначила адміністративно-правовий статус державного регулятора як адміністративно-наглядового органу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і запропонувала виділити такі його основні характеристики: 1) місце в системі державних органів; 2) завдання: попередження адміністративних й інших правопорушень; 3) адміністративні функції: адміністративного нагляду, адміністративного регулювання (ліцензійно-дозвільна, обліково-реєстраційна діяльність), адміністративного посвідчення фактів, що мають юридичне значення (проведення експертиз, досліджень, сертифікації, атестації), функцію залучення суб'єктів первинного фінансового моніторингу до адміністративної та іншої правової відповідальності за правопорушення; 4) адміністративну компетенцію цього органу – тобто коло спеціальних питань, що виникають у сфері здійснення наглядової діяльності; 5) адміністративно-владні повноваження (адміністративні права й обов'язки) державних регуляторів; б) відповідальність державних регуляторів щодо повноти та професійності проведення адміністративно-наглядових заходів [43, с. 77-78].

Досліджуючи питання визначення поняття адміністративно-правового статусу НБУ та елементів, що входять до його структури, О.В. Запотоцька зазначає наступне. При визначенні змісту відповідного статусу НБУ необхідно враховувати такі особливості: по-перше, зважаючи на специфічну мету створення, завдання, функції, повноваження та

компетенцію НБУ, варто визначити правовий статус НБУ як комбінований, тобто факт існування декількох видів правового статусу НБУ; по-друге, при визначенні правового статусу НБУ потрібно брати до уваги різнобічність участі НБУ в різних сферах суспільних відносин; по-третє, необхідно враховувати подвійний статус НБУ: 1) як особливого органу державного управління, 2) як центрального банку країни, що посідає чільне місце в банківській системі країни. Під адміністративно-правовим статусом Національного банку України О.В. Запотоцька пропонує розуміти систему прав, обов'язків, що виявляються через систему повноважень та реалізуються в межах визначеної компетенції, яка встановлена нормами національного й міжнародного законодавства та спрямована на виконання його завдань і функцій. До структури елементів адміністративно-правового статусу НБУ віднесено: 1) організаційні елементи статусу – це мета створення, організаційна структура, принципи, завдання, напрями діяльності, порядок створення, реорганізації та ліквідації, наявність структурних утворень; 2) змістовні елементи, до переліку яких належать права, обов'язки, адміністративна відповідальність, повноваження та компетенція [70, с. 92, 97, 99, 101].

Ю.М. Комарова характеризує адміністративно-правовий статус Національного антикорупційного бюро України, розуміючи його як сукупність таких елементів – мета створення, місце в системі публічної адміністрації, принципи діяльності, структура, завдання, функції, права, обов'язки, юридична відповідальність, особливості взаємодії з іншими суб'єктами. Дослідження цих елементів науковцем дало змогу дійти висновку про їх поділ на дві групи: 1) елементи операційного характеру, за допомогою яких здійснюється основна діяльність Національного антикорупційного бюро України, такі як: права, обов'язки, повноваження, компетенція та відповідальність; 2) елементи організаційного характеру, які носять установчий характер, такі як: мета створення, завдання,

принципи, напрями діяльності, порядок створення, реорганізації та ліквідації, структура, чисельність та територіальні підрозділи [83, с. 79].

Враховуючи все вище викладене, слід зазначити, що категорія «правовий статус» є центральною у будь-якій науці чи галузі права, в тому числі і в адміністративному праві. Її складність полягає в тому, що відсутня єдність думок щодо її змісту: одні науковці вважають, що правовий статус є сукупністю таких елементів як правосуб'єктність (або виключно правоздатність), права, свободи та обов'язки; інші доповнюють цей перелік такими елементами як гарантії прав та свобод або гарантії діяльності, адміністративною відповідальністю. При всій сукупності різноманітних думок, єдиним виявляється лише те, що права та обов'язки є обов'язковими елементами правового статусу.

Узагальнюючи положення про адміністративно-правовий статус різних суб'єктів публічного права, слід зробити висновок про те, що він є складною правовою конструкцією, однак спільні елементи, що входять до його структури: функціонально-цільовий, компетенційний та організаційно-структурний блоки, а також, на нашу думку, блок відповідальності дозволяють при формулюванні змісту адміністративно-правового статусу Фонду визначити основні напрями правового регулювання його діяльності. Специфіка функціонування кожного із описаних суб'єктів пов'язана із метою їх створення та відносин, щодо регулювання яких чи управління якими вони здійснюють свою діяльність. Визначення відповідальності як елементу адміністративно-правового статусу на прикладі Фонду (персональна відповідальність Директора-розпорядника Фонду за діяльність Фонду та виконання покладених на нього завдань) або НБУ (правління НБУ несе колегіальну відповідальність за діяльність НБУ в межах компетенції членів Правління, Голова НБУ несе відповідальність за діяльність НБУ перед Президентом України та Верховною Радою України) дозволяє говорити про те, що відповідальність його посадових чи службових осіб, керівних органів відмінна від

дисциплінарної та проявляється у відповідній соціальній реакції держави чи суспільства на діяльність органу чи установи.

1.2. Фонд як юридична особа публічного права

Останнім часом в економічній системі України відбулися значні зміни: відбулося зменшення державного впливу на економіку, позначилася лібералізація фінансових ринків, пришвидшився розвиток інформаційних технологій, покликаних обслуговувати фінансову діяльність країни, що зумовило потребу запровадження нових засобів та способів здійснення правового регулювання окремих видів фінансової діяльності, і, зокрема, банківської.

Між тим, присутність кризових явищ в економіці України призводить до зміни уявлень про роль окремих суб'єктів фінансової системи України, а також їх можливостей у вирішенні поставлених перед ними соціальних або публічних завдань.

Однією з основних функцій банків є залучення та розміщення тимчасово вільних грошових коштів. Не дивлячись на те, що депозитна сфера є однією з найбільш врегульованих державою, проте системних підходів до правового регулювання діяльності окремих суб'єктів цієї сфери досі не напрацьовано, наприклад, і зокрема, щодо здійснення такими суб'єктами публічних функцій у сфері фінансів.

На сучасному етапі розвитку держави одну з ключових ролей в її економічному розвитку відіграє фінансова і, зокрема, банківська система України. Одним із інструментів банківської системи, які дозволяють досить оперативно і стабільно акумулювати тимчасово вільні кошти, є депозит.

Проте, досить часто стикаючись із такими проявами фінансової кризи як нестабільність у діяльності певних банківських установ,

громадяни втрачають довіру до банківської системи. У зв'язку з чим було прийнято рішення про створення спеціальної установи, яка могла б захищати права вкладників. Такою особою став Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

Відповідно до статті 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», Фонд є установою, що виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку. У частині 2 зазначеної статті вказується, що Фонд є юридичною особою публічного права, має відокремлене майно, яке є об'єктом права державної власності і перебуває у його господарському віданні. Фонд є суб'єктом управління майном, самостійно володіє, користується і розпоряджається належним майном, вчиняючи стосовно нього будь-які дії, що не суперечать законодавству та меті діяльності Фонду.

У законодавстві України та інших країн виділяється такий вид юридичних осіб як юридичні особи публічного права. До таких осіб в конституційному, адміністративному та цивільному праві відносять державу, її адміністративно-територіальні одиниці, муніципальні утворення та державно-владні структури.

Відповідно до статті 81 Цивільного кодексу України, юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права. Юридична особа публічного права створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування.

Цивільним кодексом України встановлюються порядок створення, організаційно-правові форми, правовий статус юридичних осіб приватного права. Порядок утворення та правовий статус юридичних осіб публічного права встановлюються Конституцією України та законом.

Поняття «юридична особа публічного права», закріплене у цивільному законодавстві, на сьогоднішній день досить широко використовується і в інших галузях права (наприклад, у законі України «Про запобігання корупції» неодноразово зустрічається згадка про юридичну особу публічного права – пункт 2а статті 3, пункт 5² статті 12 тощо).

Слід відмітити, що юридична особа публічного права не відповідає багатьом ознакам загального поняття юридичної особи. По-перше, така особа наділяється державно-владними повноваженнями або повноваженнями муніципальної публічної влади, що не є характерним для юридичної особи приватного права. По-друге, існують особливості у призначенні та звільненні керівників юридичних осіб публічного права. По-третє, існують особливості внутрішньої структури та підзвітності. Такі особи виступають як носії державної волі, носії публічних прав та обов'язків.

Багато науковців, які досліджували проблему визначення юридичної особи публічного права, обстоюють позицію, що їй властиві наступні ознаки: 1) юридична особа публічного права не цивільно-правове утворення, а публічно-правове. Його призначення – вирішення завдань суспільного характеру; 2) вона має особливе цільове призначення з точки зору виконуваних інтересів, які поєднуються користю суспільству; 3) юридичні особи публічного порядку створюються у розпорядчому порядку і не потребують проходження процедур державної реєстрації чи ліцензування; 4) юридична особа публічного права володіє публічною владою в її різних об'ємах та формах, а також дискретними повноваженнями (в рамках закону) по відношенню до третіх осіб; 5) майно юридичної особи публічного права використовується не для господарської діяльності, а для виконання її основних, суспільних цілей; 6) автономія в діяльності обмежена [166].

Інші, розробляючи поняття «юридична особа публічного права», наділяють її наступними характеристиками: 1) юридична особа публічного права за своїм походженням та основними ознаками – це публічно-правове утворення, що створюється з управлінською метою. Його цивільно-правові ознаки не є основними у його правовому статусі; 2) юридична особа публічного права має особливе цільове призначення, а саме: реалізація та захист суспільних інтересів. Юридичній особі публічного права заборонено захищати приватні інтереси своїх членів шляхом використання належних їй повноважень чи майна; 3) юридичні особи публічного права однієї організаційно-правової форми можуть бути наділені різними за своїм характером владними повноваженнями. Такі повноваження можуть мати нормотворчий, розпорядчий або інший характер, але перед усім це управлінські повноваження. Рішення, що приймаються юридичною особою публічного права на її розсуд можливі лише в межах наданих їй повноважень нормою права розповсюджуються на третіх осіб, а не лише на власне трудовий колектив такої особи; 4) юридичні особи публічного права мають не лише права та обов'язки, але і наділені певною сукупністю повноважень, тобто такими правами, що не можуть бути не реалізованими в силу, юридична особа публічного права просто зобов'язана їх реалізувати у певний встановлений законодавством спосіб та у певній формі; 5) юридична особа публічного права завжди має відокремлене майно, однак таке майно досить рідко знаходиться у нього на праві власності, право володіння та користування таким майном досить обмежене. Майно юридичної особи публічного права використовується не для отримання прибутку, а з метою реалізації її повноважень (компетенції). Зазначене майно знаходиться під контролем інших юридичних осіб публічного права, які створюються спеціально для цього [150, с. 184–185].

В.Є. Чиркін визначає декілька основних відмінностей юридичних осіб публічного права від юридичних осіб приватного права. По-перше,

юридичні особи приватного права виникають на підставі приватної автономії волі засновників. На відміну від них юридичні особи публічного права виникають, як правило, на підставі правового акту державного органу (закону, наказу, постанови і т.д.) або в розпорядчому порядку. По-друге, правоздатність юридичних осіб приватного права, як правило, є загальною, тоді як для юридичних осіб публічного права – завжди спеціальною. Створюючи юридичну особу публічного права, відповідний орган визначає в акті мету її створення та наділяє відповідно зазначеній меті певною правоздатністю. Зміст правоздатності створюваної особи визначається характером поставлених перед нею завдань, а обсяг визначається самим актом про створення. У більшості випадків, правоздатність визначається законами про таких осіб (наприклад, закони про національні або центральні банки певних країн). По-третє, юридичні особи приватного права, як правило, є суб'єктами основних прав та свобод, передбачених конституцією, а для юридичних осіб публічного права така можливість не передбачена. По-четверте, якщо здійснення певних видів діяльності для юридичних осіб приватного права може бути правом, то для юридичних осіб публічного права – обов'язком. В якості прикладу можна назвати проведення грошово-кредитної політики центральним банком. Такий підхід пояснюється перш за все тим, що при створенні юридичної особи публічного права визначається мета її створення. По-п'яте, в деяких випадках юридичні особи публічного права наділені правом видавати нормативні акти, що виключено для юридичних осіб приватного права. По-шосте, в якості однієї з особливостей юридичних осіб публічного права виділяється особливе правове становище майна даних осіб, оскільки, воно, як правило, знаходиться у власності держави та передається юридичній особі публічного права у користування для виконання поставленої перед нею мети [167, с. 28].

Як зазначає О.В. Олькіна, публічні інтереси – це інтереси, реалізація яких опосередковує в тій або іншій формі діяльність державної та

муніципальної влади, що забезпечує їх реалізацію та правовий захист. Вони пов'язані зі сферою формування й здійснення публічної влади й виражають найбільш важливі потреби суспільства, соціальних спільнот, які можливо задовольнити тільки шляхом публічної форми їх організації. Саме тому використання поняття «публічні інтереси» у законодавстві та наукових юридичних дослідженнях, у тому числі стосовно вивчення юридичних осіб публічного права, уявляється більш доцільним у порівнянні із близькими за значенням поняттями суспільного або державного інтересів, тому що вони стимулюють і направляють публічну діяльність на організацію суспільства за допомогою публічної влади. Проте досить спірною є формула, що описує зв'язок юридичних осіб публічного права з публічною владою, за якою одні з них є носіями публічної влади, інші тією чи іншою мірою беруть участь у її реалізації, треті, будучи суб'єктами публічного права, вступають із нею в різні форми взаємодії в якості носіїв корпоративних інтересів, загальних для більш-менш широких верств населення країни, борються за публічну владу або справляють на неї тиск у рамках установленого правопорядку. За такого підходу до числа юридичних осіб публічного права можна віднести громадські організації та політичні партії, які хоч і мають конституційно-правовий статус, але в них інша – громадська природа та завдання, що досить часто зводяться до контролю за дотриманням органами публічної влади чинного законодавства [101, с. 70].

На нашу думку, на статус юридичних осіб публічного права перш за все претендують специфічні публічні утворення, які поєднують виконання публічних функцій із активною участю у цивільному обороті.

Як зазначає С.О. Іванов, особливість цих суб'єктів права полягає в тому, що вони реалізують поставлені засновником та закріплені у законодавстві завдання у відповідній сфері (наприклад, організації Збройних Сил України відповідно до ч. 1 ст. 10 Закону України «Про оборону України» та ч. 1 ст. 3 Закону України «Про Збройні Сили

України» зобов'язані забезпечувати реалізацію державної політики у сфері оборони). Відтак, ці різновиди юридичних осіб не можуть самостійно у процесі своєї діяльності змінювати поставлену державою-засновником мету свого створення (наприклад, корегувати свій профіль діяльності з урахуванням її рентабельності та ситуації на ринку), а також здійснювати інші дії, що можуть призвести до ускладнення реалізації функцій, встановлених власником [75, с. 305].

Це саме стосується і діяльності Фонду. Так, відповідно до статті 4 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб в Україні», основним завданням Фонду є забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку. На виконання свого основного завдання Фонд у порядку, передбаченому Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», здійснює покладені на нього державою функції.

Виявляється очевидним, що правовий статус зазначених вище утворень регулюється публічним правом, а отже галузь адміністративного права, вважаючись публічною, регулює питання утворення та діяльності суб'єктів управління, що отримали статус юридичної особи публічного права з моменту їх створення.

Дослідники визначають такі характерні ознаки публічного права як:

- а) орієнтація на задоволення публічних інтересів;
- б) одностороннє волевиявлення суб'єктів права;
- в) охоплення широкої сфери суспільних відносин;
- г) ієрархічні відносини суб'єктів і відповідна субординація правових актів і норм;
- д) переважання директивно-обов'язкових норм;
- е) нормативно-орієнтуюча дія;
- ж) пряме застосування санкцій, пов'язаних з обмеженим використанням ресурсів та ін.

З огляду на ці ознаки визначаються напрями, що входять до предмету регулювання публічним правом:

- а) інститути громадянського суспільства;
- б) механізм і рівні самоврядування;
- в) устрій і функціонування держави та її інститутів;

г) основи правової системи, правотворчості та правозастосування;
д) принципи, норми та інститути міждержавних відносин і міжнародних організацій [100, с. 6].

У теорії адміністративного права юридичний статус суб'єкта публічної адміністрації, що реалізується в адміністративно-правових відносинах, характеризують у трьох аспектах: 1) як адміністративно-сервісні відносини суб'єкта публічної адміністрації. У цих відносинах приватним суб'єктам права надаються адміністративні послуги. Суб'єкт публічної адміністрації у цьому випадку щодо приватного суб'єкта адміністративного права не має права діяти імперативно (публічно владно) та зобов'язаний надати адміністративну послугу на належному рівні й у встановлені строки; 2) як адміністративно-арбітражні відносини суб'єкта публічної адміністрації. У цьому випадку він виступає адміністративним арбітром між двома приватними суб'єктами адміністративного права, якщо один приватний суб'єкт адміністративного права порушив захищені адміністративно-правовими нормами права та/або свободи іншого суб'єкта. Суб'єкт публічної адміністрації стає імперативно владним щодо приватного суб'єкта-порушника. Надана законодавством компетенція зобов'язує суб'єкта публічної адміністрації вимагати від порушника припинити протиправну поведінку або застосувати легальні засоби адміністративного примусу для відновлення порушеного права; 3) як адміністративно-імперативні відносини в середині системи публічної адміністрації – вищестоящий суб'єкт публічної адміністрації має право віддавати законні розпорядження всім підпорядкованим суб'єктам публічної адміністрації. У цьому випадку виникають класичні імперативно-владні відносини [23, с. 32–34].

На думку провідних фахівців у галузі адміністративного права, до предмета адміністративного права входять групи однорідних суспільних відносин, що формуються: а) у ході державного управління економічною, соціально-культурною та адміністративно-політичною сферами, а також

реалізації повноважень виконавчої влади, делегованих державою органам місцевого самоврядування, громадським організаціям та деяким іншим недержавним інституціям; б) у ході діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо забезпечення реалізації та захисту в адміністративному порядку прав і свобод громадян, надання їм, а також юридичним особам різноманітних адміністративних (управлінських) послуг; в) у процесі внутрішньої організації та діяльності апаратів усіх державних органів, адміністрацій державних підприємств, установ та організацій, а також у зв'язку з проходженням державної служби або служби в органах місцевого самоврядування; г) у зв'язку з реалізацією юрисдикції адміністративних судів і поновлення порушених прав громадян та інших суб'єктів адміністративного права; д) у ході застосування заходів адміністративного примусу, включаючи адміністративну відповідальність, щодо фізичних і юридичних осіб [22, с. 70].

Враховуючи предмет правового регулювання адміністративного права та необхідність визначення місця юридичних осіб публічного права в системі суб'єктів адміністративного права, спробуємо дослідити поняття суб'єктів адміністративного права та їх види.

В адміністративному праві під суб'єктом адміністративно-правових відносин розуміють носія прав та обов'язків у сфері державного управління, які передбачені адміністративно-правовими нормами та здатного реалізувати надані йому права та виконувати покладені на нього обов'язки [19, с. 122–123].

На думку О.О. Івакіна, особа, що претендує бути суб'єктом адміністративного права повинна мати наступні характеристики: 1) зовнішня відокремленість, що характеризується наявністю системоутворюючих ознак; 2) персоніфікація у суспільних відносинах управлінського типу, тобто здатність виступати в якості єдиної особи; 3) здатність виражати та здійснювати персоніфіковану волю у відносинах з

державою або державну волю у процесі адміністративно-правового регулювання суспільних відносин; 4) нести відповідальність за вчинення протиправних дій або скоєння правопорушень. Претендент, що відповідає названим характеристикам, отримує статус суб'єкта адміністративного права лише в тому випадку, якщо держава, використовуючи адміністративно-правові норми, робить його носієм прав та обов'язків, що реалізуються останнім у сфері державного управління [74, с. 48].

Ю.Н. Старилов виділяє два види суб'єктів адміністративного права: індивідуальні (громадяни, особи без громадянства, іноземці) та колективні, тобто організації різних організаційно-правових форм [141, с. 426–427].

Досліджуючи правову природу адміністративних правовідносин, О.А. Ястребов виділяє публічних та приватних суб'єктів адміністративного права, пояснюючи це наступним. Поділ суб'єктів права об'єктивно відображає зіткнення приватних та публічних інтересів, взаємодію приватних та публічних витоків у правовому регулюванні адміністративних правовідносин. В силу зазначеного, адміністративну правосуб'єктність необхідно розділити на публічну та приватну, а серед учасників адміністративних правовідносин виділити публічних та приватних. Наявність (або відсутність) публічної влади як основний критерій поділу на публічних суб'єктів адміністративного права (публічні органи, посадові особи) та приватних суб'єктів адміністративного права (приватні особи), на думку дослідника, може бути доповнений рядом таких ознак: 1) приватні особи представляють свій приватний інтерес, а публічні – загальний, державний та суспільний; 2) приватні суб'єкти виражають, як правило, власну волю, а публічні – волю певної соціальної спільноти (суспільства, муніципального утворення і т.д.); 3) правосуб'єктність приватних осіб характеризується правоздатністю та дієздатністю, а публічних суб'єктів – компетенцією [177, с. 175–176].

Також О.А. Ястребовим надано таку класифікацію публічних суб'єктів адміністративного права, залежно від їх місця в механізмі

публічної влади та особливостей організаційно-правової форми: органи виконавчої влади, в тому числі посадові особи, які діють від імені цих органів; органи державного управління, які не входять до системи органів виконавчої влади, в тому числі посадові особи, які діють від імені цих органів; інші державні органи, які не входять до системи органів виконавчої влади, але здійснюють зовнішню адміністративно-публічну діяльність; державні посадові особи, які не входять до штату будь-яких державних органів та самостійно здійснюють зовнішню адміністративно-публічну діяльність; державні установи наділені повноваженнями щодо здійснення зовнішньої адміністративно-публічної діяльності; виконавчо-розпорядчі органи місцевого самоврядування, в тому числі посадові особи, які діють від імені цих органів; посадові особи місцевого самоврядування які не входять до штату будь-яких органів місцевого самоврядування та самостійно здійснюють зовнішню адміністративно-публічну діяльність; муніципальні установи наділені повноваженнями щодо здійснення зовнішньої адміністративно-публічної діяльності; державні корпорації в межах управлінських повноважень та функцій, визначених законом; інші суб'єкти публічного та приватного права, що наділені в законному порядку певними публічними функціями та повноваженнями [176, с. 148].

Вбачається, що Фонд належить до групи державних органів, які не входять до системи органів виконавчої влади, але здійснює зовнішню адміністративно-публічну діяльність.

Слід зазначити, що суб'єкт адміністративного права є однією із сторін публічно-правової управлінської діяльності. В рамках цих відносин він отримує офіційно права, обов'язки, повноваження, відповідальність, що надає йому змогу брати участь у публічних відносинах – адміністративних, фінансових тощо. Реалізація прав та обов'язків такого суб'єкта охоплюється поняттям компетенції у конкретних правовідносинах.

У цьому контексті потребує деталізація поняття «публічно-правова управлінська діяльність».

На думку Р.В. Ігоніна, основною метою публічного права є захист державних (загальносуспільних) інтересів. Тому захист державних інтересів та використання імперативного методу правового регулювання є серцевиною будь-якої публічно-правової галузі. У свою чергу, примусовий характер норм публічного права забезпечується імперативним методом правового регулювання, який дозволяє на достатньому організаційному рівні підтримувати функціональну спроможність «владовідносин» (особливого виду відносин у яких один із суб'єктів, що персоніфікує державний інтерес знаходиться у привілейованому (домінантному) становищі порівняно з суб'єктом, щодо якого здійснюється управлінський вплив). Таким чином, відсутність рівності учасників суспільних відносин у публічно-правовій сфері є встановленою законодавством умовою на реалізацію якої, власне, і спрямований імперативний метод [77, с. 259-260].

Зважаючи на специфіку діяльності Фонду, слід зазначити, що його публічно-правова управлінська діяльність обумовлена саме метою його створення, яка визначена як захист прав і законних інтересів вкладників банків та зміцнення довіри до банківської системи України.

Ефективне забезпечення стабільності фінансової системи в країні можливе лише за наявності у держави можливості застосування вагомих важелів впливу на розвиток відносин, які виникають саме в цій системі, зокрема, правового регулювання діяльності її елементів: створення нормативної бази, на основі якої будуть діяти суб'єкти фінансового ринку, а також створення основних принципів, на підставі яких буде провадитись нагляд за діяльністю таких суб'єктів.

Законодавець, прямо визначивши Фонд як юридичну особу публічного права, наділив його всіма вище переліченими ознаками. Однак, він має і свої певні особливості, що визначають його правовий статус.

Стосовно першої та другої ознаки юридичної особи публічного права, слід зазначити, що будучи суб'єктом фінансового права, Фонд є виразником єдиного суспільного та державного інтересу – забезпечення прав своїх громадян по відношенню до вкладення ними коштів у банківські установи.

Характеризуючи таку ціль, слід зазначити наступне. Інтереси держави та суспільства щодо питань, пов'язаних із створенням, розподілом та використанням фінансових ресурсів на своїй території, мають збігатися і, таким чином, становити єдиний цільний інтерес. Втім цього положення не завжди дотримуються у фінансовому праві, навіть коли мова йде про його законодавче оформлення. Так, одним із принципів фінансової діяльності держави є принцип гласності, що фактично також розуміється як публічність (відкритість для публіки). Він виражається у процедурі доведення до відома суб'єктів за допомогою різних засобів масової інформації, електронних систем і т. ін., змісту фінансово-правових актів з усіх питань, що стосуються фінансової діяльності держави, починаючи від проектів і закінчуючи звітами щодо виконання цих актів.

Так, відповідно до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», Фонд до 1 липня наступного за звітним року подає Кабінету Міністрів України і Національному банку України річний звіт разом з аудиторським висновком. Фінансова звітність Фонду оприлюднюється в газетах «Урядовий кур'єр» або «Голос України». Річний звіт оприлюднюється на офіційній сторінці Фонду в мережі Інтернет не пізніше 1 липня наступного за звітним року.

Також слід звернути увагу на те, що у межах своїх функцій та повноважень Фонд здійснює нормативне регулювання системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку. Фонд ухвалює нормативно-правові акти з тих питань, що віднесені до його повноважень, які стають обов'язковими до виконання банками, юридичними та фізичними особами. Фонд видає нормативно-

правові акти у формі інструкцій, положень, правил. Всі нормативно-правові акти Фонду повинні пройти процедуру державної реєстрації в порядку, встановленому законодавством для актів органів публічної адміністрації.

Якщо взяти до уваги виділену п'яту ознаку (майно юридичної особи публічного права використовується не для господарської діяльності, а для виконання її основних, суспільних цілей), то слід зазначити, що пункт 2 статті 2 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» деталізує та розширює повноваження Фонду щодо розпорядження майном, яке перебуває у його господарському віданні.

Існування певних обмежень в автономії діяльності підтверджується статтями 2, 5 та 8 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Цими статтями закріплюється принцип невтручання з боку органів державної влади та Національного банку України у діяльність Фонду щодо реалізації закріплених за ним функцій і повноважень, і, в той же час, принцип підзвітності Фонду КМУ та НБУ.

Враховуючи все вище викладене, можна впевнено стверджувати, що однією з основних ознак, які характеризують правовий статус Фонду є публічність, яку характеризують наступні особливості:

- Фонд гарантування вкладів фізичних осіб є частиною банківської системи і діє як юридична особа публічного права в силу публічних інтересів, які покликана захищати саме система гарантування вкладів;
- Фонд взаємодіє з іншими суб'єктами публічної влади з метою забезпечення стабільності банківської системи, та відповідно, і фінансової системи держави в цілому;
- Фонд має відокремлене майно, що є об'єктом державної власності, і перебуває у його господарському віданні. Фонд є суб'єктом управління майном, самостійно володіє, користується і розпоряджається належним майном, вчиняючи стосовно нього будь-які дії (у тому числі

відчуження, передача в оренду, ліквідація), що не суперечать законодавству та меті діяльності Фонду.

1.3. Участь Фонду у публічній фінансовій діяльності

Багато актуальних соціально-економічних проблем України, в тому числі пов'язаних із захистом інтересів вкладників банків, прямо пропорційно залежать від стабільності розвитку фінансової системи держави. Саме тому дослідження усіх аспектів її розвитку стає ключовим в юридичній науці.

Деякі дослідники під фінансовою системою, з точки зору фінансово-правового регулювання, розуміють: по-перше, сукупність фінансово-правових інститутів, кожен із яких сприяє утворенню публічних фондів коштів, перерозподілу та використанню їх ресурсів або безпосередньо виконанню функції фондів грошових коштів; по-друге, сукупність відносин, що супроводжують публічну фінансову діяльність [153, с. 29].

С.В. Запольський виділяє три концепції в розумінні фінансової системи держави: фондову, інституційну та посуб'єктну.

Згідно *фондової концепції*, класифікувати фінансові системи потрібно виходячи із особливостей фінансових фондів, які характерні для кожної національної економіки. Перевагами такої концепції є те, що вона визначає фінансову систему за допомогою самої сутності відносин, які визначають необхідність формування таких фондів. Проте, така точка зору є водночас і слабкою, оскільки не визначає шляхів створення та використання таких фондів.

Інституційна концепція виходить із функціонального існування фінансових інститутів, таких як державні доходи, державні витрати, банківський кредит, банківський вклад тощо. Така концепція є прийнятною для використання її в навчальних цілях.

Посуб'єктна концепція є найменш вдалою, оскільки побудована на ознаках, які не пов'язані із правовою природою та сутністю фінансових відносин. Покладення функції на той чи інший орган держави чи складення такої функції, так само як і надання права ведення діяльності відповідного виду, не може бути визнане об'єктивним критерієм для визначення поняття «фінансова система» [69, с. 46–48].

Більшість науковців, які досліджують питання функціонування фінансової системи, дотримуються однієї із цих концепцій.

Говорячи про фінансову систему як правову категорію, слід зупинитися на тому, що вона є сукупністю структурних частин, які повинні взаємодіяти між собою та взаємно обумовлювати одна одну. Така обумовленість та взаємодія підлягають не лише ринковим механізмам регулювання, а й державному регулюванню, яке повинно бути співрозмірним, тобто публічно-правові, державні, юридичні інструменти регулювання повинні використовуватися пропорційно сфері і характеру відносин, що регулюються.

Юридична наука напрацювала поняття, що виражають найбільш суттєві властивості діяльності в галузі державних фінансів.

Так, розглядаючи фінансову систему як сукупність відносин, що супроводжують публічну фінансову діяльність, слід дослідити зміст цього поняття.

Отже, фінансова діяльність держави, як правило, визначається в юридичній літературі як здійснення нею функцій по планомірному утворенню, розподілу та використанню грошових фондів (фінансових ресурсів) з метою реалізації завдань соціально-економічного розвитку, забезпечення обороноздатності та безпеки держави [170, с. 22].

Невід'ємною частиною такої діяльності є фінансовий контроль. Публічна фінансова діяльність покликана захищати суспільний інтерес.

Оскільки фінансова діяльність держави в юридичній літературі співвідноситься з публічними фінансами, то, відповідно, саме в результаті

цієї діяльності і функціонує механізм розподілу і перерозподілу – фінансовий механізм. Звідси виходить, конструкція, яка заснована на тому, що держава, використовуючи свої унікальні можливості і повноваження, безпосередньо вступає в публічні (фінансові) відносини з фізичними та юридичними особами з приводу розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів держави [69, с. 23].

Державне регулювання у сфері фінансової діяльності являє собою сукупність механізмів, процесів, відносин, за допомогою яких і в рамках яких здійснюється державно-правовий вплив на суб'єктів такої діяльності. Участь у фінансових правовідносинах суб'єктів обумовлюється належністю такому суб'єкту спеціальних ознак – фінансової правосуб'єктності. Важко заперечувати публічну природу регулювання побудови фінансової системи та її елементів.

Участь у фінансових правовідносинах обумовлюється законодавчо встановленою можливістю, яка визначається як фінансова правосуб'єктність – тобто право визнаватися та бути суб'єктом таких правовідносин.

В юридичній літературі існує багато класифікацій суб'єктів фінансових правовідносин. Однією з таких є поділ суб'єктів на уповноважених та зобов'язаних. Так, А.І. Худяков звертає увагу на те, що публічно-правові утворення такі, як суб'єкти державного управління можуть бути як уповноваженими, так і зобов'язаними суб'єктами по відношенню до держави [158, с. 153].

Розглядаючи суб'єктів фінансових правовідносин в контексті належності їм владних повноважень, слід виділити наступні: а) суб'єкти, які не наділені владними повноваженнями; б) суб'єкти, які мають владні повноваження; в) суб'єкти, яким належать окремі, делеговані правовими нормами владні повноваження в окремих сферах правового регулювання.

Зважаючи на компетенцію, визначену в Законі України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, на нашу думку, слід віднести до третьої групи.

Реалізація правового статусу будь-якого суб'єкту відбувається практично в результаті вступу ним до певного виду правовідносин. В нашому випадку такими правовідносинами виступають такі, що пов'язані із функціонуванням системи гарантування вкладів фізичних осіб.

Деякі дослідники поділяють фінансову правосуб'єктність на публічну та приватну. Так, приватна стосується фізичних та юридичних осіб. В свою чергу, публічна визначається як здатність і одночасно як обов'язок, керуючись публічними інтересами та тими, що мають значення приватними інтересами, виступати в якості уповноваженої сторони, яка має владні повноваження у фінансовій сфері [94, с. 151].

Правосуб'єктність будь-якого суб'єкта права визначається метою створення та діяльності такого суб'єкта, а також завданнями, поставленими перед ним. Правовий статус Фонду визначається законом України «Про систему гарантування вкладів».

Стаття 3 Закону дає змогу виділити ознаки публічно-правового статусу Фонду, які саме наділяють його фінансовою публічною правосуб'єктністю. До них слід віднести наступні: 1) Фонд є установою, яка виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку, має печатки із зображенням Державного герба України із своїм найменуванням, веде облік і звітність відповідно до законодавства; 2) є юридичною особою публічного права; 3) є економічно самостійною установою і має відокремлене майно, яке перебуває у його господарському віданні; 4) у діяльності Фонду передбачений принцип невторчання у його діяльність Національного банку України та інших державних органів, проте він підзвітний Національному банку України та Кабінету Міністрів України, що впливає із статті 5 Закону; 5) не має на меті отримання

прибутку; б) у своїй діяльності керується Конституцією України та законодавством України.

Виділивши всю сукупність цих ознак, в результаті ми отримуємо окремий спеціальний суб'єкт державного управління, з делегованими йому функціями щодо забезпечення стабільності банківської та фінансової системи держави.

У частині 1 статті 17 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» встановлено обов'язковість участі банків у Фонді гарантування вкладів фізичних осіб. Засади взаємодії Фонду з банками визначені у частинах 4–6 зазначеної статті. Так, Фонд має право безоплатно одержувати від банку інформацію про його діяльність, пояснення з окремих питань, будь-які документи, необхідні для здійснення перевірки та виконання Фондом інших функцій, передбачених цим Законом. Банк зобов'язаний надавати Фонду на його вимогу або відповідно до вимог законодавства документи та іншу інформацію, необхідні для виконання Фондом функцій, передбачених цим Законом. Банки надають інформацію, що містить банківську таємницю, у порядку, встановленому Законом України «Про банки і банківську діяльність». Банк може бути виключеним з числа учасників Фонду в разі прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку. Участь банку у Фонді підтверджується реєстром учасників Фонду, що ведеться самим Фондом у порядку, визначеному його нормативно-правовими актами. Слід звернути увагу на те, що зазначена вище стаття деталізує функції Фонду визначені статтею 4 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», зокрема, щодо регулювання участі банків у системі гарантування вкладів фізичних осіб [127].

Зміст норм закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» дає можливість виділити такі групи відносин, які складають систему гарантування вкладів фізичних осіб: 1) відносини, пов'язані з організацією функціонування системи гарантування вкладів

фізичних осіб; 2) відносини, що пов'язані з визначенням правового статусу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; 3) відносини, що визначають порядок виплати Фондом відшкодування за вкладками; 4) відносини між Фондом, банками, Національним банком України; 5) відносини, що пов'язані із здійсненням Фондом функції щодо виведення неплатоспроможних банків з ринку і ліквідації банків.

Класифікувавши таким чином відносини, одразу стає зрозумілим, що система гарантування покликана захищати суспільний інтерес, тобто її метою є захист прав і законних інтересів вкладників банків (інтерес кожного з них є приватним), зміцнення довіри до банківської системи України, стимулювання залучення коштів у банківську систему України, забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків (публічний інтерес). Вище зазначене дозволяє віднести таку діяльність до категорії публічної.

Оптимізація правового регулювання діяльності, пов'язаної із гарантуванням прав вкладників, є сучасною проблемою, рішення якої розраховане на довготривале удосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб зокрема, і фінансової системи України в цілому.

Рівнозначне трактування публічно-правової природи відносин, які виникають в системі гарантування вкладів фізичних осіб, а також визначення конкретного переліку суб'єктів, які можуть брати участь в таких відносинах, дозволить розвинути нові та вдосконалити вже існуючі методи державного регулювання саме цього виду правовідносин, крім того, це дозволить забезпечити правові гарантії всім учасникам системи.

Слід зазначити, що для описаних вище відносин є характерним органічне поєднання публічноправових та приватноправових методів впливу на суб'єктів.

Суб'єктний склад системи гарантування вкладів фізичних осіб можна визначити, проаналізувавши зміст статті 1 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Так, основними суб'єктами

правовідносин гарантування вкладів фізичних осіб є Фонд, НБУ, банки, вкладник – фізична особа.

Додатково, вже виходячи з аналізу правовідносин, які виникають в цій системі і які прописані в Законі, можна виділити й інших суб'єктів (які вступають у правовідносини факультативно): а) інвестор – особа, яка виявила намір і надала Фонду письмове зобов'язання про придбання акцій (паїв) неплатоспроможного банку або перехідного банку у процесі виведення неплатоспроможного банку з ринку; б) спеціалізована установа – юридична особа, створена Фондом з метою передачі їй активів та зобов'язань неплатоспроможного банку у випадках та порядку, визначених Законом; в) уповноважена особа Фонду – працівник Фонду, який від імені Фонду та в межах повноважень, передбачених Законом, виконує дії із забезпечення виведення банку з ринку під час здійснення тимчасової адміністрації неплатоспроможного банку та/або ліквідації банку [127].

В цілому, характеризуючи суб'єктний склад відносин, які виникають в системі гарантування вкладів фізичних осіб, слід зупинитися на правовій природі таких відносин і, відповідно, характеристиці ознак правового статусу зазначених вище суб'єктів, оскільки окреслені правові конструкції та категорії є малодослідженими у сучасній правовій науці.

На думку деяких науковців, місце центрального банку кожної країни – одне із найделікатніших правових питань сучасних систем права. Наділений особливим публічно-правовим статусом, він виступає ланкою економічного механізму і як самостійна ланка всередині цілого забезпечує йому єдність [88, с. 75].

НБУ є центральним банком, тобто центром банківської системи, що покликаний забезпечувати компроміс приватних інтересів комерційних банків та їх клієнтів і суспільства [88, с. 81].

На підтвердження наведених тверджень, слід звернути увагу на ч. 3 ст. 6 Закону України «Про Національний банк України», яка визначає, що

НБУ у межах своїх повноважень сприяє стабільності банківської системи за умови, що це не перешкоджає досягненню цінової стабільності в державі, та статті 7-1 зазначеного закону, яка розкриває зміст особливостей забезпечення стабільності банківської системи центральним банком.

Контроль за діяльністю кредитних організацій, який здійснюється НБУ, є однією з форм реалізації публічного інтересу у створенні стабільної банківської та фінансової системи держави. Проте, така форма контролю за банківською діяльністю є не єдиною, яка існує. НБУ попереджує системну кризу в цілому, тоді як виникає потреба у вирішенні окремих вузьких кризових явищ, пов'язаних із здійсненням банківської діяльності.

Для вирішення таких завдань як попередження неплатоспроможності банків чи зменшення негативних наслідків після визнання банку неплатоспроможним (в цьому проявляється публічний інтерес державного регулювання банківської діяльності), а також для задоволення приватних інтересів вкладників був утворений Фонд.

В адміністративному праві структуру правового статусу деякі дослідники розкривають через наступний зміст: цільовий, організаційно-правовий та компетенційний [19, с. 70].

Д.А. Керімов зазначав, що як правовій системі в цілому, так і окремим її ланкам, притаманне цілепокладання, а його функціональне призначення полягає в упорядкуванні соціальних зв'язків, у досягненні необхідних суспільству та державі результатів [81, с. 31].

Так, розкриваючи цільовий зміст, доцільно звернути увагу на статтю 4 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», яка визначає, що основним завданням Фонду є забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку.

Для забезпечення поставленої мети Фонд наділяється спеціальними функціями, які притаманні лише йому і визначають його як особливого

суб'єкта права зі специфічним, притаманним тільки йому колом правових можливостей. Саме в цьому буде проявлятися компетенційний зміст його правового статусу.

Щодо організаційно-правового змісту, то він розкривається у розділах II, III Закону і характеризується наступним: 1) *Фонд має визначену законом організаційно-правову форму* – відповідно до статті 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» Фонд є установою, Фонд є юридичною особою публічного права, має відокремлене майно, яке є об'єктом права державної власності і перебуває у його господарському віданні. Фонд є суб'єктом управління майном, самостійно володіє, користується і розпоряджається належним майном, вчиняючи стосовно нього будь-які дії (у тому числі відчуження, передача в оренду, ліквідація), що не суперечать законодавству та меті діяльності Фонду. Фонд є установою, яка не має на меті отримання прибутку. Фонд має печатки із зображенням Державного герба України із своїм найменуванням, веде облік і звітність відповідно до законодавства; 2) *порядок формування його керівних органів* – керівними органами Фонду є Адміністративна рада Фонду та Виконавча дирекція Фонду (частина 8 статті 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»), порядок роботи та повноваження Адміністративної ради Фонду, Виконавчої дирекції Фонду та директора-розпорядника Фонду визначені у статтях 8–14 цього Закону; а також 3) *його місце в системі органів державного управління України* – органи державної влади та НБУ не мають права втручатися в діяльність Фонду щодо реалізації законодавчо закріплених за ним функцій і повноважень. Взаємодія Фонду з НБУ та органами державної влади здійснюється в межах, визначених цим Законом, іншими актами законодавства (частина 7 статті 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»), Фонд підзвітний ВРУ, КМУ та НБУ. Підзвітність Фонду означає: делегування та відкликання КМУ свого представника в адміністративну раду Фонду; делегування та

відкликання НБУ своїх представників в адміністративну раду Фонду; делегування та відкликання ВРУ свого представника в адміністративну раду Фонду (частина 1-2 статті 5 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»).

Вважаємо, що публічно-правова сутність статусу Фонду розкривається саме в характеристиці компетенційної складової, в якій поєднуються безпосередньо повноваження, якими наділений лише Фонд і пов'язані із здійсненням ним саме діяльності щодо гарантування прав вкладників, а також контрольні повноваження по відношенню до банків, що входять в систему гарантування, проте, ці повноваження мають обмежений характер. Щодо другої частини твердження, можна навести приклад щодо участі в інспекційних перевірках проблемних банків за пропозицією Національного банку України.

Так, виконання функцій Фондом є однією з форм державного управління банківською діяльністю, яка покликана підвищити довіру до банківської системи України.

Вбачається, що реалізація функцій Фондом є частиною урегульованого нормативно-правовим актами порядку дій, метою яких є практична реалізація норм законодавства про систему гарантування вкладів та банківського законодавства в цілому, що проявляється як реалізація адміністративних процедур Фондом.

Визначення поняття «адміністративна процедура», запропоноване І. Юрійчуком, як нормативно закріплений алгоритм (порядок дій для досягнення результату) розгляду та вирішення органами публічної адміністрації індивідуальних адміністративних справ, що здійснюється з метою сприяння реалізації та захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб та забезпечення верховенства права в українському соціумі [175, с. 154], дозволяє нам припустити, що саме захист прав вкладників та забезпечення стабільності банківської системи

через реалізацію функції виведення неплатоспроможних банків з ринку є метою зазначених вище процедур.

Вступаючи у правовідносини, що виникають в рамках взаємодії елементів банківської, фінансової систем та системи гарантування вкладів, Фонд повинен зайняти певне місце в тій чи іншій системі, враховуючи виконання ним функцій, які є виключними саме для нього, як ми вбачаємо із Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб в Україні».

Виходячи із характеристики організаційно-правового змісту правового статусу Фонду, зрозумілим постає той факт, що Фонд є відокремленим, самостійним та цілісним суб'єктом права, а, отже, набуває певну сукупність прав та обов'язків, що характеризують його правосуб'єктність.

Для набуття правового статусу уповноваженого суб'єкта системи гарантування (страхування) вкладів суб'єкт права повинен відповідати певним критеріям, які висуває до нього законодавець. Тобто, Фонду повинні бути притаманні певні ознаки, що визначають його як суб'єкта публічно-правової фінансової діяльності. В свою чергу отримуючи певні правомочності щодо здійснення покладених на нього функцій, він погоджується на законодавчі обмеження, які встановлює держава щодо такої діяльності [170, с. 118].

В рамках дослідження питання правосуб'єктності вважаємо за доцільне виділити поряд із ним поняття «компетенція». За своїм змістом правосуб'єктність є більш широким, оскільки, як вважають деякі дослідники, під компетенцією слід розуміти законно покладений на уповноважений суб'єкт обсяг публічних прав [147, с. 55].

До елементів компетенції, як зазначає Ю.О. Тихомиров, належать: 1) нормативно встановлені цілі; 2) предмети відання як юридично визначені сфери і об'єкти впливу; 3) владні повноваження як гарантований законом ступінь прийняття рішень і здійснення дій [147, с. 56–57].

Проаналізувавши норми чинного законодавства в сфері гарантування прав вкладників, ми визначили, що: 1) нормативно встановленою ціллю діяльності Фонду є підвищення довіри до банківської системи України й банківських установ, захист прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи України, стимулювання залучення коштів у банківську систему України, забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків шляхом виконання ним виключно покладених на нього функцій; 2) діяльність Фонду, яку він здійснює як самостійний суб'єкт правовідносин, має владний вплив на інших суб'єктів системи гарантування вкладів; 3) владні повноваження належать Виконавчій дирекції Фонду (стаття 12 Закону) та спрямовані на забезпечення досягнення нормативно визначеної мети діяльності Фонду.

Слід зазначити, що компетенція Фонду є беззаперечно такою, що забезпечує управління ним грошовими коштами всередині системи, та назовні виражається в управлінні публічними фінансами.

Особливістю компетенції Фонду виступають його повноваження. Фонд отримує можливість безпосередньо реалізовувати свої повноваження та брати участь у публічно правових відносинах внаслідок специфіки власної дієздатності – здатності здійснювати функції публічного страхування (гарантування), публічного прийняття рішень, несення публічної відповідальності за функціонування безпосередньо системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні.

Розширення компетенції Фонду зі вступом в дію Закону України «Про систему гарантування вкладів», поставило однозначне питання про його місце в банківській системі та визначення його впливу на банківські правовідносини як регулятора. Однозначної відповіді на сьогоднішній день немає, оскільки, беззаперечно ми не можемо віднести Фонд до другого рівня банківської системи, однак, і пряма вказівка в статті 4 Закону «Про банки і банківську діяльність» на те, що банківська система України

складається з НБУ та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України відповідно законодавства України, не дає нам можливості віднести Фонд до першого (верхнього) рівня банківської системи.

Таким чином, Фонд, будучи наділений відповідними спеціальними повноваженнями в сфері публічних фінансів, отримав своє особливе місце серед суб'єктів банківських відносин, частково змінивши статус НБУ як монополіста у регулюванні банківської системи.

Діяльність Фонду та НБУ спрямована на забезпечення стабільності фінансової системи держави, забезпечення ефективного функціонування публічних грошових фондів, але кожен із них має свою особливу компетенцію, тобто наділений своїми специфічними повноваженнями в сфері публічних фінансів, що дозволяє відокремити їх вплив на розвиток трьох систем: фінансової, банківської та системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні.

Якщо взяти до уваги зарубіжний досвід, то слід звернути увагу на те, що не всі уповноважені суб'єкти системи гарантування (страхування) вкладів мають однакову за обсягом компетенцію.

Так, наприклад, на підставі аналізу глави 5 Закону про страхування вкладів та зобов'язань інвесторів від 20 червня 2002 року № IX-975 Республіки Литва, можна зробити висновок про те, що компетенцією державної компанії по страхуванню депозитів та зобов'язань інвесторів є виключно управління грошовими коштами всередині системи страхування депозитів, їх раціональний перерозподіл та безпосередньо здійснення наглядових функцій за підконтрольними суб'єктами [14]. На відміну від Фонду, литовська державна компанія по страхуванню депозитів та зобов'язань інвесторів не наділена повноваженнями щодо виведення неплатоспроможних банків з ринку, що, на нашу думку, зменшує обсяг її компетенції у порівнянні з Фондом в частині здійснення окремих функцій банківського регулювання та нагляду.

Державне управління в галузі публічних фінансів повинно бути співрозмірним, тобто публічно-правові, державні інструменти повинні використовуватися пропорційно тим потребам, які висуваються на певному етапі розвитку правовідношення.

Контроль за діяльністю кредитних організацій, який здійснюється Національним банком України, є однією з форм реалізації публічного інтересу у створенні стабільної банківської та фінансової системи держави. Проте така форма контролю за банківською діяльністю є не єдиною, яка існує.

Функціонування системи гарантування вкладів має чітку мету, яка прописана в статті 1 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» – це захист прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи України, стимулювання залучення коштів у банківську систему України, забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків.

Досягнення зазначеної вище мети, на нашу думку, можливе лише за умови ефективної взаємодії між всіма суб'єктами банківської системи. Зокрема, особливої уваги заслуговує характеристика взаємодії між Фондом та НБУ в забезпеченні стабільності банківської системи, а також як наслідок правовідносин, які виникають внаслідок такої взаємодії.

З однієї сторони, це такі правовідносини, які виникають у зв'язку з реалізацією Фондом та НБУ своїх функцій у сфері забезпечення прав вкладників, з іншої – правовідносини, які виникають у зв'язку з тим, що обидва вони наділені та реалізують свої повноваження у зв'язку з виведенням неплатоспроможних банків з ринку. Відповідно, перші мають охоронний характер, тоді як відносини неплатоспроможності – регулятивний та охоронний.

Правовідносини неплатоспроможності банків визначаються у юридичній літературі як врегульовані нормами права відносини, що

виникають між НБУ, Фондом і неплатоспроможним банком з приводу введення, здійснення та припинення тимчасової адміністрації, тобто з приводу організації виведення неплатоспроможного банку з ринку із застосуванням встановлених законодавством способів у межах здійснення процедури тимчасової адміністрації або його ліквідації внаслідок визнання неплатоспроможним [118, с. 22].

Статтею 76 Закону України «Про банки та банківську діяльність» визначено обов'язок НБУ прийняти рішення про віднесення банку до категорії неплатоспроможних у разі настання хоча б однієї з підстав :

1) неприведення банком своєї діяльності у відповідність із вимогами законодавства, у тому числі нормативно-правових актів Національного банку України, після віднесення його до категорії проблемних, але не пізніше ніж через 120 днів з дня визнання його проблемним;

2) зменшення нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу та/або нормативу достатності основного капіталу на 50 і більше відсотків від мінімального рівня, встановленого нормативно-правовими актами Національного банку України;

5) виявлення фактів здійснення банком після віднесення його до категорії проблемного операцій (крім нарахування відсотків за вкладками, отримання клієнтами банку заробітної плати, аліментів, пенсій, стипендій, інших соціальних, державних виплат), оформлення (переоформлення) договорів, внаслідок яких зобов'язання перед фізичними особами в межах гарантованої суми відшкодування збільшуються за рахунок зменшення зобов'язань перед фізичними особами, які перевищують гарантовану суму відшкодування, та/або зобов'язань перед фізичними особами, які не підпадають під гарантії Фонду гарантування фізичних осіб, та/або юридичними особами;

б) невиконання банком, віднесеним до категорії проблемного, розпорядження, рішення Національного банку України (у тому числі про застосування заходів впливу/санкцій) та/або вимоги Національного банку

України щодо усунення порушень банківського законодавства, законодавства, що регулює діяльність на платіжному ринку, нормативно-правових актів Національного банку України протягом визначеного Національним банком України строку.

Не пізніше дня, наступного за днем прийняття рішення про віднесення банку до категорії неплатоспроможних, НБУ повідомляє про це рішення Фонд для вжиття ним заходів, передбачених Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Так, юридичним фактом виникнення правовідносин неплатоспроможності, вбачаємо, є рішення НБУ про віднесення банку до категорії неплатоспроможних.

На нашу думку, прийняття зазначеного вище рішення слід вважати першим етапом процедури визнання банку неплатоспроможним, саме на цьому етапі відбувається вступ Фонду у правовідносини неплатоспроможності. Саме в цей часовий проміжок відбувається перехід функцій від НБУ до Фонду в частині здійснення банківського нагляду.

Стаття 34 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» визначає, що Фонд розпочинає процедуру виведення неплатоспроможного банку з ринку не пізніше наступного робочого дня після офіційного отримання рішення НБУ про віднесення банку до категорії неплатоспроможних. Виконання цієї функції стає можливим за рахунок отримання відповідних повноважень, наприклад: вчиняти будь-які дії та приймати рішення, що належали до повноважень органів управління і органів контролю банку; продовжувати, обмежувати або припиняти здійснення банком будь-яких операцій; заявляти від імені банку позови майнового та немайнового характеру до суду, у тому числі позови про винесення рішення, відповідно до якого боржник банку має надати інформацію про свої активи; вчиняти дії, спрямовані на виконання плану врегулювання, відповідно до Закону та нормативно-правових актів Фонду.

Згідно положень статті 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» Фонд наділений спеціальними функціями у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку і ліквідації банків у випадках, встановлених цим Законом.

Наділення такими повноваженнями Фонду дозволяє зменшити монополізм НБУ в управлінні банківською системою країни. Також слід взяти до уваги, що Фонд є самостійним суб'єктом банківської системи України і не підпорядковується НБУ, тому здійснює юридично значимі дії в силу закону.

Діяльність Фонду та НБУ є такою, що сприяє реалізації та захисту публічних інтересів – в тому числі забезпеченню стабільності банківської системи України. Проте, розрізнити їх можна, виокремивши цілі їх діяльності прописані в законах, що регулюють їх діяльність. Так, основна ціль діяльності НБУ – це підтримання стабільності національної грошової одиниці – гривні та забезпечення цінової стабільності в Україні, а основна мета Фонду, як ми зазначали, – це захист прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи України, стимулювання залучення коштів у банківську систему України, забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків.

Таким чином, конкуренція основних цілей діяльності цих двох суб'єктів банківської системи відсутня. Передача функції адміністрування та ліквідації проблемних банків від НБУ до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб суттєво не змінила принципів функціонування системи гарантування вкладів в Україні, проте дозволила ефективно та вчасно реагувати на зміни, що відбуваються на ринку банківських послуг.

Власне порівняння правосуб'єктності НБУ та Фонду є важливим для нашого дослідження саме в контексті ствердження та визначення правого статусу Фонду по відношенню до публічних фінансів, оскільки саме цей

критерій, на нашу думку, є основним щодо його відмежування від інших суб'єктів публічної фінансової діяльності.

Надаючи характеристику правовому статусу Фонду не можна залишити поза увагою одну із ключових ознак його як учасника публічних відносин – наявність у нього адміністративної правосуб'єктності, що тісно пов'язана із реалізацією ним його основних завдань, зокрема, – забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку.

Адміністративна правосуб'єктність надає суб'єктам можливість брати участь у різних публічних правовідносинах і визначається тим, що здійснення прав та виконання обов'язків суб'єктами системи гарантування вкладів пов'язано безпосередньо із забезпеченням фінансово-економічної безпеки держави.

Така правосуб'єктність є самостійною, має конкретний зміст, межі якого встановлені законодавцем.

Аргументованим є підхід О.М. Резніка, що адміністративно-правовий механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки держави є системою органів державної влади та різноманітних інститутів громадянського суспільства, які на основі норм законодавства та за допомогою певних методів, форм, засобів і способів забезпечують фінансово-економічну безпеку держави. Елементами такого механізму, на думку вченого, є державні та недержавні суб'єкти, громадяни; правові норми; методи, засоби діяльності; види, форми дій. При цьому підвищення ефективності дії даного механізму може відбутися за умови подальшого вдосконалення його елементів [134, с. 72].

Правосуб'єктність у зазначеному механізмі, пов'язана саме із участю у публічній фінансовій діяльності.

Так, і Фонд, відповідно до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб в Україні», отримав певні повноваження у сфері публічних фінансів.

На нашу думку, «фінансова діяльність Фонду» є складовою загальної правової категорії «фінансова діяльність».

Трактуючи поняття «фінансова діяльність», деякі науковці виокремлюють два напрямки: 1) фінансова діяльність – це організована діяльність компетентних органів держави та муніципальних утворень по утворенню, розподілу та використанню централізованих грошових фондів, які безпосередньо забезпечують безперебійне функціонування держави та муніципальних утворень на тому чи іншому етапі історичного розвитку; 2) фінансова діяльність – це організована діяльність компетентних органів держави та муніципальних утворень щодо створення оптимальних умов, які спонукають в потрібному для держави напрямку до утворення, розподілу та використання централізованих грошових фондів, які безпосередньо забезпечують безперебійне функціонування держави та муніципальних утворень на тому чи іншому етапі історичного розвитку [34, с. 86–87].

Слід зазначити, що це вузьке трактування поняття «фінансова діяльність», оскільки воно розкриває лише компетенцію держави та її утворень у здійсненні діяльності, пов'язаної з публічними фінансами.

При більш широкому підході, фінансовою діяльністю може бути діяльність, що здійснюється будь-яким суб'єктом і пов'язана з рухом тих чи інших грошових коштів всередині певної системи (зокрема, банківської чи системи гарантування вкладів фізичних осіб).

Так, у діяльності Фонду присутня певна специфіка щодо здійснення ним видатків та отримання доходів. Фонд є установою, яка не має на меті отримання прибутку. Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» у статті 19 визначені джерела формування коштів Фонду. Визначено також показник мінімального обсягу коштів Фонду, який не може бути нижчим за 2,5 відсотка від суми гарантованих Фондом коштів вкладників у межах суми відшкодування з урахуванням суми зборів з учасників Фонду, що мають надійти протягом поточного кварталу. Це

обмеження не поширюється на державні цінні папери, що передбачається використати як засіб виконання зобов'язань за кредитом. Якщо буде досягнуто мінімальну межу або виникає ризик суттєвого зменшення обсягу коштів Фонду, він має право вжити заходів для поповнення своїх коштів за рахунок джерел, визначених у статті 19 Закону. У статті 20 зазначеного Закону визначається, що Фонд є єдиним розпорядником коштів, акумульованих у процесі його діяльності. Кошти Фонду не включаються до Державного бюджету України, не підлягають вилученню і можуть використовуватися Фондом виключно для цілей, зазначених у цій статті. Фонд наділяється правом інвестувати кошти в державні цінні папери України та здійснювати інвестиційну діяльність на засадах затвердженого адміністративною радою Фонду інвестиційного плану виходячи із потреб забезпечення виконання його функцій. Законодавство захищає інтереси вкладників банків шляхом встановлення заборони накладення арешту на майно, у тому числі на кошти Фонду, а також не можуть бути застосовані способи забезпечення позову.

Наявність публічно-правової природи страхових внесків до Фонду банками, які залучають кошти фізичних осіб у вклади також характеризує його правосуб'єктність. У статті 17 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» визначено, що учасниками Фонду є банки, при цьому їхня участь у Фонді є обов'язковою. Статус учасника Фонду банк набуває у день отримання ним банківської ліцензії. Участь у Фонді означає, що банк зобов'язаний сплачувати до Фонду визначені законом збори та дотримуватися інших вимог законодавства про гарантування вкладів, а також нормативно-правових актів Фонду.

Висновки до Розділу 1

1. Для вирішення завдань поставлених перед нами, пропонуємо вважати Фонд публічно-владним утворенням, про що докладно йтиметься

у наступному розділі, а його правовий статус зумовлений поєднанням соціальної та правової компоненти.

2. Соціальний характер проявляється у меті його створення (захист прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи України, стимулювання залучення коштів у банківську систему України, забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків); завдань поставлених законодавцем перед ним (частина 1 статті 4 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» – основним завданням Фонду є забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку); соціальній ролі, що ним виконується, що поєднується із метою його створення.

3. Правовий зміст статусу Фонду проявляється у належності йому ознак публічного-правового положення в суспільстві (закріплюється у правових нормах – стаття 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», що визначає правовий статус Фонду) та здійснення ним публічно-правової діяльності, а також у закріпленні за ним відповідних функцій, завдань, повноважень, форм та методів діяльності.

4. Так, діяльність Фонду, на нашу думку, включає в себе наступні складові: 1) діяльність з приводу формування складу учасників Фонду, а також ведення їх реєстру; 2) контроль за повнотою і своєчасністю перерахування зборів кожним учасником Фонду; 3) акумуляція та перерозподіл грошових коштів, які знаходяться у розпорядженні Фонду, в тому числі за рахунок операцій з цінними паперами; 4) діяльність, пов'язана безпосередньо з виконанням гарантійної функції Фонду; 5) діяльність, пов'язана безпосередньо з виконанням функції виведення неплатоспроможних банків з ринку, в тому числі така, що поєднує в собі елементи державного регулювання та нагляду щодо діяльності учасників системи гарантування вкладів фізичних осіб; 6) діяльність, пов'язана з

рухом інформації як всередині системи, так і забезпечення публічного доступу до неї, тобто здійснення заходів щодо інформування громадськості про функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, захисту прав та охоронюваних законом інтересів вкладників, підвищення рівня фінансової грамотності населення відповідно до цього Закону. Характеристика зазначених складових стає можливою на підставі аналізу норми статті 4 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

5. Участь Фонду у публічній фінансовій діяльності обумовлена його здатністю здійснювати функції публічного страхування (гарантування), публічного прийняття рішень, несення публічної відповідальності за функціонування безпосередньо системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні.

6. Також не менш важливим є висновок про наявність такого елемента адміністративно-правового статусу Фонду як відповідальність, що підтверджується відповідними прикладами із законодавства.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

2.1. Завдання та функції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб

Фінансово стабільна держава – це держава, яка відстоює свої національні інтереси та забезпечує свою національну безпеку в умовах необмеженої глобальної конкуренції незалежно від часу та різних обставин [152, с. 7]. Забезпечення фінансової стабільності полягає в адекватному реагуванні всіх секторів економіки, в тому числі і банківської системи як частини фінансової системи, на зовнішні або внутрішні чинники, що впливають на зміни в країні.

Одним із аспектів створення державою дієвого фінансово-правового механізму забезпечення існування стабільної фінансової системи є ефективно публічне регулювання діяльності всіх її елементів, що з переходом у правову площину трансформується у надання певних компетентностей суб'єктам фінансової системи та її підсистем.

«Специфічного правового забарвлення всьому механізму правового регулювання в суспільстві в умовах цивілізації надають саме суб'єктивні права, через які або за участю яких у його роботу включається і весь юридичний інструментарій, вся система юридичних засобів, в тому числі юридичні обов'язки та заходи, за допомогою яких здійснюється державний примус», зазначає С.С. Алексєєв у своїй праці «Теорія права» [28, с. 82].

Саме через надання певних прав та обов'язків суб'єктам фінансової системи відбувається публічна регламентація фактично їх вступу у конкретні фінансові відносини. В загальному вигляді цей процес можна охарактеризувати як визначення компетенції суб'єкта фінансового права через норми відповідних нормативно-правових актів. Акцент на

публічному характері регулювання, пов'язаний безпосередньо із формуванням конкретних фінансових інституцій, що є частиною фінансової системи держави.

Законодавство України дозволяє виокремити наступні органи, що здійснюють державне регулювання банківської системи: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України – як органи загального призначення; Національний банк України, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольний комітет України та інші – як органи спеціального призначення.

Взаємодія зазначених інституцій відбувається з метою забезпечення стабільності функціонування банківської системи України, підвищення ефективності системи банківського регулювання та банківського нагляду в Україні, системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні в умовах постійних процесів фінансової глобалізації.

У сучасних умовах фінансова глобалізація стає одним із провідних явищ у сфері міжнародних економічних відносин останнього десятиліття, з її потужним розвитком пов'язано виникнення значної кількості проблем та протиріч, нових тенденцій на міжнародних фінансових та банківських ринках, а саме: постійно відбуваються суттєві коливання та зміни, які прямо чи опосередковано впливають на розвиток національних банківських систем та обсяги транснаціонального фінансового капіталу.

Прозорість кордонів та формування єдиного глобального фінансового ринку сприяє не лише позитивним, але й негативним, тіньовим тенденціям у сфері міжнародного фінансового співробітництва. У зв'язку з цим розробка нових правових механізмів, які зможуть адекватно реагувати на зміни в міжнародному фінансовому становищі та сприяти забезпеченню ефективного функціонування як міжнародного фінансового ринку, так і національних фінансових ринків, є першочерговою задачею.

В.С. Нерсесянц у своїй роботі зазначає, що «глобалізація суттєво

впливає на трансформацію, зміни й модернізацію державно-правових інститутів, норм і відносин на всесвітньому, макрорегіональному і внутрішньодержавному рівнях, стимулює, прискорює й оновлює процеси універсалізації у сфері права» [98, с. 38].

Все це зумовлює перегляд на національному рівні окремих понять та гіпотез системи управління фінансовими ресурсами, що основною метою буде мати зменшення протиріч між наднаціональним та національним характером діяльності фінансових регуляторів.

Одним із аспектів забезпечення ефективності діяльності суб'єктів фінансової, банківської систем є визначення їх компетенції на законодавчому рівні.

Б.М. Лазарєв визначав, що компетенцію не потрібно ототожнювати з правовими нормами, що її встановлюють, передусім потрібно мати на увазі ті функції, які орган вправі та зобов'язаний здійснювати [86, с. 27]. Функції самі по собі – це явище не юридичне, тому не можуть бути частиною компетенції, однак права та обов'язки їх здійснювати у певній сфері є елементами компетенції [86, с. 31].

Інші дослідники, наприклад, Ю.К. Осіпов визначає компетенцію органів державної влади та посадових осіб як коло встановлених законом повноважень, які можуть визнаватися як їх обов'язки [103, с. 11]. Дещо інший підхід у С.С. Алексеєва, який під компетенцію розуміє зміст та обсяг повноважень, якими володіє державний орган, а також та або інша посадова особа [26, с. 41]; А.А. Добровольського, який вважає, що компетенцію державного органу складають питання (справи), віднесені законом до його відання [138, с. 109]. На думку А.А. Пушкіна, компетенція не є передумовою належності прав, а передбачена законом сукупність прав, якими користується державний орган в силу самого факту існування (тобто реальні права, а не можливі) [132, с. 38–39].

В юридичній енциклопедії поняття щодо «компетенція» зазначається, що термін походить з латинської мови та означає

«відповідність», «узгодженість», від слова, що означає «взаємно прагнути», «відповідати», «підходити», та визначається як сукупність встановлених в офіційній – юридичній чи неюридичній – формі прав і обов'язків, тобто повноважень будь-якого органу або посадової особи, які визначають можливості цього органу або посадової особи приймати обов'язкові до виконання рішення, організувати та контролювати їх виконання, вживати у необхідних випадках заходи відповідальності тощо. Компетенція державних органів (органів місцевого самоврядування) та їх посадових осіб встановлюється правовими актами, і, отже, її реалізація забезпечується засобами державного примусу. Компетенція недержавних органів та їх посадових осіб (органів об'єднань громадян, релігійних організацій, форм самоорганізації населення, підприємств, установ і організацій недержавних форм власності тощо) не має юридично-владного характеру і відповідного державно-примусового забезпечення. При цьому визначається, що обсяг компетенції конкретних державних органів та їх посадових осіб залежить від місця, яке посідає відповідний орган або посадова особа в ієрархічній структурі відповідних органів, відповідно, чим вищий рівень органу та його посадової особи, тим більший обсяг їх компетенції. Також зміст і спрямованість компетенції державних органів та їх посадових осіб розрізняється залежно від гілки державної влади, до якої належить той чи інший орган або посадова особа [173, с. 197].

В енциклопедичному словнику з державного управління за редакцією Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна, компетенція (лат. *competentia* – «належність за правом»; «відповідність», «узгодженість») визначається як сукупність повноважень (прав і обов'язків), встановлених в офіційній – юридичній чи неюридичній формі, якими у певній галузі діяльності наділені суб'єкти управління (орган або посадова особа) для виконання відповідних завдань і функцій. Сфера та зміст повноважень того чи іншого органу або посадової особи встановлюється законами, іншими нормативними актами, положеннями,

інструкціями, статутами. Компетенція державного органу (уряду, міністерства, парламенту, органів суду, міліції, прокуратури тощо) розглядається як закріплена законом (або іншим нормативним актом) сукупність владних повноважень (прав і обов'язків), юридичної відповідальності і предмета відання (предмет діяльності, функціональне призначення). Компетенція посади державної служби – окреслене коло проблем, що належать до повноважень (прав та обов'язків) за певною посадою [66, с. 601].

На думку І.Л. Бачило, складовою частиною компетенції органу є його функції і вони визначають його безпосередню діяльність. Трактуючи поняття «компетенція» в широкому розумінні, дослідник вважає, що до його змісту входять функції та повноваження органу влади, а у вузькому – права та юридичні обов'язки, що складають повноваження органу влади [38, с. 54].

Іншими дослідниками компетенція розуміється як визначальний елемент правового статусу (правового становища) органу виконавчої влади і являє собою комплекс повноважень зі здійснення виконавчої влади. Встановлення компетенції органів виконавчої влади має проводитись обов'язково за умови попереднього визначення їх функцій та методів діяльності. При цьому визначається, що компетенція органів виконавчої влади є організаційно-правовою категорією. Організаційний характер компетенції проявляється насамперед у тому, що компетенція органу в функціональному розумінні є критерієм відокремлення органів виконавчої влади один від одного, побудови їх системи. Здійснюючи безпосередній вплив на побудову (конструкцію) системи органів виконавчої влади, компетенція кожного окремого органу впливає на взаємозв'язок між іншими елементами цієї системи. Саме компетенція органів виконавчої влади обумовлює їхню внутрішню структуру та визначає кількість структурних підрозділів кожного окремого органу та завдання їхньої

діяльності. Правовий характер компетенції закріплюється у відповідних нормативно-правових актах [56, с. 119–120].

Т.О. Мацелик при дослідженні компетенції органів публічної адміністрації, зазначає, що вона визначається шляхом вказівки на:

– сферу суспільного життя, яка повинна бути об'єктом діяльності, органу;

– державну функцію, яку орган повинен здійснювати в цій сфері суспільного життя та яка проявляється в окремих предметах відання органу;

– конкретні повноваження (права та обов'язки) органу, які забезпечують реалізацію зазначеної функції у згаданій сфері суспільного життя;

– межі (територію, об'єкти, час), на які поширюється повноваження [93, с. 81].

М.М. Андріїв серед ознак, властивих компетенції органів публічної влади, виділяє такі: а) компетенція є універсальною категорією на всіх рівнях публічного управління; б) має офіційне визначення в нормах права; в) виступає засобом структурної побудови системи органів публічної влади; г) виступає критерієм якості діяльності органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування; д) здійснюється посадовими особами відповідно до покладених на них обов'язків та повноважень [30, с. 52].

О. Дніпров вважає, що компетенція державного органу визначається шляхом вказівки на: 1) сферу суспільного життя, яка є об'єктом діяльності органу; 2) державну функцію, яку орган повинен здійснювати у певній галузі суспільного життя і яка проявляється в низці окремих питань, що підлягають віданню органу; 3) конкретні повноваження службовців, що є засобом успішного здійснення зазначеної функції у вказаній сфері суспільного життя. Причому важливо підкреслити, що компетенція

органу – це не сума її елементів, а їхня система. Водночас необхідно наголосити, що кожен елемент має відносну самостійність [62, с. 261].

З аналізу юридичної літератури, вбачається, що єдиного підходу до визначення поняття «компетенція» не існує, проте є можливим виділення його елементів: функції, повноваження, сукупність прав та обов'язків відповідного уповноваженого суб'єкта.

Також в юридичній літературі існує позиція щодо віднесення завдань до елементів компетенції.

Що стосується Фонду, то публічне регулювання його діяльності визначається нормами закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб в Україні». Так, у статті 4 якого визначено, що основним завданням Фонду є забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку.

На виконання свого основного завдання Фонд у порядку, передбаченому цим Законом, здійснює ряд функцій, наприклад: веде реєстр учасників Фонду; інвестує кошти Фонду в державні цінні папери України; здійснює заходи щодо організації виплат відшкодувань за вкладками у строки, визначені цим Законом; здійснює регулювання участі банків у системі гарантування вкладів фізичних осіб; вивчає та аналізує тенденції розвитку ринку ресурсів, залучених від вкладників учасниками Фонду та інші функції в межах своїх повноважень, визначених Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб в Україні», іншими актами законодавства.

Виходячи із завдань, що стоять перед Фондом, та стадій, в межах яких вони реалізуються, вважаємо доцільним розподілити законодавчо визначені функції на: пов'язані із поточною діяльністю Фонду (пункти 1, 2, 3, 3⁻¹, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 13, 14 статті 4, стаття 6 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»), гарантійні (пункти 4, 11, 12⁻¹ статті 4, стаття 6 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб») та пов'язані із виведенням неплатоспроможних банків з

ринку (пункти 4, 6, 7, 8, 9,10, 11, 12, 12¹ статті 4, стаття 6 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»). Вважаємо, що деякі із перелічених функцій можуть бути віднесені до різних груп, оскільки передбачають різні форми та методи їх реалізації у межах різних правовідносин, суб'єктом яких виступає Фонд.

В юридичній літературі також існує позиція щодо поділу функцій Фонду в залежності від мети їх здійснення: 1) функції формування та розміщення коштів: акумуляція коштів, отриманих з визначених законом джерел, інвестування коштів Фонду у державні цінні папери України, здійснення розміщення облігацій у порядку та за визначеними законом напрямками залучення коштів, видача векселів у випадках, передбачених законом про Державний бюджет України на відповідний рік; 2) обслуговуючі – це ведення реєстру учасників Фонду, здійснення регулювання участі банків у системі гарантування вкладів фізичних осіб, здійснення процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку, у тому числі шляхом здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків, організація відчуження всіх або частини активів і зобов'язань неплатоспроможного банку, продаж неплатоспроможного банку або створення та продаж перехідного банку, надання фінансової підтримки банку, надання цільової позики банку для виплат вкладникам банку, а також фінансування витрат для оплати роботи осіб, що здійснюються протягом дії тимчасової адміністрації; 3) контролюючі, до яких належить здійснення контролю за повнотою і своєчасністю перерахування зборів кожним учасником Фонду, участь в інспекційних перевірках проблемних банків за пропозицією НБУ, здійснення перевірок банків; 4) інформаційні – здійснення заходів щодо інформування громадськості про функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, захисту прав та охоронюваних законом інтересів вкладників, підвищення рівня фінансової грамотності населення; 5) аналітичні, що передбачають здійснення аналізу фінансового стану банків з метою виявлення ризиків у

їхній діяльності та прогнозування потенційних витрат Фонду на виведення неплатоспроможних банків з ринку та відшкодування коштів вкладникам, вивчення та аналіз тенденцій розвитку ринку ресурсів, залучених від вкладників учасниками Фонду; б) функції захисту прав та законних інтересів вкладників банку – це здійснення заходів щодо організації виплат відшкодувань за вкладами в разі прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку, звернення з відповідними запитами до клієнтів, вкладників та інших кредиторів банку в порядку, встановленому Фондом; 7) штрафні (наказні) функції передбачають застосування до банків та їх керівників відповідно фінансових санкцій і накладення адміністративних штрафів; 8) інші функції в межах своїх повноважень, визначених діючим законодавством [155, с. 145–146].

Деякі науковці, досліджуючи функції Фонду, визначають їх пріоритетне значення для його діяльності. На думку Б. Адамика, функція Фонду щодо повернення коштів вкладникам-фізичним особам є суто технічною і ефективно її виконання полягає у забезпеченні прозорості, своєчасності та простоті здійснення виплат громадянам їх вкладів. При цьому важливим завданням Фонду є максимальне інформування громадян щодо порядку та процедури здійснення виплат з метою недопущення подальшої паніки серед вкладників банків. Вкладники банків повинні бути впевнені, що Фонд за будь-яких обставин, незважаючи на наявність власних акумульованих коштів для виплати вкладникам, своєчасно і в повному обсязі виконає свої зобов'язання перед фізичними особами [18, с. 106].

Ю. Іванов, досліджуючи питання критичної банківської інфраструктури, зазначає про проблему віднесення державних органів до числа об'єктів критичної інфраструктури, яка, зокрема, є актуальною стосовно Фонду, який має непересічне значення для стабільності банківської системи. Це зумовлюється тим, що Фонд не тільки забезпечує реалізацію загальногосподарських (публічних) гарантій, що передбачені у

ст. 201 ГК України, а ще виконує низку контрольних-наглядових функцій та реалізує процедуру виведення з ринку неплатоспроможних банків. Саме останнє стало невід'ємною функцією Фонду після прийняття в 2012 р. Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Фонд, на відміну від НБУ, не здійснює банківських операцій, проте також є регулятором у сфері банківської діяльності. Дослідник робить зауваження, що місце Фонду в банківському секторі критичної інфраструктури має бути адекватним його значимості для стабільності банківської системи [76, с. 104].

Вищезазначені характеристики функцій Фонду зумовлені важливістю поставлених завдань, що мають свої передумови визначення.

Система гарантування вкладів фізичних осіб – це сукупність відносин, що регулюються Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», суб'єктами яких є Фонд, КМУ, НБУ, банки та вкладники. На нашу думку, до 2015 року система гарантування вкладів вважалася не окремим засобом по забезпеченню стабільності банківської системи, а лише доповненням до інших офіційно закріплених на законодавчому рівні засобів, що були призначені для попередження неплатоспроможності банків та уникнення інших ризиків банківської системи (системних банківських криз тощо).

Із введенням завдань виведення неплатоспроможних банків з ринку Фондом, систему гарантування вкладів слід вважати частиною фінансової системи держави, в межах якої відбувається регулювання владних майнових відносин у частині акумулювання та перерозподілу коштів Фонду, а також відносин, пов'язаних із здійсненням функцій державного контролю за системою гарантування вкладів та банківською системою.

Специфічною формою державного контролю є державний фінансовий контроль, що на нашу думку, при розгляді завдань Фонду також заслуговує на увагу.

Система державного фінансового контролю – це цілісна модель контролюючої та контрольованої підсистем, яка забезпечується внутрішньо логічною єдністю всіх її елементів (суб'єкта, контрольної дії та об'єкта).

Систему контрольно-фінансових органів складають інституції, для яких функція державного фінансового контролю є однією із основних.

На державному рівні проблема встановлення контролю суспільства за грошовими потоками вирішується частково – створенням певної системи органів фінансового контролю, які у будь-яких випадках могли б контролювати ці потоки із зовнішнього боку.

До спеціальних органів фінансового контролю, на наш погляд, слід віднести НБУ, який здійснює *фінансовий банківський контроль*. Відповідно до статті 55 закону України «Про Національний банк України», НБУ здійснює постійний нагляд за дотриманням банками, їх підрозділами, афілійованими та спорідненими особами банків на території України та за кордоном, банківськими групами, представництвами та філіями іноземних банків в Україні, а також іншими юридичними та фізичними особами банківського законодавства, нормативно-правових актів НБУ і економічних нормативів. НБУ не здійснює перевірок і ревізій фінансово-господарської діяльності осіб, зазначених у цій статті. Головна мета банківського регулювання і нагляду – безпека та фінансова стабільність банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів.

Банківський контроль слід віднести до спеціальних видів фінансового контролю, оскільки саме реалізуючи належні контрольні функції НБУ забезпечує стабільність банківської системи, що є частиною фінансової системи держави.

Поряд із НБУ потрібно виділити і Фонд, що так само наділений контрольними повноваженнями по відношенню до суб'єктів банківської системи.

Стаття 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» визначає спеціальні завдання поставлені перед Фондом у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку.

Визначення таких завдань Фонду, на нашу думку, дозволяє зменшити монополізм НБУ в управлінні банківською системою країни. Також слід взяти до уваги, що Фонд є самостійним суб'єктом банківської системи України і не підпорядковується НБУ, тому здійснює юридично значимі дії в силу закону.

Діяльність Фонду та НБУ є такою, що сприяє реалізації та захисту публічних інтересів, в тому числі забезпеченню стабільності банківської системи України. Проте, розрізнити їх можна, виокремивши цілі їх діяльності прописані в законах, що регулюють їх діяльність. Так, основна ціль діяльності НБУ – це підтримання стабільності національної грошової одиниці-гривні та забезпечення цінової стабільності в Україні, а основна мета Фонду полягає у захисті прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи України, стимулювання залучення коштів у банківську систему України, забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків.

Таким чином, можна стверджувати, що конкуренція цілей цих двох суб'єктів банківської системи відсутня [169, с. 102–103].

Фонд створений для здійснення різних функцій, визначених Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», як вже зазначалося, та деталізованих відповідно до нормативно-правових актів, що стосуються питань захисту прав вкладників та виведення неплатоспроможних банків з ринку.

Так, необхідним є групування нормативно-правових актів за розподілом завдань і функцій Фонду, що відображено у таблиці наведеній у *Додатку 1* до нашої роботи. Варто зазначити, що перелік наведений у

таблиці не є вичерпним, проте на нашу думку, він вміщує основні нормативно-правові акти, що дозволяють визначити порядок та умови виконання завдань та функцій Фондом.

Наприклад, у Розділі II Інструкції про порядок здійснення Фондом гарантування вкладів фізичних осіб захисту прав та охоронюваних законом інтересів вкладників, затвердженої Рішенням виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 26 травня 2016 р. № 825, визначено, які саме заходи можуть бути здійснені Фондом щодо захисту прав вкладників:

1) встановлення вимог: щодо забезпечення прозорого та повного розкриття банками інформації для вкладників про умови надання банківських послуг із залученням вкладів; щодо обов'язкового ознайомлення вкладника з інформацією про систему гарантування вкладів фізичних осіб як до укладення договорів, так і в період їхньої дії; щодо змісту договорів банківського вкладу (депозиту), договорів банківського рахунку з питань, що стосуються функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб;

2) встановлення контролю за дотриманням банками вимог до порядку розкриття інформації для вкладників про умови надання банківських послуг із залучення вкладів;

3) розгляд звернень вкладників щодо порушення їхніх прав та законних інтересів банками або банками, що знаходяться в управлінні Фондом, та сприяння вирішенню спірних питань, надання їм роз'яснень законодавства з питань системи гарантування вкладів фізичних осіб і захисту прав вкладників;

4) проведення інформаційної, роз'яснювальної та консультаційної роботи, фінансової просвіти населення щодо системи гарантування вкладів фізичних осіб і захисту прав вкладників;

5) безперервне інформування вкладників про систему гарантування вкладів фізичних осіб за допомогою інформаційних засобів і каналів комунікацій;

б) виявлення обставин, які можуть призвести до втрати права вкладника на отримання коштів у межах гарантованої суми відшкодування, та інформування про такі обставини Національного банку України;

7) участь у вдосконаленні захисту прав вкладників;

8) повідомлення відповідно до законодавства органу, що здійснює державне регулювання ринку фінансових послуг, про виявлення договорів, укладених банком від імені третіх осіб, для яких банк виконує функції повіреного, агента, іншого представника або посередника із залучення коштів фізичних осіб на користь таких осіб (у тому числі небанківські фінансові установи), до змісту яких не включено інформацію про непоширення на такі кошти гарантій, передбачених Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Функції Фонду відповідно до законодавства є такими, що мають соціально значущий характер, відповідно: гарантуючи захист прав вкладників – фізичних осіб – забезпечують довіру до банківської системи і сприяють швидкій акумуляції та перерозподілу коштів; забезпечуючи ефективність процедур виведення неплатоспроможних банків з ринку – сприяють більш раціональному здійсненню державного управління банківською діяльністю.

Розділ V Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» визначає, що Фонд гарантує кожному вкладнику банку відшкодування коштів за його вкладом. Відшкодуванню підлягають кошти у розмірі вкладу, включаючи відсотки, станом на день початку процедури виведення Фондом банку з ринку, але не більше суми граничного розміру відшкодування коштів за вкладами, встановленого на цей день, незалежно від кількості вкладів в одному банку. Законодавчо також визначено і суму

граничного розміру відшкодування коштів за вкладами, яка не може бути меншою 200 000 гривень, при цьому приймати рішення про її зменшення Адміністративна рада Фонду не має права.

Фонд виконує зобов'язання перед вкладниками з дотриманням вимог щодо найменших витрат Фонду та збитків для вкладників. Способи виконання зобов'язань визначені цим же Законом, зокрема, це передача активів і зобов'язань банку приймаючому банку, продаж банку, створення перехідного банку впродовж дії тимчасової адміністрації або виплати відшкодування вкладникам у встановлений законом строк.

Кореспондуючим обов'язку Фонду гарантувати відшкодування коштів за вкладом є право вкладника на одержання гарантованої суми за рахунок коштів Фонду, але у межах встановленого граничного розміру відшкодування коштів за вкладами. Так, під час тимчасової адміністрації вкладник набуває право на одержання гарантованої суми відшкодування коштів за вкладами за договорами, строк дії яких закінчився станом на день початку процедури виведення Фондом банку з ринку, та за договорами банківського рахунку з урахуванням вимог, визначених частиною 4 статті 26 Закону.

Для визначення того, які кошти вкладника перебували у банку за договором банківського рахунку, Фонд має право на отримання відповідної інформації про операції, здійснені платіжною системою (внутрішньодержавною та міжнародною). До отримання в повному обсязі цієї інформації Фонд має право не включати до розрахунку гарантованої суми відшкодування коштів за договорами банківського рахунку, виплата якої може здійснюватися тільки після отримання Фондом у повному обсязі інформації про операції, здійснені внутрішньодержавною та/або міжнародною платіжною системою.

Законодавство гарантує відшкодування Фондом коштів за вкладом, у банку, навіть якщо у подальшому банк реорганізувався шляхом перетворення, на тих самих умовах, що і до реорганізації.

Окремі правила передбачені для відшкодування коштів за вкладом в іноземній валюті. Так сума вкладу перераховується за офіційним курсом гривні до іноземних валют, встановленим НБУ на день початку процедури виведення Фондом банку з ринку та здійснення тимчасової адміністрації відповідно до статті 36 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» і відшкодування відбувається в національній валюті України.

Як вище зазначалося, відшкодуванню підлягають і відсотки за вкладами, але лише у разі прийняття НБУ рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку з підстав, визначених частиною другою статті 77 Закону України «Про банки і банківську діяльність». Тоді кожному вкладнику банку Фонд гарантує відшкодування коштів за вкладами, включаючи відсотки, на день початку процедури ліквідації банку, але не більше суми граничного розміру відшкодування коштів за вкладами, встановленого на дату прийняття такого рішення, незалежно від кількості вкладів в одному банку. Якщо вклад був у іноземній валюті, то відшкодування коштів за ним здійснюється у національній валюті України після перерахування суми вкладу за офіційним курсом гривні до іноземної валюти, встановленим НБУ на день початку ліквідації банку з підстав, визначених частиною другою статті 77 Закону України «Про банки і банківську діяльність».

Завершення проведення виплати Фондом гарантованих сум відшкодування коштів за вкладами відбувається у день подання документів для внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб запису про ліквідацію банку як юридичної особи.

Порядок відшкодування коштів за вкладами деталізовано у Положенні про порядок відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів за вкладами № 14 від 09 серпня 2012 року, в якому визначені умови, порядок та черговість відшкодування коштів за вкладами Фондом гарантування вкладів фізичних осіб.

В юридичній літературі існують різні позиції щодо проблем пов'язаних із відшкодуванням коштів за вкладками.

О. Єрмак та Ю. Левченко пропонують з метою зменшення відтоку грошових коштів з депозитних рахунків у комерційних банках, відновлення довіри до них та мінімізації негативних наслідків банкрутства комерційних банків, значно збільшити граничний розмір відшкодування та встановити його в сумі, еквівалентній 25 000 євро [67, с. 309]. Варто погодитися із слушністю аргументів щодо необхідності підвищення розміру гарантованої суми відшкодування, однак уявляється, що одночасно це робити недоцільно.

Стосовно проблеми відшкодування коштів за вкладками Н.П. Дребот зазначає, що наступним кроком удосконалення системи гарантування вкладів є перехід до диференційованих ставок за внесками банків до Фонду (це стимулюватиме банки до підвищення якості управління ризиками). Відповідно до статті 22 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», учасник Фонду зобов'язаний станом на останній робочий день кожного кварталу здійснювати нарахування регулярного збору до Фонду. Розмір базової річної ставки збору становить 0,5 відсотка від бази нарахування в національній валюті та 0,8 відсотка від бази нарахування в іноземній валюті. Цією ж статтею передбачається можливість упровадження диференційованих зборів до Фонду шляхом зважування базової ставки збору за ступенем ризику банку. Також зазначено, що методика оцінювання ступеня ризиків банку для розрахунку диференційованих зборів встановлюється нормативно-правовим актом Фонду, що підлягає погодженню з НБУ. Дослідник вважає за доцільне визначати диференційовану ставку регулярного збору до Фонду залежно від привабливості банків з позиції вкладників [64, с. 33].

С.В. Безвух звертає увагу на те, що швидкість здійснення виплат по вкладкам збанкрутілих банківських установ є одним із основних елементів системи захисту вкладів. Тому, максимальне скорочення строку

повернення вкладів дозволить не тільки ефективніше функціонувати системі гарантування вкладів, а й забезпечить надійний захист вкладів фізичних осіб та суб'єктів господарювання. Перспективою подальших досліджень є вивчення процесу проведення виплат вкладів у збанкрутілих банках в Україні [39, с. 11].

Усі окреслені питання є важливими, однак їх вирішення залежить від багатьох чинників. У тому числі і від зобов'язань України привести у відповідність законодавство до положень Директиви 2014/49/ЄС та Директиви 2014/59/ЄС. Відповідно до Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року, затвердженої Рішенням виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб 13 січня 2020 року № 67, передбачено низку заходів щодо оптимізації діяльності Фонду щодо відшкодування закладами:

- запровадження системи гарантування вкладів членів кредитних спілок та гарантування виплат за договорами накопичувального страхування життя;
- удосконалити систему гарантування вкладів клієнтів банків;
- розширити коло учасників Фонду та гарантованих вкладів, поступово підвищити суми гарантування вкладів у банках.

Вбачається, що реалізація цих заходів дозволить усунути низку проблем описаних вище.

Вважаємо також за потрібне зупинитися на окремих аспектах реалізації функції виведення неплатоспроможних банків з ринку Фондом.

Правовідносини неплатоспроможності банків – це врегульовані нормами права відносини, які виникають між НБУ, Фондом і неплатоспроможним банком з приводу введення, здійснення та припинення тимчасової адміністрації, тобто з приводу організації виведення неплатоспроможного банку з ринку із застосуванням встановлених законодавством способів у межах здійснення процедури

тимчасової адміністрації або його ліквідації внаслідок визнання неплатоспроможним [118, с. 22].

Джерелами правового регулювання відносин неплатоспроможності є Конституція України, Закон України «Про банки та банківську діяльність», Закон України «Про Національний банк України», Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб в Україні» та інші законодавчі акти, а також нормативно-правові акти НБУ та Фонду.

У статті 34 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» визначається, що Фонд розпочинає процедуру виведення неплатоспроможного банку з ринку не пізніше наступного робочого дня після офіційного отримання рішення НБУ про віднесення банку до категорії неплатоспроможних. Виконання цієї функції стає можливим за рахунок отримання відповідних повноважень.

Відповідно до норм Положення про виведення неплатоспроможного банку з ринку, його дія поширюється на всі банки, зареєстровані відповідно до законодавства України, у разі віднесення їх до категорії неплатоспроможних, крім публічного акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» (до прийняття відповідного закону щодо участі такого банку у Фонді) та санаційного банку, створеного до набрання чинності законом України «Про систему гарантування вкладів в Україні». Фондом не здійснюється виведення з ринку філій іноземних банків, акредитованих на території України НБУ.

Надаючи характеристику банківській системі України, законодавець визначає, що її другий рівень включає банки, а також філії іноземних банків, що створені і діють на території України відповідно до законодавства України. Ключовим моментом в даному випадку є саме твердження про публічне регулювання діяльності зазначених суб'єктів безпосередньо законодавством України.

В рамках розвитку євроінтеграційних процесів, слід розглядати можливість розширення мережі філій іноземних банків на території

України та неодмінного зацікавлення населення до банківських послуг, що ними надаються, в тому числі і депозитних. Не можна заперечувати той факт, що, не зважаючи на стабільність банківських систем окремих країн, банки можуть визнаватися неплатоспроможними. Ось тут і виникає питання щодо забезпечення прав вкладників, а саме застосування норм права, якими повинен керуватися суб'єкт у захисті своїх прав.

Розглядаючи можливість України бути країною-учасницею Європейського Союзу, потрібно охарактеризувати норми, що визначають порядок виведення неплатоспроможних банків з ринку в країнах – учасницях Європейського Союзу.

Так, Директивою 2001/24/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про реорганізацію та ліквідацію кредитних установ» визначено її сферу застосування: Директива 2001/24/ЄС має застосовуватися до кредитних установ та їх філій, відкритих в Державах-членах, окрім тих, де вони мають головні офіси, як це визначено в пунктах 1 і 3 статті 1 Директиви 2000/12/ЄС, з дотриманням умов і винятків, що містяться в статті 2 (3) вказаної Директиви. Положення цієї Директиви стосовно філій кредитної установи, яка має головний офіс поза межами Співтовариства, мають застосовуватися лише тоді, коли така установа має філії принаймні у двох державах-членах Співтовариства.

Далі у статті 3 Директиви 2001/24/ЄС дається уточнення щодо законодавства, що застосовується при прийнятті реорганізаційних заходів: «Реорганізаційні заходи повинні застосовуватися згідно з законами, нормами і процедурами, що діють у Державі походження, якщо цією Директивою не передбачене інше. Вони повинні застосовуватись повною мірою відповідно до законодавства такої Держави-члена на всій території Співтовариства без будь-яких подальших формальностей, включаючи заходи стосовно третіх сторін в інших Державах-членах навіть у разі, коли норми Держави перебування, що застосовуються до них, не передбачають

таких заходів або обумовлюють їх впровадження умовами, що не виконуються» .

Оскільки держава як регулятор покликана управляти фінансовими відносинами незалежно від їх ролі та функцій, які вони виконують, вона повинна забезпечити ефективність застосовуваних до таких відносин правових норм на її території.

На сьогодні беззаперечним є факт відсутності закріплення за Фондом повноважень виведення з ринку філій іноземних банків. Також в законодавстві України відсутній правовий механізм забезпечення фінансової стабільності саме в частині, що стосується усунення ризиків, пов'язаних з неплатоспроможністю філій іноземних банків (як наслідку неплатоспроможності головного банку в іншій державі), що являє собою сукупність елементів адміністративно-правового регулювання побудованого на умовах прозорості, ефективності та відповідального управління.

Підвищення ефективності та прозорості діяльності Фонду безпосередньо пов'язане із регламентацією змісту його завдань та функцій у законодавстві. Деталізація функцій та завдань, відсутність розрізненості в їх тлумаченні на рівні закону та підзаконних нормативно-правових актів, дозволяє говорити про зрозумілість їх формулювань, що однозначно сприяє інституційній спроможності Фонду.

На сьогоднішній день реалізація завдань та функцій Фонду здійснюється за рахунок наділення відповідними повноваженнями його органів та посадових осіб. Зокрема, функція виведення неплатоспроможного банку з ринку, для прикладу, знаходиться в зоні відповідальності уповноваженої особи Фонду, що більш детально буде розглянуто у наступному підрозділі.

2.2. Повноваження Фонду гарантування вкладів фізичних осіб

Враховуючи світові тенденції щодо удосконалення систем гарантування (страхування) вкладів як частини механізму забезпечення фінансової стабільності, особливо актуальним виявляється дослідження повноважень Фонду, виявлення їх меж, а також визначення ступеню їх нормативного закріплення.

Як було встановлено попередньо у підрозділі 2.1, відповідно до норм Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» перед Фондом поставлені певні завдання та зобов'язання щодо виконання закріплених за ним функцій, що стає можливим лише за умови закріплення за ним відповідних повноважень.

У зв'язку з цим виникає потреба у дослідженні поняття «повноваження». Традиційно в юридичній літературі це поняття розглядається поряд із поняттями «компетенція» та «предмет відання».

Різноманітність використання цих понять в різних галузях права дозволяє стверджувати, що зазначені вище поняття не є сталими і досить часто підміняють одне одного.

І.А. Умнова розглядає компетенцію через два елементи: повноваження та предмет відання. Компетенція державного органу розуміється нею як сукупність владних повноважень за визначеним предметом відання. Окреме повноваження органу вважається юридично закріпленим за ним правом і одночасно, як правило, обов'язком щодо прийняття правових актів, застосування певних заходів, направлених на виконання задач та функцій певного органу. До предметів відання дослідниця відносить «питання, в рамках яких суб'єкт реалізує свою владу» [151, с. 160].

В юридичній енциклопедії повноваження визначаються як сукупність прав і обов'язків державних органів і громад, організацій, а також посад, та інших осіб, закріплених за ними у встановленому

законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій. Обсяг повноважень конкретних державних органів та їх посадових осіб залежить від їх місця в ієрархічній структурі відповідних органів. За своїм характером повноважень державних органів розрізняються залежно від того, до якої гілки влади належить той чи інший орган – законодавчої, виконавчої, судової. Окремо виділяються повноваження контрольно-наглядових органів (прокуратури, державних інспекцій, тощо). Основними формами реалізації повноважень державними органами є прийняття ними нормативно-правових актів (законів, указів, постанов, розпоряджень, наказів тощо), а посадовими особами – здійснення організаційно-розпорядчих дій. Термін «повноваження» близький своїм значенням до терміну компетенція [173].

І. П. Голосніченко наголошує, що повноваження – це загальне для теорії права та держави поняття, змістом якого є система прав та обов'язків, набутих у легітимний спосіб державою, місцевим самоврядуванням, державними органами і органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, іншими суб'єктами правовідносин з метою забезпечення можливостей, потреб та інтересів людини і громадянина, окремих соціальних груп та суспільства в цілому [50, с. 153].

На думку Ю.Г. Іванченко, владні повноваження – це здатність і можливість справляти вплив на діяльність і поведінку людей. Характерними ознаками владних повноважень є легальність, верховенство, публічність, легітимність [66, с. 109].

Владні повноваження означають поєднання прав і обов'язків у формулу «повноваження» як правозобов'язання, які не можна не реалізувати у публічних інтересах [147, с. 56–57].

Ю.О. Тихоміров виокремлює типові види владного повноваження: керує – вирішує питання в повному обсязі; управляє – дає імперативні вказівки, розпорядження; вирішує – встановлює, визначає, затверджує,

створює, здійснює оформлення, репрезентує; бере участь – формує, розробляє, погоджує; унормовує – вводить правила, видає нормативно-правові акти, встановлює нормативно – технічні та інші документи; організує – створює умови, стимулює, підтримує, інструктує; розробляє – пропозиції, проекти, програми, прогнози, аналітику; координує – об'єднує плани і програми, погоджує акти, дії та пропозиції; контролює – здійснює перевірки, ревізії, звітує, інформує; забороняє – відмінняє, визнає недійсним, призупиняє [147, с. 57].

Повноваження встановлюються в нормах права як на законодавчому, так і на підзаконному правових рівнях.

Зміст державно-владних повноважень полягає: 1) у праві органів держави видавати юридичні акти, обов'язкові для виконання тими, кому вони адресовані. При цьому не має принципового значення конкретний адресат. Акти державних органів можуть бути адресовані іншим органам держави, посадовим особам, установам, організаціям, підприємствам, громадянам, а також у ряді випадків і громадським організаціям; 2) у праві органів держави забезпечувати реалізацію актів, які вони приймають, шляхом використання від імені держави відповідних заходів виховання, переконання і заохочення. Не можна при цьому не враховувати також того, що зведення владних повноважень лише до застосування примусових заходів було б зовсім неправильним; 3) у праві органів держави здійснювати від її імені нагляд (спостереження) за виконанням вимог правових актів. Тим самим забезпечується стабільність веління держави. Наглядові повноваження здійснюються органами держави від імені останньої, а тому вони не можуть не бути владними [107, с. 139–140].

Повноваження суб'єктів державної влади є проявом діяльності, що спирається саме на владні повноваження. Будучи частиною компетенції суб'єкту державної влади вони повинні сприяти реалізації його функцій та завдань.

Як зазначає Г.В. Атаманчук: «Важливою умовою розподілу управлінської діяльності є її орієнтація на забезпечення реалізації компетенції органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Причому мається на увазі розподіл управлінської діяльності не тільки всередині органу, а й поза ним, бо існує загальна зацікавленість в належній можливості реалізувати компетенції всіх організаційних структур ... У державному управлінні все системно взаємопов'язане, і слабка діяльність одних органів неодмінно позначається на інших» [33, с. 404].

У першому розділі ми звертали увагу на взаємодію НБУ та Фонду в забезпеченні стабільності банківської системи, а також як наслідок правовідносин, які виникають внаслідок такої взаємодії.

Поняття «взаємовідносини» – це особливий правовий стан суб'єктів публічної влади, закріплений нормами законодавства, та діяльність щодо реалізації правил закріплених у цих нормах, що означає взаємодією суб'єктів публічної влади. Слід зазначити, що взаємодія можлива навіть при наявності абсолютно різної компетенції зазначених суб'єктів. Предметом взаємодії будуть виступати спільні інтереси щодо захисту суспільних чи державних інтересів.

Діяльність Фонду та НБУ є такою, що сприяє реалізації та захисту публічних інтересів – в тому числі забезпеченню стабільності банківської системи України. Проте розрізнити їх можна виокремивши цілі їх діяльності прописані в законах, що регулюють їх діяльність. Так, основна ціль діяльності НБУ – це підтримання стабільності національної грошової одиниці-гривні та забезпечення цінової стабільності в Україні, а основною метою Фонду є захист прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи України, стимулювання залучення коштів у банківську систему України, забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків. Нами було встановлено у попередньому підрозділі, що конкуренція цілей цих двох суб'єктів банківської системи відсутня.

Таким чином, вважаємо необхідним визначити повноваження Фонду.

Особливостями, які виділяють Фонд серед інших суб'єктів – носіїв владних повноважень є:

1) відсутність у Фонду комерційної мети, що підтверджується п. 3 статті 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»;

2) статус єдиного уповноваженого суб'єкта, що має право гарантувати права вкладників фізичних осіб (стаття 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»);

3) обов'язковість участі банків в системі гарантування вкладів відповідно до норм законодавства, а не на підставі інших правозобов'язуючих документів (стаття 17 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»);

4) майнова самостійність Фонду (стаття 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»);

5) неможливість віднесення Фонду до органів державної влади через відсутність закріплення за ним спеціального конституційно-правового статусу, що дає можливість державі шляхом наділення його спеціальними повноваженнями здійснювати реалізацію своїх владних функцій у банківській сфері.

Слід зазначити, що при аналізі норм Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», було встановлено відсутність прямої норми, що визначає повноваження Фонду. Нам вдалося визначити, що закріплення за ним повноважень відбувається через наділення ними керівних органів Фонду та уповноважених Фондом суб'єктів.

Обсяг повноважень Фонду є достатньо великим, що обумовлюється складністю реалізації його функцій, тому в юридичній літературі проводять їх класифікацію. Так, Є.С. Ходак надає класифікацію повноважень Фонду за такими критеріями: 1) залежно від структурного

підрозділу Фонду, що здійснює повноваження; 2) залежно від напрямку (сфери) діяльності Фонду: у сфері забезпечення діяльності Фонду, щодо джерел формування коштів Фонду, у сфері забезпечення відшкодування коштів за вкладами, у сфері регуляторної діяльності, у сфері виведення неплатоспроможних банків з ринку; 3) залежно від функцій на виконання яких реалізуються повноваження Фонду: інвестиційні повноваження Фонду, повноваження щодо виплати відшкодувань вкладникам, регулювання участі банків у системі гарантування вкладів фізичних осіб, контрольні повноваження Фонду, повноваження щодо виведення неплатоспроможних банків з ринку, превентивні повноваження; 4) залежно від значимості повноважень: основні, додаткові; 5) залежно від часу здійснення: постійні, тимчасові [157, с. 129–130].

Відповідно до статті 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», керівними органами Фонду є адміністративна рада та виконавча дирекція.

Вбачається, що адміністративна рада Фонду та її голова здійснюють управління діяльністю Фонду в межах організаційно-функціональної структури, наприклад, адміністративна рада Фонду здійснює такі повноваження як: затверджує регламент адміністративної ради Фонду; затверджує стратегію розвитку Фонду та річний план його діяльності; затверджує засади інвестиційної політики Фонду та щорічний інвестиційний план Фонду; призначає на посаду та звільняє з посади директора-розпорядника Фонду; затверджує персональний склад виконавчої дирекції Фонду за поданням директора-розпорядника Фонду.

Тоді як виконавча дирекція Фонду здійснює управління поточною діяльністю Фонду та має повноваження:

– у сфері забезпечення діяльності Фонду (наприклад, складає проект кошторису витрат Фонду та подає його на затвердження адміністративній раді Фонду; скликає позачергові засідання

адміністративної ради Фонду; визначає структуру Фонду, затверджує положення про його структурні підрозділи тощо);

– щодо джерел формування коштів Фонду (наприклад, приймає рішення про встановлення спеціального збору до Фонду або диференційованих зборів до Фонду залежно від ризиків банків; приймає рішення про необхідність залучення кредитів КМУ, НБУ та/або безповоротної фінансової допомоги за рахунок Державного бюджету України тощо);

– у сфері забезпечення відшкодування коштів за вкладами (наприклад, визначає порядок ведення реєстру учасників Фонду; визначає порядок ведення банками бази даних про вкладників та ведення Фондом відповідної узагальненої бази даних; приймає рішення про відшкодування коштів за вкладами відповідно до цього Закону та затверджує реєстри відшкодувань вкладникам у порядку та у черговості, що встановлені нормативно-правовими актами Фонду тощо);

– у сфері регуляторної діяльності (наприклад, затверджує порядок та форми подання банками звітності до Фонду; приймає рішення про подання банком інформації, іншої ніж звітність, відповідно до цього Закону тощо);

– у сфері виведення неплатоспроможних банків з ринку (наприклад, визначає умови та порядок здійснення виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків; визначає додаткові вимоги до уповноваженої особи Фонду, правила контролю за уникненням конфлікту інтересів; затверджує кошторис витрат банку, пов'язаних із здійсненням тимчасової адміністрації та/або ліквідації банку тощо).

Компетенція Виконавчої дирекції Фонду є виключною, оскільки виконавча дирекція Фонду приймає рішення з питань, що впливають із Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», мети

діяльності Фонду, які не належать до компетенції адміністративної ради Фонду.

Процедура виведення неплатоспроможного банку з ринку розпочинається Фондом не пізніше наступного робочого дня після офіційного отримання рішення НБУ про віднесення банку до категорії неплатоспроможних. Саме Виконавча дирекція Фонду не пізніше наступного робочого дня після офіційного отримання такого рішення призначає з числа працівників Фонду уповноважену особу Фонду (кілька уповноважених осіб Фонду), якій Фонд делегує всі або частину своїх повноважень тимчасового адміністратора. Вимоги до уповноваженої особи Фонду визначені у Положенні про порядок відбору осіб, які можуть виконувати роботи (надавати послуги) неплатоспроможним банкам або банкам, що ліквідуються, Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, затвердженим Рішенням Виконавчої дирекції Фонду від 28.03.2016 № 434. Рішення про призначення уповноваженої особи Фонду доводиться Фондом до головного офісу банку та до кожного відокремленого підрозділу банку негайно.

Усі або частина повноважень Фонду, визначені Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», можуть бути делеговані одній або кільком уповноваженим особам Фонду. У разі делегування повноважень кільком уповноваженим особам Фонд зазначає обсяг повноважень кожної з них. Здійснення повноважень органів управління банку може бути делеговано тільки одній уповноваженій особі.

Тимчасовим адміністратором неплатоспроможного банку та ліквідатором банку (крім ліквідації банку за рішенням власників) є Фонд. Фонд може делегувати рішенням виконавчої дирекції Фонду частину або всі свої повноваження як тимчасового адміністратора або ліквідатора уповноваженій особі (уповноваженим особам) Фонду. Така особа повинна мати високі професійні та моральні якості, бездоганну ділову репутацію, повну вищу освіту в галузі економіки, фінансів чи права (не нижче

кваліфікаційного рівня «спеціаліст»), а також професійний досвід, необхідний для виконання заходів у межах здійснення тимчасової адміністрації.

Статтею 37 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» визначено повноваження уповноваженої особи Фонду: «Фонд безпосередньо або уповноважена особа Фонду у разі делегування їй повноважень має право:

1) вчиняти будь-які дії та приймати рішення, що належали до повноважень органів управління і органів контролю банку;

2) укладати від імені банку будь-які договори (вчиняти правочини), необхідні для забезпечення операційної діяльності банку, здійснення ним банківських та інших господарських операцій, з урахуванням вимог, встановлених цим Законом;

3) продовжувати, обмежувати або припиняти здійснення банком будь-яких операцій;

4) повідомляти сторони за договорами, зазначеними у частині другій статті 38 цього Закону, про нікчемність цих договорів та вчиняти дії щодо застосування наслідків нікчемності договорів;

5) заявляти від імені банку позови майнового та немайнового характеру до суду, у тому числі позови про винесення рішення, відповідно до якого боржник банку має надати інформацію про свої активи;

6) звертатися до правоохоронних органів із заявою про вчинення кримінального правопорушення в разі виявлення фактів шахрайства та інших протиправних дій працівників банку або інших осіб стосовно банку;

7) залучати до роботи у процесі здійснення тимчасової адміністрації за рахунок банку на підставі цивільно-правових договорів інших осіб (радників, аудиторів, юристів, оцінювачів та інших) у межах кошторису витрат, затвердженого виконавчою дирекцією Фонду. Такі договори можуть бути розірвані в односторонньому порядку в день повідомлення

Фондом другої сторони про таке розірвання з наслідками, встановленими цивільним законодавством;

8) призначати проведення аудиторських перевірок та юридичних експертиз з питань діяльності банку за рахунок банку в межах кошторису витрат, затвердженого виконавчою дирекцією Фонду;

9) приймати на роботу, звільняти з роботи чи переводити на іншу посаду будь-кого з керівників чи працівників банку, переглядати їх службові обов'язки, змінювати розмір оплати їх праці з додержанням вимог законодавства України про працю;

10) зупиняти розподіл капіталу банку чи виплату дивідендів у будь-якій формі;

11) вчиняти дії, спрямовані на виконання плану врегулювання, відповідно до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» та нормативно-правових актів Фонду».

Таким чином, Фонд наділений широкими повноваженнями у сфері регулювання діяльності кредитних установ в Україні. Власне способи регулювання Фондом діяльності банків визначені у ст. 30 цього ж Закону. До них належать:

1) прийняття в межах своїх повноважень нормативно-правових актів, обов'язкових до виконання банками;

2) здійснення контролю за виконанням зобов'язань банків у зв'язку з їх участю в системі гарантування вкладів фізичних осіб;

3) виведення неплатоспроможних банків з ринку;

4) в інших формах, передбачених Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Зазначені регулятивні повноваження поширюються на всі банки в Україні, які зобов'язані дотримуватися правил, визначених у нормативно-правових актах Фонду та виконувати його вимоги, що обмежуються його повноваженнями та визначеними у законі повноваженнями його посадових осіб.

Відповідно до законодавства України Фонд має право встановлювати розмір ставки внесків до фонду гарантування вкладів, перевіряти виконання банками законодавства про гарантування вкладів фізичних осіб, має право безоплатно одержувати від банку інформацію про його діяльність, пояснення з окремих питань, будь-які документи, необхідні для здійснення перевірки та виконання Фондом інших функцій, передбачених законодавством. Банк зобов'язаний надавати Фонду на його вимогу або відповідно до вимог законодавства документи та іншу інформацію, необхідні для виконання Фондом функцій, передбачених Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Наділення зазначеними повноваженнями Фонду, на нашу думку, є вирішенням державою соціально-економічних завдань в частині реалізації та забезпечення публічних інтересів суспільства в сфері банківської діяльності.

На відміну від інших суб'єктів владних повноважень, окрім дотримання загальних принципів публічного управління, визначення меж реалізації повноважень Фонду повинні відповідати принципам діючої системи гарантування вкладів та відповідним завданням, що поставлені перед ним.

Виконання функцій Фондом потребує збереження за ним повноважень щодо видання нормативно-правових актів. Відповідно до статті 6 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», Фонд у межах своїх функцій та повноважень здійснює нормативне регулювання системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку. Фонд приймає нормативно-правові акти з питань, віднесених до його повноважень, які є обов'язковими до виконання банками, юридичними та фізичними особами.

Нормативно-правовий акт – офіційний письмовий документ, прийнятий чи виданий уповноваженим на це суб'єктом нормотворення у визначеній законодавством формі та за встановленою законодавством

процедурою, який спрямований на регулювання суспільних відносин, містить нормативні приписи (має неперсоніфікований характер, розрахований на багаторазове застосування, і його дія не вичерпується одноразовим виконанням). До нормативно-правових актів відносять: укази, постанови, накази, розпорядження, рішення, положення, що містять правові норми (правила поведінки), розраховані на широке коло осіб, підприємства, установи, організації і неодноразове застосування незалежно від строку дії (постійні чи обмежені певним часом) та характеру відомостей, що в них містяться. У цих актах визначаються необхідні умови виконання роботи, вимоги до неї, стадії дій, інколи способи їх виконання, строки, співвиконавці, види розроблених документів, їх основні позиції, послідовність узгодження тощо. Таким чином, нормативно-правові акти відповідають на питання: що і як необхідно робити, нерідко пов'язуючи дії декількох учасників виконання поставленого завдання [136, с. 117].

Нормативно-правовий акт визначається як офіційний письмовий документ, який приймається уповноваженим органом держави і встановлює, змінює, припиняє чи конкретизує певну норму права. Відповідно визначаються і ознаки правового акту, що має: характер нормативного відображення волі уповноваженого суб'єкта, обов'язковість для виконання, документарну форму закріплення, забезпеченість державним примусом [41, с. 192].

Фонд видає нормативно-правові акти у формі інструкцій, положень, правил.

Інструкція – це «юридичний підзаконний акт, що видається з метою роз'яснення і визначення порядку застосування законодавства або іншого нормативно-правового акту» [46, с. 337]. Положення – це «форма підзаконного нормативно-правового акту переважно організаційно-установчого або управлінського характеру» [46, с. 653]. Положення є зведенням або зібранням правил у певній галузі державного, суспільного і господарського життя [174, с. 643]. Правила – це «різновид підзаконних

нормативно-правових актів, які приймаються (затверджуються) в установленому порядку компетентними державними органами або посадовими особами з метою встановлення єдиного порядку організації здійснення певної діяльності чи окремих дій, єдиних вимог до поведінки учасників правовідносин у відповідній сфері» [46, с. 669]. Характерною особливістю правил є врегулювання ними обмеженого кола суспільних відносин, але з великим ступенем деталізації юридичних, організаційних, контрольних, технічних та інших приписів (вимог).

Щодо розпоряджень, то М. В. Плотнікова розподіляє їх на дві групи:

– ті, які регулюють діяльність банків: Фонд встановлює для банків – учасників (тимчасових учасників) обов’язкові стандарти – вимоги щодо їх членства у Фонді; визначає обов’язкові форми звітності. Адміністративна рада Фонду за погодженням з НБУ приймає рішення щодо встановлення спеціального збору для сплати банками – учасниками (тимчасовими учасниками);

– ті, які організують роботу Фонду та забезпечують виконання його завдань, наприклад, затвердження порядку відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів за вкладами фізичних осіб, порядку проведення перевірок банків – учасників (тимчасових учасників) Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Регламент роботи фонду [108, с. 287].

Аналіз виданих нормативних актів Фонду, перелік і текст яких розміщується на офіційній сторінці Фонду в Інтернеті (www.fg.gov.ua), дозволяє нам виділити дві групи нормативних актів: загальнообов’язкові – стосуються визначеного переліку випадків і видаються у формах встановлених законодавством, обов’язкові до виконання банками, юридичними та фізичними особами (наприклад, Положення про порядок інформування громадськості про систему гарантування вкладів фізичних осіб № 10 від 23.07.2012 року); локальні – ті, що стосуються безпосередньо організаційно-функціональної структури Фонду та забезпечення його

функціонування (наприклад, Правила пропускового та внутрішньооб'єктового режимів у Фонді гарантування вкладів фізичних осіб від 10.02.2017 року № 502).

Серед нормативно-правових актів Фонду слід окремо виділити такий їх вид як регуляторні акти, що спрямовуються на регулювання відносин банків із Фондом. За офіційною інформацією, що розміщується за адресою в мережі Інтернет на сторінці Фонду: Фонд у 2020 році здійснював державну регуляторну діяльність відповідно до вимог Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Упродовж 2020 року державна регуляторна діяльність Фонду спрямовувалася на підготовку, прийняття та відстеження результативності регуляторних актів [79].

Під час здійснення державної регуляторної політики Фонд гарантування вкладів фізичних осіб дотримується принципів доцільності, адекватності, ефективності, збалансованості, передбачуваності, прозорості та врахування громадської думки.

Регуляторна діяльність Фонду у 2020 році здійснювалася відповідно до Плану підготовки проектів регуляторних актів Фонду на 2020 рік. Відповідно, Фонд запланував на 2020 рік розроблення 8 проектів нормативно-правових актів, що відповідають ознакам регуляторного акту, з яких прийнято:

- 1) рішення виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 18 червня 2020 № 1158 «Про затвердження Правил подання звітності до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та визнання такими, що втратили чинність, рішень виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 09 липня 2012 року № 4 і 5», зареєстроване у Міністерстві Юстиції 31 серпня 2020 р. за № 831/35114;

- 2) рішення виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 16 квітня 2020 року № 696 «Про внесення змін до Правил

формування та ведення баз даних про вкладників», зареєстровано у Міністерстві юстиції України 16 квітня 2020 року за № 351/34634;

3) рішення виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 17 листопада 2020 № 1967 «Про затвердження Змін до Положення про порядок накладання Фондом гарантування вкладів фізичних осіб адміністративних штрафів», зареєстроване у Міністерстві Юстиції 30 грудня 2020 р. за № 1326/35609;

4) рішення виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 23 січня 2020 № 150 «Про внесення зміни у додаток до Інструкції про порядок здійснення Фондом гарантування вкладів фізичних осіб захисту прав та охоронюваних законом інтересів вкладників», зареєстроване у Міністерстві Юстиції 11 березня 2020 р. за № 259/34542;

5) рішення виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 18 червня 2020 № 1159 «Про затвердження Змін до Положення про порядок проведення перевірок учасників Фонду гарантування вкладів фізичних осіб», зареєстроване у Міністерстві Юстиції 7 серпня 2020 р. за № 756/35039 [79].

Нормативно-правові акти Фонду підлягають державній реєстрації в порядку, встановленому законодавством.

Державна реєстрація нормативно-правового акту полягає у проведенні правової експертизи на відповідність його Конституції та законодавству України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколам до неї, міжнародним договорам України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву Європейського Союзу (*acquis EC*), антикорупційної експертизи, а також з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, прийнятті рішення про державну реєстрацію цього акту, присвоєнні йому реєстраційного номера та занесенні до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів.

Державній реєстрації підлягають нормативно-правові акти, що зачіпають права, свободи й законні інтереси громадян або мають міжвідомчий характер.

На державну реєстрацію подаються нормативно-правові акти, прийняті уповноваженими на це суб'єктами нормотворення у визначеній законодавством формі та за встановленою законодавством процедурою, що містять норми права, мають неперсоніфікований характер і розраховані на неодноразове застосування, незалежно від строку їх дії (постійні чи обмежені певним часом) та характеру відомостей, що в них містяться, у тому числі з грифами «Для службового користування», «Особливої важливості», «Цілком таємно», «Таємно» та іншими, а також прийняті в порядку експерименту.

Державній реєстрації підлягають нормативно-правові акти будь-якого виду (постанови, накази, інструкції тощо), якщо в них є одна або більше норм, що:

а) зачіпають соціально-економічні, політичні, особисті та інші права, свободи й законні інтереси громадян, проголошені й гарантовані Конституцією та законами України, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколами до неї, міжнародними договорами України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, а також з урахуванням зобов'язань України у сфері європейської інтеграції та права Європейського Союзу (*acquis* ЄС), практики Європейського суду з прав людини, встановлюють новий або змінюють, доповнюють чи скасовують організаційно-правовий механізм їх реалізації;

б) мають міжвідомчий характер, тобто є обов'язковими для інших міністерств, органів виконавчої влади, а також органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, що не входять до сфери управління органу, який видав нормативно-правовий акт.

На державну реєстрацію не подаються акти:

- а) персонального характеру (про склад комісій, призначення на посаду і звільнення з неї, заохочення працівників тощо);
- б) дія яких вичерпується одноразовим застосуванням, крім актів про затвердження положень, інструкцій та інших, що містять правові норми;
- в) оперативно-розпорядчого характеру (разові доручення);
- г) якими доводяться до відома підприємств, установ і організацій рішення вищестоящих органів;
- д) спрямовані на організацію виконання рішень вищестоящих органів і власних рішень міністерств, інших органів виконавчої влади, що не мають нових правових норм;
- е) рекомендаційного, роз'яснювального та інформаційного характеру (методичні рекомендації, роз'яснення, у тому числі податкові, тощо), нормативно-технічні документи (національні та регіональні стандарти, технічні умови, будівельні норми і правила, тарифно-кваліфікаційні довідники, кодекси ustalеної практики, форми звітності, у тому числі щодо державних статистичних спостережень, адміністративних даних та інші) [112].

2.3. Форми і методи діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб

В юридичній літературі зазначається, що механізм правового регулювання банківської діяльності складається з таких основних елементів: по-перше, системи органів державної влади, що здійснюють регулювання, а точніше – управління в межах своєї компетенції, що визначається законодавством; по-друге, сукупності форм, методів та способів, які використовуються зазначеними суб'єктами в процесі регулювання банківської діяльності [47, с. 9].

За загальним правилом, поняття управління включає всю діяльність державних органів та інших установ, що здійснюють державне управління незалежно від того чи реалізуються при цьому державно-владні повноваження. Найбільш суттєвим аспектом в цьому випадку є те, що певний вид управлінської діяльності може здійснюватися виключно певним видом суб'єктів управління та у визначених законодавством формах.

Термін «форма» має латинське походження (лат. *forma* – «вигляд», «зовнішність», «устрій», «різновид») та має такі значення:

1) зовнішній вигляд, обрис речі, дії, тощо або зовнішній вираз певного змісту.

2) устрій, вид, тип, структура відповідних суспільних (соціальних, економічних, правових, організаційних, тощо) утворень або процесів (наприклад, управління, судочинства, оплати, обміну), а також порядок чогось [174, с. 294].

Форма управлінської діяльності – це будь-яке зовнішнє вираження конкретних однорідних дій державного органу, його структурних підрозділів та службових осіб, котрі здійснюються з метою реалізації функцій управління.

Серед форм управлінської діяльності виділяють такі їх види: а) нормативно-правова; б) ненормативно-правова; в) організаційна; г) матеріально-технічна. Перші дві форми управлінської діяльності знаходять своє вираження через акти державного управління, які уособлюють правову форму виконавчої та розпорядчої діяльності органів виконавчої влади та посадових осіб. Неправові форми управлінської діяльності, навпаки, зводяться до здійснення таких управлінських дій, що безпосередньо не пов'язані з виданням актів управління. Таким чином, перша і друга форми управлінської діяльності пов'язані зі здійсненням державно-владних повноважень. Однак, якщо у першому випадку йдеться про більш повну юридичну регламентацію, яка нерідко набуває значення

юридичного факту, то форми, що віднесені до другої групи, хоча також пов'язані з компетенцією органу управління (посадової особи), проте ці повноваження проявляються не в прямій юридичній формі, а опосередковано – через позаправові засоби, і лише їх передумови та результати можуть бути юридично зафіксовані [136, с. 209–210].

На думку Г.В. Атаманчука, форми управлінської діяльності являють собою зовнішні, постійно та типізовано фіксовані прояви практичної активності державних органів щодо формування та реалізації управлінських цілей та функцій та забезпечення їх власної життєдіяльності. За формами, він вважає, можна визначити, які заходи вживаються в державних органах щодо реалізації їх компетенції.

Вчений характеризує дві форми державно-управлінської діяльності: правові, за допомогою яких фіксуються управлінські рішення та дії, що мають юридичний зміст (встановлення та застосування правових норм); організаційні, пов'язані з виконанням певних колективних чи індивідуальних дій (оперативно-організаційні та матеріально-технічні операції). Особливе місце, на думку науковця, займають організаційно-правові форми, що констатують той факт, що в державних органах багато правових форм є юридично коректними лише у випадках отримання ними встановленої організаційно-правової форми [33, с. 215–216].

Іншими дослідниками визначені такі ознаки форми діяльності державних органів:

1) вона є зовнішнім проявом діяльності державного органу, що проявляється у виконанні поставлених перед державним органом завдань щодо реалізації функцій державної влади з використанням належних їм повноважень в межах законодавчо встановленої компетенції;

2) вона може мати правовий та не правовий характер. В той же час законодавчо не регламентована діяльність державних органів може базуватись лише на законодавчому «припущенні» такої діяльності та

неприпустимості порушення норм діючого законодавства при її здійсненні;

3) такі види діяльності державних органів як законодавча, виконавча, судова, правоохоронна, правозабезпечувальна, контрольно-наглядова та інші визначають зміст діяльності конкретного державного органу;

4) форма діяльності державного органу може мати зовнішнє вираження, яке направлене на здійснення державних повноважень в рамках законодавчо визначеної компетенції, або внутрішнє, що направлене на організацію та забезпечення діяльності [45, с. 111].

Форми управлінської діяльності відзначаються незалежністю та універсальністю щодо конкретних галузей і сфер державного управління. Між ними немає жорсткої залежності і взаємообумовленості, завдяки чому одні й ті ж форми застосовуються в різних галузях і сферах. Водночас застосування суб'єктом управління тієї або іншої форми багато в чому обумовлюється його завданнями, характеристиками об'єкта управління, управлінською метою, бажанням отримати той чи інший конкретний результат. У такій ситуації принципово важливим є вміння вільно орієнтуватись у всій різноманітності форм, здатність здійснити обґрунтований вибір найбільш ефективних серед них, а в разі необхідності поєднувати вже відомі або знаходити нові форми [45, с. 111].

Таким чином, форму діяльності державних органів розглядають як зовнішній прояв діяльності державних органів, що проявляється у виконанні державним органом функцій державної влади з використанням наданих йому повноважень в межах законодавчо встановленої компетенції з метою виконання завдань державної влади, а рівно забезпечення та організації такої діяльності [87].

Не можемо погодитись із виділенням другої ознаки, а саме з формулюванням поділу на види форм діяльності державних органів на правові та не правові. Вважаємо, що здійснити поділ форм діяльності доцільно на правові та організаційні.

Правовими формами реалізації повноважень суб'єктів адміністративного права, на думку В.М. Манохіна, Ю.С. Адушкіна та З.А. Багішаєва, слід вважати правові акти державного управління; правові акти – організаційні дії всередині апарату органу управління; звернення суб'єктів адміністративного права; участь суб'єктів адміністративного права в цивільно-правових договорах; участь суб'єктів адміністративного права в розгляді справ у судових засіданнях; діяльність суб'єктів адміністративного права в якості носія численних обов'язків у сфері охорони порядку та безпеки [92, с. 141–142].

Також в юридичній літературі існує поділ форм управління на публічно-правові та приватноправові. Перші забезпечують реалізацію повноважень органу виконавчої влади; другі – хоч і регламентуються нормами цивільного права, але все ж використовуються для досягнення цілей публічного управління та вирішення певних завдань [19, с. 367, 373-375; 140, с. 219].

Існує думка, що необхідним є виділення нормативно-правової форми управлінської діяльності – видання правових актів, які встановлюють відповідні правила поведінки або спрямовані на вирішення якоїсь конкретної проблеми. Нормативно-правова форма управлінської діяльності реалізується через видання нормативно-правових актів КМУ, відомчих нормативно-правових актів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та їхніх територіальних органів; управлінь, відділів, інших служб обласних, Київської і Севастопольської міських, районних державних адміністрацій) [136, с. 117].

І.С. Самощенко розглядає нормативно-правову форму діяльності не державного органу, а власне держави, виділяючи наступні її форми:

- 1) правотворча діяльність щодо встановлення правових норм;
- 2) оперативно-виконавча діяльність щодо надання прав та покладення відповідних обов'язків по відношенню до суб'єктів владних повноважень, діяльність щодо реалізації правових норм;

3) правоохоронна діяльність, пов'язана з розглядом та вирішенням спорів щодо притягнення до юридичної відповідальності [135, с. 85–87].

М. І. Байтін та В.М. Горшенєв розглядали форми діяльності держави як правотворчу та правозастосовну, які реалізуються в межах повноважень тих суб'єктів, яким держава кореспондувала виконання відповідних владних функцій [35, с. 261–270; 52, с. 132–134].

Отже, форма управлінської діяльності є не що інше, як об'єктивне вираження змісту діяльності суб'єктів державного управління, завдяки чому реалізуються всі функції та завдання, поставлені державою перед відповідним суб'єктом владних повноважень. Такі форми покликані сприяти досягненню суспільно-корисної мети такої діяльності, їх відповідності завданням і функціям органів державного управління та їх меті. Форми управлінської діяльності передбачені відповідними нормативно-правовими актами, що визначають компетенцію того чи іншого суб'єкта державного управління.

Відповідно до статті 30 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», Фонд здійснює регулювання діяльності банків шляхом:

- 1) прийняття в межах своїх повноважень нормативно-правових актів, обов'язкових до виконання банками;
- 2) здійснення контролю за виконанням зобов'язань банків у зв'язку з їх участю в системі гарантування вкладів фізичних осіб;
- 3) виведення неплатоспроможних банків з ринку;
- 4) в інших формах, передбачених цим Законом.

Регулятивні повноваження Фонду, визначені цим Законом, поширюються на всі банки в Україні, це означає, що банки зобов'язані дотримуватися нормативно-правових актів Фонду та виконувати вимоги, встановлені Фондом у межах його повноважень.

Прийняття Фондом нормативно-правових актів, обов'язкових до виконання банками, розглядалося нами у підрозділі 2.2, тому вважаємо за

доцільне більш детально зупинитися на інших формах, зазначених у п.п. 2, 3, 4 статті 30 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

На сьогодні існують декілька моделей контролю за діяльністю на фінансових ринках, в тому числі за суб'єктами банківської системи:

- перша модель, за якою відбувається концентрація контрольних повноважень у центрального банку;
- друга – створення єдиного спеціального органу контролю;
- третя – поєднує в собі елементи першої та другої моделі, коли функції контролю в різних пропорціях розподілені між декількома органами контролю, включаючи Центральний банк [63, с. 99].

Контроль за діяльністю кредитних організацій, який здійснюється НБУ, є однією з форм реалізації публічного інтересу у створенні стабільної банківської та фінансової системи держави. Проте, така форма контролю за банківською діяльністю є не єдиною, яка існує.

В системі фінансових правовідносин виділяється окрема група, для якої характерним є органічне поєднання публічно-правових та приватноправових методів впливу на суб'єктів – це відносини, які виникають в системі гарантування вкладів фізичних осіб.

Суб'єктний склад системи гарантування вкладів фізичних осіб можна визначити, проаналізувавши зміст статті 1 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Так, основними суб'єктами правовідносин гарантування вкладів фізичних осіб є Фонд, НБУ, банки, вкладник – фізична особа.

Контроль Фонду за виконанням зобов'язань банків у зв'язку з їх участю в системі гарантування вкладів фізичних осіб, слід визначити через призму наступних норм законодавства.

Відповідно до Правил надання звітності учасниками Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, затверджених Рішенням Виконавчої Дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб № 4 від 9 липня 2012

року, учасники Фонду складають звітність за формами та в порядку, визначеними відповідними нормативно-правовими актами Фонду. Контроль за дотриманням цих Правил здійснюється: дистанційно - шляхом логічного та арифметичного контролю; шляхом проведення Фондом інспекційних перевірок поданої банками звітності.

У разі виявлення Фондом або учасником Фонду помилок у поданій звітності, крім щоденної звітності, учасник Фонду зобов'язаний внести зміни до звітності шляхом подання виправленої звітності впродовж:

- одного робочого дня після встановленого терміну подання звітності – для щодакдної форми № 1Ф;

- двох робочих днів після встановленого терміну подання звітності – для іншої звітності, крім щодакдної форми № 1Ф.

Напрями, в яких реалізуються контрольні повноваження Фонду, визначені у статті 32 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Так, Фонд має право здійснювати перевірку банку щодо контролю за виконанням ним зобов'язань у зв'язку з участю в системі гарантування вкладів фізичних осіб на предмет:

- 1) достовірності наданої Фонду звітності;
- 2) повноти і своєчасності розрахунків з Фондом за зборами до Фонду та нарахованою пенею;
- 3) повноти і достовірності ведення бази даних про вкладників;
- 4) дотримання вимог щодо інформування вкладників про участь банку у Фонді;
- 5) дотримання інших вимог цього Закону та нормативно-правових актів Фонду.

Перевірка банку здійснюється працівниками Фонду відповідно до затвердженого виконавчою дирекцією Фонду плану перевірки. Фонд обмежений у праві здійснювати планову перевірку банку – вона може бути проведена не частіше одного разу на рік. Про проведення планової перевірки Фонд зобов'язаний повідомити банк не пізніше ніж за 10 днів до

її початку. На підставі рішення виконавчої дирекції Фонду в окремих випадках Фонд має право здійснювати позапланову перевірку банку.

Реалізація прав працівників Фонду проводити відповідні перевірки забезпечується обов'язком банків забезпечити працівникам Фонду:

1) вільний та безоплатний доступ до документів та інформації, у тому числі інформації, що містить банківську таємницю, необхідних для проведення перевірки;

2) надання пояснень з окремих питань на вимогу працівників Фонду;

3) вільний доступ у робочий час до приміщень, де відбувається залучення коштів від фізичних осіб та до виділеного приміщення для розміщення членів інспекційної групи під час проведення перевірки.

Взаємодія Фонду та НБУ відбувається зокрема й під час проведення контрольних заходів. Так, за клопотанням Фонду працівники Фонду мають бути залучені Національним банком України до проведення інспекційних перевірок банків шляхом їх включення до складу інспекційної групи. Виконавча дирекція Фонду затверджує для працівника Фонду у складі інспекційної групи Національного банку України окремий план перевірки.

У разі віднесення банку до категорії проблемних Фонд має право здійснювати позапланову перевірку такого банку з інших питань діяльності, ніж передбачені у частині 1 статті 32 Закону. Перелік цих питань затверджується Виконавчою дирекцією Фонду з метою збору інформації для підготовки проекту плану врегулювання проблемного банку у разі його віднесення до категорії неплатоспроможних, у тому числі з метою визначення вартості активів проблемного банку.

Фонд проводить оцінку активів проблемного банку за встановленою Фондом методикою – затверджена Рішенням Виконавчої Дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 8.12.2016 № 2707. Ця Методика визначає порядок дій працівників Фонду, у тому числі уповноваженої особи Фонду, щодо оцінки вартості активів банку, віднесеного до категорії проблемних або неплатоспроможних, у тому числі для подальшого

порівняння результатів оцінки із звітами суб'єктів оціночної діяльності. Результати оцінки за цією Методикою є допоміжними та не можуть використовуватись як єдине джерело для прийняття управлінських рішень Фондом щодо активів банку. Отримані результати оцінки можуть бути використані при визначенні початкової вартості реалізації активів неплатоспроможних банків на відкритих торгах та є довідковими при визначенні вартості активів проблемних банків для прийняття управлінських рішень.

Для реалізації своїх функцій Фонд наділяється правом доступу до всіх операцій проблемного банку та баз даних, у тому числі правом отримувати копії документів та баз даних, а також отримує на регулярній основі, встановленій Фондом, інформацію та звітність. Форми, перелік, терміни подання та способи подання такої інформації визначені Додатком 1 до Правил надання звітності учасниками Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, затверджених Рішенням Виконавчої Дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб № 4 від 9 липня 2012 року.

Наприклад, визначено, що «Звіт про цінні папери, емітовані банком, іншу заборгованість, похідні фінансові інструменти, доходи та витрати банку (за класифікаціями контрагентів і рахунків)» подається щомісяця – для банків, віднесених до категорії проблемних, не пізніше одинадцятого робочого дня після звітного місяця електронною поштою через Національний банк України у вигляді файлу (файл 08) відповідно до додатка 1 до Правил організації статистичної звітності та згідно з описом, наведеним у додатку 2 до зазначених Правил (файл FAA).

Для ефективності державного правління у тій чи іншій сфері органи, наділені владними повноваженнями, окремі для проведення контрольних дій повинні мати можливість видавати приписи, які припиняють виявлені порушення. Відповідно до ч. 7 ст. 32 Закону «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» Фонд та призначені ним працівники Фонду мають право вимагати в письмовій формі від керівників банку усунення

порушень законодавства про систему гарантування вкладів фізичних осіб, виконання нормативно-правових актів Фонду, надання письмових пояснень з питань дотримання законодавства про систему гарантування вкладів фізичних осіб, нормативно-правових актів Фонду, а також запитувати інформацію про проведення банком будь-яких операцій. Здійснення цих дій Фондом сприяє повноцінному виконанню ним своїх функцій.

Для здійснення контролю за банками, Фонд та призначені ним працівники Фонду наділяються правом отримувати інформацію від клієнтів, вкладників та інших кредиторів банку з метою виконання покладених на Фонд функцій та повноважень.

Ще одним способом реалізації контрольних повноважень Фонду є здійснення моніторингу діяльності банку, порядок якого визначає Фонд.

Фонд, не пізніше наступного робочого дня після отримання рішення Національного банку України про віднесення банку до категорії проблемних, призначає з числа працівників Фонду працівника (працівників), до повноважень якого (яких) належить проведення аналізу дотримання проблемним банком вимог Фонду щодо формування та ведення банком бази даних про вкладників та моніторингу його активних операцій. У разі виявлення порушень дотримання проблемним банком вимог Фонду щодо формування та ведення банками бази даних про вкладників банк зобов'язаний усунути виявлені порушення у строк, визначений Фондом, але не пізніше 20 днів (для банків, база даних про вкладників яких містить інформацію про більш як 500 000 рахунків, – не пізніше 30 днів) з дня підписання довідки про виявлені порушення.

Фонд проводить аналіз дотримання учасником Фонду вимог Фонду щодо формування та ведення бази даних про вкладників банку, а також моніторинг активних операцій банків, віднесених до категорії проблемних, протягом усього періоду перебування банку в категорії проблемних у порядку, визначеному Фондом.

Для проведення дій, передбачених законодавством, проблемний банк зобов'язаний забезпечити визначеним працівникам Фонду доступ до інформації (документів, файлів). Такий доступ надається призначеним працівникам Фонду на підставі копії відповідного розпорядчого акту Фонду про призначення таких працівників. При цьому слід наголосити, що обмеження стосовно отримання інформації, що містить банківську таємницю, не поширюються на працівників Фонду, які в межах наданих цим Законом повноважень здійснюють перевірки.

З огляду на те, що описані вище відносини пов'язані із обігом банківської інформації, вважаємо за необхідне звернути увагу на класифікацію суб'єктів банківських інформаційних відносин надану Т.О. Чернадчук: суб'єктами інформаційних банківських правовідносин є індивідуалізовані або конкретні суб'єкти інформаційного права, які реалізують свою правосуб'єктність у правовідносинах, виступаючи «реалізаторами» інформаційних суб'єктивних прав та обов'язків у банківській сфері. Окреслюючи коло суб'єктів інформаційних банківських правовідносин, дослідниця зазначає, що ними можуть бути суб'єкти публічного права (НБУ, а в окремих випадках – судові органи; органи прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Антимонопольного комітету України; органи Державної податкової служби України; центральний орган виконавчої влади із спеціальним статусом із питань фінансового моніторингу; органи державної виконавчої служби, банки, юридичні особи – суб'єкти приватного права, фізичні особи [163, с. 91]. Таким чином, Фонд володіючи доступом до інформації проблемного банку, зобов'язаний у свою чергу дотримуватись обов'язків суб'єкта інформаційних відносин: дотримуватись правового режиму банківської інформації та банківської таємниці.

Слід також наголосити, що право отримувати Фондом інформацію, що містить банківську таємницю, не означає можливості поширювати її

надалі. Відповідне законодавче положення закріплене у ч. 15 ст. 32 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Так, Фонду забороняється надавати матеріали перевірки третім особам, крім випадків, передбачених законом, а також розголошувати інформацію про діяльність банку, що стала відома Фонду під час здійснення ним його повноважень, за виключенням випадків, передбачених законом.

Наступною формою діяльності Фонду є можливість застосування ним адміністративно-господарських санкцій.

У разі невиконання банком, віднесеним до категорії проблемних, вимог, щодо приведення бази даних про вкладників у відповідність з вимогами Фонду, керівники банку несуть адміністративну та/або кримінальну відповідальність.

Статтею 33 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» визначено, що у разі порушення банками законодавства про систему гарантування вкладів фізичних осіб, Фонд адекватно вчиненому порушенню застосовує до банків адміністративно-господарські санкції у вигляді письмового застереження або штрафу чи розпорядження про усунення порушень законодавства про систему гарантування вкладів фізичних осіб.

Положенням про порядок накладання Фондом гарантування вкладів фізичних осіб адміністративних штрафів, затвердженим Рішенням виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб № 15 від 9 серпня 2012 року, визначено порядок складання та подання посадовій особі, уповноваженій розглядати справи про адміністративні правопорушення, протоколів про адміністративні правопорушення, а також порядок накладення адміністративних штрафів відповідно до статті 166¹⁹ Кодексу України про адміністративні правопорушення «Порушення законодавства у сфері гарантування вкладів фізичних осіб».

За порушення керівником банку порядку складання або подання відомостей до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб Кодекс

передбачає накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. За невиконання або несвоєчасне виконання керівником банку законних рішень Фонду гарантування вкладів фізичних осіб установлена відповідальність у вигляді накладення штрафу від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. За невнесення або несвоєчасне внесення банком збору до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб – на керівника банку може бути накладено штраф у розмірі від чотирьохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Таким чином, адміністративне законодавство передбачає можливість притягнення до адміністративної відповідальності тільки керівника банку, причому обсяг штрафу неспіврозмірно малий порівняно із загрозами для вкладників банку від неправомірної діяльності його керівника.

У статті 234⁴ Кодексу України про адміністративні правопорушення визначено, що Фонд гарантування вкладів фізичних осіб розглядає справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням законодавства у сфері гарантування вкладів фізичних осіб, нормативно-правових актів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (стаття 166¹⁹). Від імені Фонду гарантування вкладів фізичних осіб розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право директор-розпорядник Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та його заступники.

Контроль є однією із функцій державного управління, як вже зазначалося вище. Він включає нагляд за законністю та доцільністю діяльності, оцінку її правових, наукових, соціально-політичних та організаційно-технічних позицій.

Ефективність цілком слушно визначається як головний критерій оцінки контрольної діяльності у державному управлінні та головна ціль будь-якого виду контролю [169, с. 98]. У словнику-довіднику з державного управління, ефективність державного управління визначено, як один з

основних показників досконалості управління, що визначається за допомогою зіставлення результатів управління і ресурсів, затрачених на їхнє досягнення [57, с. 82].

На думку Г.В. Атаманчука, ефективність управління досягається за рахунок дії наступної схеми: суб'єкт управління – взаємодія – об'єкт управління [32, с. 411-412].

На нашу думку, досягнення цілей ефективності управління та контролю суб'єктами державного управління можливе за рахунок отримання повної та постійно оновлюваної інформації щодо об'єкта управління або об'єкта контролю шляхом використання певних методів.

Під методами управлінської діяльності слід розуміти способи та прийоми аналізу та оцінки управлінських ситуацій, використання правових та організаційних форм впливу на свідомість і поведінку людей в керованих суспільних процесах, відносинах та зв'язках [33, с. 219].

На думку М.Н. Курко, методи державного управління обумовлюються загальною системою відносин держави і суспільства в залежності від цілей держави. Під методами державного управління науковець розуміє сукупність способів, прийомів та засобів впливу суб'єктів на об'єкти управління, для досягнення цілей розвитку держави. Одним з ключових термінів даного визначення є поняття «цілі» [85, с. 39].

К.В. Бондаренко зазначає, що під методом державного управління розуміють способи здійснення владноорганізуючого впливу керуючих суб'єктів на керовані об'єкти. Методи державного управління, як правило, поділяють на загальні та спеціальні. Окремо необхідно вказати на особливу роль загальних методів впливу (переконання й примусу) під час здійснення державного управління [42, с. 116].

Також методи управління розглядаються як способи або засоби досягнення поставлених управлінських цілей, що визначають якісну складову управління. Державне управління як особливий вид державної діяльності використовує різні методи, серед яких розрізняють методи

організації і методи діяльності органів управління. Методи діяльності поділяють на загальні (застосовуються при використанні всіх або основних функцій управління на всіх найважливіших стадіях управлінського процесу) і спеціальні (застосовуються при здійсненні окремих функцій на деяких стадіях процесу управління). Метод державного управління – спосіб практичної реалізації функцій державного управління шляхом організаційно-розпорядчого впливу суб'єкта управління на поведінку і суспільну діяльність керованого об'єкта з метою досягнення поставлених управлінських цілей. Класифікують методи державного управління таким чином: а) за функціональним змістом визначаються такі групи методів: адміністративні (організаційно-розпорядчі), економічні, правові, соціально-психологічні; б) за спрямованістю впливу: орієнтовані на загальнодержавний рівень; різноманітні структури (галузі, регіони, установи, організації тощо); окремих працівників; в) за організаційними формами: тип впливу (акт, норма); спосіб здійснення впливу (одноособовий, колективний, колегіальний); часова характеристика впливу (разові та періодичні, тактичні та стратегічні, довготермінові та короткотермінові); особливості впливу (виправляти результати або запобігати їм, активно втручатися чи вичікувати); г) за характером управлінського впливу: прямої (правового регулювання, публічного адміністрування); непрямої дії (демократизація, оптимізація управління, оподаткування); д) за механізмом впливу на людину, її свідомість і поведінку: позитивні (стимулювання); негативні (примус) [136, с. 99].

Потребують з'ясування та наведення прикладів методи діяльності Фонду.

В юридичній літературі висловлюється думка, що стаття 37 «Повноваження уповноваженої особи Фонду» Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» – є не чим іншим як використанням Фондом методу делегування повноважень. Це пояснюється тим, що делегування повноважень передбачає наділення тимчасовими

повноваженнями конкретних суб'єктів щодо прийняття рішень із чітко визначених питань у справах, що належать до компетенції уповноважуючого органу. Відповідно, метод делегування повноважень може бути реалізовано на різних рівнях адміністрації, а також всередині конкретного органу (наприклад, від керівника підлеглому) [58, с. 11].

На підставі постанови Правління Національного банку України від 28 квітня 2016 р. № 300/БТ «Про віднесення публічного акціонерного товариства «Банк «ЮНІСОН» до категорії неплатоспроможних» виконавчою дирекцією Фонду гарантування вкладів фізичних осіб прийнято рішення від 28 квітня 2016 р. № 614 «Про запровадження тимчасової адміністрації у ПАТ «Банк «ЮНІСОН» та делегування повноважень тимчасового адміністратора банку».

Згідно з даним рішенням розпочато процедуру виведення Публічного акціонерного товариства «Банк «ЮНІСОН» (далі – ПАТ «Банк «ЮНІСОН») з ринку шляхом запровадження в ньому тимчасової адміністрації строком на один місяць з 28 квітня 2016 р. до 27 травня 2016 р. включно, призначено уповноважену особу Фонду та делеговано всі повноваження тимчасового адміністратора ПАТ «Банк «ЮНІСОН», визначені статтями 37–39 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», начальнику відділу запровадження планів врегулювання неплатоспроможності банків департаменту врегулювання неплатоспроможності банків Шевченку Андрію Миколайовичу строком на один місяць з 28 квітня 2016 року до 27 травня 2016 року включно [71].

Виходячи з того, що однією з форм діяльності Фонду є виведення неплатоспроможних банків з ринку, потрібно визначити методи діяльності Фонду, що можуть бути використані в процесі реалізації зазначеної функції.

Як було визначено попередньо, методи – це сукупність процедур, прийомів, способів чи засобів, що використовуються відповідним суб'єктом управління для досягнення цілей своєї діяльності, слід зазначити

наступне. Відповідно до Положення про виведення неплатоспроможних банків з ринку (розділ II), виведення неплатоспроможного банку з ринку здійснюється Фондом одним з таких способів: ліквідація банку з відшкодуванням з боку Фонду коштів за вкладями фізичних осіб; ліквідація банку з відчуженням у процесі ліквідації всіх або частини його активів і зобов'язань на користь приймаючого банку; відчуження всіх або частини активів і зобов'язань неплатоспроможного банку на користь приймаючого банку з відкликанням банківської ліцензії неплатоспроможного банку та подальшою його ліквідацією; створення та продаж інвестору перехідного банку з передачею йому активів і зобов'язань неплатоспроможного банку і подальшою ліквідацією неплатоспроможного банку; продаж неплатоспроможного банку інвестору.

Ю.Г. Собчук визначає поняття «ліквідація неплатоспроможного банку» таким чином. Ліквідація банку як адміністративна процедура виведення неплатоспроможного банку з ринку отримала нормативну конкретизацію в Законах України «Про банки і банківську діяльність», «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», а також нормативно-правових актах НБУ та Фонду. Надане у ст. 2 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» визначення поняття ліквідації банку як «процедури припинення банку як юридичної особи відповідно до законодавства» не розкриває його сутності. Дослідниця виділяє такі його ознаки: 1) ліквідація неплатоспроможного банку належить до адміністративних процедур та здійснюється уповноваженим суб'єктом – Фондом; 2) відкриття процедури ліквідації є правовим наслідком прийняття рішення НБУ про відкликання банківської ліцензії та ліквідації банку за пропозицією (ініціативою) Фонду та з інших підстав, передбачених Законом України «Про банки і банківську діяльність»; 3) ліквідація такого банку є спеціальною примусовою формою ліквідації як способу припинення діяльності банку з метою виведення неплатоспроможного банку з ринку; 4) підставою застосування процедури

ліквідації до неплатоспроможного або перехідного банку є закінчення строку тимчасової адміністрації та/або невиконання плану врегулювання;

5) змістом ліквідації є сукупність дій (заходів), спрямованих на виявлення та повернення майна (активів) банку, управління та збереження цього майна (активів), інвентаризацію майна (активів), формування ліквідаційної маси, оцінки майна банку, реалізації майна активів банку, задоволення вимог кредиторів банку, передавання непроданого майна (активів) банку в управління юридичній особі, складання ліквідаційного балансу тощо;

б) застосування процедури ліквідації призводить до настання специфічних правових наслідків, що стосуються неплатоспроможного або перехідного банку, його кредиторів та інших осіб і спрямовані на виведення неплатоспроможного банку з ринку та забезпечення інтересів вкладників та інших кредиторів банку, а також досягнення цілей ліквідаційної процедури;

7) ліквідація здійснюється в межах законодавчо встановленого строку: не пізніше одного року з дня прийняття рішення про ліквідацію банку [137, с. 146].

Отже, визначаючи ліквідацію неплатоспроможного банку адміністративною процедурою, ми надаємо їй властивостей закріпленого законодавством порядку розгляду і розв'язання органами публічної адміністрації індивідуальних адміністративних справ. В нашому випадку - порядку розв'язання Фондом питань, пов'язаних з ліквідацією конкретного суб'єкта – неплатоспроможного банку.

Так, наприклад, у зв'язку з проблемами, що склалися в процесі ліквідації Публічного акціонерного товариства «Український комунальний банк» (далі – ПАТ «Укркомунбанк»), що розпочалася 14 вересня 2015 р., а саме у зв'язку із місцем реєстрації банку на території м. Луганськ, уповноважена особа Фонду призначена на ліквідацію з метою інформування вкладників та інших заінтересованих осіб розмістила на сайті оголошення наступного змісту: Порядок та строки виплат вкладникам ПАТ «Укркомунбанк» будуть визначені після набрання

чинності нормативно-правового акту Фонду, що регламентує процедуру ліквідації банку, здійснення якої тимчасово неможливо через проведення Антитерористичної операції, та отримання уповноваженою особою Фонду на ліквідацію ПАТ «Укркомунбанк» доступу до інформації, що забезпечить формування переліків вкладників, які мають право на відшкодування коштів за вкладом за рахунок Фонду та, які не мають такого права, як це передбачено приписами частини восьмої Прикінцевих та перехідних положень Закону України № 629-VIII від 16.07.2015.

Зважаючи на те, що такі ситуації можуть повторитися та з метою врегулювання порядку забезпечення прав вкладників, Виконавчою Дирекцією Фонду прийняте рішення № 213 від 30 листопада 2015 року, яким затверджено Положення про порядок здійснення процедури ліквідації банків, зареєстрованих на території проведення антитерористичної операції або Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, яким визначено особливості дій Фонду щодо здійснення процедури ліквідації банків, зареєстрованих на території проведення антитерористичної операції або Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, у разі неможливості здійснення процедури ліквідації відповідно до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Фонд може делегувати рішенням виконавчої дирекції Фонду частину або всі свої повноваження, визначені цим Положенням, уповноваженій(им) особі(ам) Фонду, крім організації реалізації майна банку.

До таких особливостей слід віднести:

1) у разі неможливості здійснення процедури ліквідації банку відповідно до Закону Фонд вживає заходів до накопичення ліквідаційної маси такого банку. Процес накопичення ліквідаційної маси (за можливості фактичного доступу до об'єктів, інформації, документів, баз даних тощо), зокрема, включає: відкриття накопичувального рахунку; вжиття заходів щодо повернення дебіторської заборгованості банку, заборгованості

позичальників перед банком та пошуку, виявлення, повернення (витребування) майна банку, що перебуває у третіх осіб; звільнення працівників банку відповідно до законодавства України про працю; заявлення відмови від виконання договорів та в установленому законодавством порядку їх розірвання; здійснення оцінки та реалізації майна банку. Фонд здійснює накопичення ліквідаційної маси за рахунок майна банку та його відокремлених підрозділів, у тому числі тих, що розташовані на території проведення антитерористичної операції або Автономної Республіки Крим та міста Севастополя (за можливості фактичного доступу до об'єктів, інформації, документів, баз даних, отримання платежів, пов'язаних із погашенням заборгованості за кредитами, тощо);

2) інвентаризація та оцінка майна банку з метою формування його ліквідаційної маси здійснюються за умови можливості їх проведення. Результати інвентаризації та формування ліквідаційної маси, у тому числі інформація щодо відсутності можливості здійснення інвентаризації, відображаються в акті, який підлягає затвердженню виконавчою дирекцією Фонду;

3) у разі неможливості визначення суми заборгованості перед відповідним кредитором, перевірки достовірності даних вимог кредитора у зв'язку із недостатністю документів та даних, що є у розпорядженні Фонду, Фонд відхиляє таку вимогу кредитора до дати отримання відповідних даних;

4) у разі, якщо дії Фонду не призвели до відновлення бази даних про вкладників, встановлення фактичних даних про розміри залишків на рахунках фізичних осіб – вкладників банку, виконавча дирекція Фонду приймає рішення про неможливість формування переліку вкладників, які мають право на відшкодування коштів за вкладом за рахунок Фонду;

5) у разі відновлення доступу до серверів автоматизованої банківської системи, інших документів та технічних засобів банку,

необхідних для затвердження переліку вкладників, які мають право на відшкодування коштів за вкладом за рахунок коштів Фонду, таке питання буде вирішуватися шляхом прийняття рішення виконавчою дирекцією Фонду;

б) у разі делегування Фондом уповноваженій особі Фонду повноважень щодо формування та складання переліку вкладників, які мають право на отримання гарантованої суми відшкодування, така особа повідомляє Фонд про прийняте рішення у строки, передбачені Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» для подання повного переліку вкладників, які мають право на відшкодування коштів за вкладом за рахунок Фонду.

Висновки до Розділу 2

1. Проаналізувавши функції Фонду відповідно до законодавства було відзначено, що вони мають соціально значущий характер, відповідно: гарантуючи захист прав вкладників – фізичних осіб – забезпечують довіру до банківської системи і сприяють швидкій акумуляції та перерозподілу коштів; забезпечуючи ефективність процедур виведення неплатоспроможних банків з ринку – сприяють більш раціональному здійсненню державного управління банківською діяльністю.

2. Було розподілено законодавчо визначені функції на: пов'язані із поточною діяльністю Фонду, гарантійні та пов'язані із виведенням неплатоспроможних банків з ринку та зазначено, що деякі із перелічених функцій можуть бути віднесені до різних груп, оскільки передбачають різні форми та методи їх реалізації у межах різних правовідносин, суб'єктом яких виступає Фонд.

3. Відмічено про факт відсутності закріплення у Фонду повноважень виведення з ринку філій іноземних банків, що на

сьогоднішній день є проблемою, що потребує вирішення, шляхи якого будуть розглянуті у третьому Розділі нашого дослідження.

4. Підвищення ефективності та прозорості діяльності Фонду безпосередньо пов'язане із регламентацією змісту його завдань та функцій у законодавстві. Деталізація функцій та завдань, відсутність розрізненості у їх тлумаченні на рівні закону та підзаконних нормативно-правових актів, дозволяє говорити про зрозумілість їх формулювань, що однозначно сприяє інституційній спроможності Фонду.

5. Фонд є носієм владних повноважень. Особливостями, які виділяють Фонд серед інших суб'єктів – носіїв владних повноважень є:

1) відсутність у Фонду комерційної мети, що підтверджується п. 3 статті 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»;

2) статус єдиного уповноваженого суб'єкта, що має право гарантувати права вкладників фізичних осіб (стаття 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»);

3) обов'язковість участі банків в системі гарантування вкладів відповідно до норм законодавства, а не на підставі інших правозобов'язуючих документів (стаття 17 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»);

4) майнова самостійність Фонду (стаття 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»);

5) неможливість віднесення Фонду до органів державної влади через відсутність закріплення за ним спеціального конституційно-правового статусу, що дає можливість державі шляхом наділення його спеціальними повноваженнями здійснювати реалізацію своїх владних функцій у банківській сфері.

6. Закріплення за ним повноважень відбувається через наділення ними керівних органів Фонду та уповноважених Фондом суб'єктів.

7. Контроль Фонду за виконанням зобов'язань банків у зв'язку з їх участю в системі гарантування вкладів фізичних осіб віднесено до однієї із форм фінансового контролю.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

3.1. Зарубіжний досвід правового регулювання діяльності уповноважених суб'єктів системи гарантування вкладів

Численні проблеми, які періодично з'являються у функціонуванні фінансових ринків, змушують уряди держав та світову спільноту в цілому займатися пошуком ефективних шляхів для подолання негативних тенденцій, що можуть загрожувати черговими фінансовими кризами. Одним із аспектів вирішення зазначених проблем є вирішення питання щодо стабільності банківських систем окремих країн.

Розвиток сфери банківських послуг залежить від багатьох чинників або факторів. Серед них можна виділити наступні, які на нашу думку, мають найбільший вплив:

- 1) економічна ситуація в країні має значний вплив на інвестиційну та фінансову можливості/спроможності банків, а також на поведінку споживачів банківських послуг;
- 2) нерівномірність конкуренції серед банків;
- 3) єдність правового поля як для державних банків, так і для комерційних;
- 4) низький рівень довіри до банків та до банківської системи в цілому, якому сприяє в свою чергу цілий ряд факторів (наприклад, низький рівень відповідальності власників та керівництва банку за якість та стабільність банківської діяльності, яку вони провадять; недостатня координованість дій суб'єктів на етапі виведення неплатоспроможного банку з ринку на законодавчому рівні та на практиці, тощо);

5) ступінь державного регулювання банківської діяльності.

Проте, можна виділити й інші чинники, які також сприятимуть поглибленню проблем у розвитку та споживанні банківських послуг.

Вважаємо за потрібне зупинитися на дослідженні останніх двох факторів (4 та 5 з наведеного переліку).

Враховуючи дослідження результативності діяльності банків за певні періоди (рік, квартал, місяць) [53], слід відмітити спад споживання саме депозитних послуг. Однією із причин виступає низький рівень довіри до банків, чому сприяє тенденція до збільшення кількості банків, які визнані неплатоспроможними.

Потрібно охарактеризувати деякі аспекти підвищення довіри, до числа яких входить реалізація норм та положень Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб в Україні» з урахуванням світової практики побудови систем страхування депозитів.

Базельським комітетом з банківського нагляду та Міжнародною Асоціацією страховиків депозитів у 2009 році були спільно підготовлені та рекомендовані до використання Ключові (основоположні) принципи ефективних систем страхування депозитів [10], які можна об'єднати в такі групи:

- постановка цілей, які ставить держава перед системою страхування депозитів, та зовнішнє середовище;
- функції та повноваження суб'єктів, які керують функціонуванням системи страхування депозитів;
- управління системою страхування депозитів;
- взаємовідносини між суб'єктами, які беруть участь в забезпеченні фінансової стабільності;
- участь банків в системі страхування депозитів та гарантовані виплати;
- фінансування системи страхування депозитів;

- інформованість споживачів депозитних послуг про вигоди та обмеження системи страхування депозитів;
- окремі правові питання, що впливають на виконання уповноваженим суб'єктом системи страхування/страховиком депозитів своїх функцій;
- організація ефективної процедури врегулювання питань неплатоспроможності банків;
- виплата гарантованих сум за вкладом та компенсація понесених витрат страховиком;
- моральна шкода.

З урахуванням вище зазначеного, можна стверджувати, що положення Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб в Україні» в цілому відповідають Ключовим принципам ефективних систем страхування депозитів.

На сьогоднішній день системи страхування вкладів існують у 104 країнах світу. Кожна з них має свої особливості організації та безпосередньо їх діяльності. Проте, спільним для кожної є взаємодія між суб'єктами системи, яка виявляється у розподілі повноважень, прав та обов'язків між ними, закріплена на законодавчому рівні.

Особливо важливим виявляється питання визначення правового статусу уповноважених суб'єктів системи гарантування (страхування) вкладів, оскільки в залежності від їх функціональних можливостей залежить стабільність банківської системи та швидкість реакції ринку на виникнення кризових ситуацій, в тому числі появи неплатоспроможних банків.

Встановлені законодавством зарубіжних країн основи системи гарантування вкладів чітко передбачають правові та фінансові умови їх функціонування. Головним визначальним моментом їх правового статусу є питання права власності та права управління. Ключовим моментом в

даному випадку є співвідношення держави та приватного сектору, а також взаємовідносини суб'єкту гарантування вкладів та центрального банку.

Виокремлюють такі основні форми організації системи гарантування (страхування) вкладів у світі:

- американська, коли є відповідний орган страхування. У США – це Федеральна корпорація страхування депозитів, яка працює під контролем державних органів (конгресу та федерального уряду) та характеризується значним рівнем самоврядування;

- німецька, коли держава безпосередньо не втручається в діяльність страхових фондів, що належать банкам-членам, а вони перебувають під управлінням відповідних галузевих союзів. За умови належного фінансування така система страхування вкладів може бути ефективнішою, однак, за відсутності достатнього фінансування необхідне втручання держави;

- змішана, коли система страхування вкладів включає елементи обох вище зазначених систем [31, с. 44].

Виходячи з наведеного вище, слід зауважити, що систему гарантування вкладів фізичних осіб в Україні слід віднести до третьої класифікації – змішаного типу. На підтвердження нашого твердження потрібно звернути увагу на інституційну складову системи організації процесу регулювання функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні, що у вузькому розумінні є системою органів регулювання банківської діяльності, а також сукупності банків – членів, які є складовою системи гарантування вкладів.

Що стосується права власності чи майнової самостійності, держава, надавши таким соціально важливим суб'єктам певну самостійність, все ж залишає за собою право вирішувати багато питань, які стосуються їх діяльності, зокрема щодо визначення розміру обов'язкових внесків до таких Фондів, а також розміру виплати компенсацій тощо. Таким чином, самостійність цих Фондів стосується лише організаційного аспекту руху

грошових ресурсів та частково їх перерозподілу в межах і на потреби, які чітко визначені державою.

Підтвердженням є норми законів, що визначають основні засади діяльності уповноважених суб'єктів системи гарантування вкладів.

Зокрема, статтями 4, 15, 16, 16а, 23, 25 Закону про Фонд банківських гарантій Республіки Польща від 14 грудня 1994 року (з подальшими змінами), визначаються завдання Фонду банківських гарантій, а також умови фінансового забезпечення діяльності Фонду банківських гарантій. Стаття 23 цього Закону вказує на максимальний розмір гарантованої виплати у випадку неплатоспроможності банку-учасника [15].

Розділ 5 Закону про банківську діяльність Туреччини встановлює чіткі обмеження щодо діяльності банків в частині проведення депозитних операцій, а також законодавчо закріплює обмеження діяльності Фонду страхування ощадних депозитів Туреччини [2].

Закон про страхування вкладів і зобов'язань для інвесторів Республіки Литви в частині 1 статті 5 вказує на розмір гарантованої виплати, а стаття 6 - на розмір обов'язкових внесків до Державної компанії «Страхування депозитів та інвестицій» [14].

Закон щодо страхування депозитів в банках Боснії та Герцеговини визначив, що має на меті, в межах обмежень встановлених Законом, забезпечити захист депозитів фізичних та юридичних осіб у банках, що мають ліцензії видані Агенцією Банку Федерації Боснії та Герцеговини або Банківською Агенцією Республіки Сербської або будь-яких правонаступників цих агентств і тим самим сприяти збереженню загальної фінансової стабільності. У статті 2 зазначеного Закону визначено, що Фонд Страхування депозитів є агенцією, статус якої деталізується відповідно до норм статті 11 та Розділу III Закону. Фонд Страхування депозитів відкриває рахунок у Центральному банку та депонує внески, отримані від банків-членів, на зазначений рахунок Фонду. Капітал Фонду страхування депозитів не підлягає витрачанням, за винятком зобов'язань виплат

застрахованих депозитів. Розділ III зазначеного Закону визначає, що у своїй структурі Фонд Страхування депозитів Боснії та Герцеговини, має головний офіс та філії у кожному суб'єкті Федерації [13].

Основними функціями Фонду Страхування депозитів Боснії та Герцеговини є: страхування допустимих депозитів фізичних та юридичних осіб у банках-членах відповідно до Закону; випуск Сертифікатів членства для тих банків, які мають право на участь у програмі страхування депозитів; анулювання, призупинення або припинення членських сертифікатів; інвестування активів Фонду страхування депозитів за обмеженнями Інвестиційної політики Агентства та відповідно до цього Закону; виплати страхових внесків у разі припинення діяльності банком – членом відповідно до Закону; введення в дію установчих документів, що регулюють страхування вкладів та діяльність Фонду Страхування депозитів Боснії та Герцеговини відповідно до Закону [13].

Додатком I Резолюції 4,222 від 13 травня 2013 року Центрального Банку Бразилії визначено правовий статус Фонду гарантування кредитів. Це некомерційна цивільна асоціація, що має правовий статус приватної компанії та діє відповідно до статуту та відповідних правових положень та правил. Метою діяльності Фонду визначено: захист вкладників та інвесторів в рамках фінансової системи, в межах, встановлених резолюцією; сприяння підтримці національної фінансової стабільності; сприяння запобіганню банківської системної кризи. Задля виконання встановленої мети, Фонду дозволяється використовувати спеціальні фінансові інструменти визначені цим Dodatkom [17].

Кредитна спілка страхової корпорації Британської Колумбії (Канада), створена відповідно до розділу 139 Закону про кредитний Союз, має наступні зобов'язання: «повинна сплатити з фонду всі: (а) платежі, вимоги та аванси, які повинні бути виплачені з фонду відповідно до Закону, (b) витрати, пов'язані з обслуговуванням та функціонуванням фонду, та (c) його та комісійних витрат, пов'язаних з адміністрацією,

цілями та вимогами Закону». В той же час на противагу зобов'язанням Кредитна спілка страхової корпорації Британської Колумбії (Канада) наділена наступними повноваженнями: «(a) може створювати, приймати, схвалювати, виконувати та випускати прості та переказні векселі, ордери та інші обмінні та передавальні інструменти забезпечення безпеки, (b) може залучати або запозичувати гроші та забезпечувати свої зобов'язання у розмірах та у спосіб, який вона вважає за потрібне, з або без забезпечення, усі гроші, які повинні бути сплачені у фонд і є частиною фонду, корпорація страхування депозитів може стягувати всю або будь-яку частину фонду або активів фонду як забезпечення, (c) може придбати або розпоряджатися майном, (d) може гарантувати зобов'язання кредитної спілки, (e) окремо або спільно з будь-якою іншою корпорацією, можуть надавати страхування або організувати страхування, (f) для директорів, членів комітету, посадових осіб та працівників кредитних спілок та дочірніх компаній кредитних спілок; (f1), що може знадобитися відповідно до розділу 206, і може передбачати стягнення страхових внесків, (g) може перестрахувати відповідальність фонду з одним або кількома страховиками у розмірі, яку комісія вважає доцільною, та (h) має право приймати всі повноваження, привілеї та імунітети, які можуть бути надані корпорації страхування депозитів згідно з Законом Канади щодо страхування депозитів Канади та бути агентом Корпорації страхування депозитів Канади» [9].

Фонд захисту депозитів німецьких банків заснований як залежний спеціальний фонд в рамках Асоціації німецьких банків. Метою Фонду є надання допомоги в інтересах вкладників у неминучих подіях або фактичних фінансових труднощах банків, особливо коли призупинення платежів неминуче, щоб запобігти втраті довіри населення до приватних банків. Крім мети діяльності Фонду, Положення про Фонд захисту депозитів німецьких банків, не деталізує повноважень та функцій, а лише визначає умови участі у Фонді, а також підстави та розміри компенсацій в

разі непередбачуваних ситуацій з банком. Положенням також визначено, що Фонд страхує депозити в німецьких банках та філіях іноземних банків на своїй території, проте в різних розмірах [3].

Відповідно до Порядку Гонконгу щодо схеми страхування депозитів, визначено уповноваженого системи страхування депозитів – Гонконгську Раду Страхування Депозитів. Частина 2 Порядку наділяє Раду загальною правосуб'єктністю: мати власне корпоративне найменування, печатку, а також виступати від власного імені позивачем та відповідачем в суді. Рада не залежить від уряду і не є агентом уряду та не користується жодним статусом, недоторканністю чи привілеєм від уряду

Рада виконує наступні функції: (a) створення (формування) та підтримання схеми страхування депозитів; (b) управління Фондом страхових внесків; (c) оцінка та збір внесків та несвоєчасно сплачених зборів; (d) вирішення питань про права вкладників та інших осіб на компенсацію відповідно до розділу 2 частини 5 Порядку; (e) виплата компенсації вкладникам відповідно до Порядку; (f) прийняття рішення щодо «знижки» за внесками або відшкодувати внески до схеми членам згідно з Порядком; (f1) вилучення або виведення активів учасника схеми з Фонду, що стосується будь-якої компенсації вкладникам Фонду разом із будь-якими відсотками нарахованими на це відповідно до розділу 38; (g) інші функції, що покладаються на нього відповідно до Порядку. Рада також може здійснювати функції пов'язані з її фінансовою діяльністю (наприклад, управління грошовими фондами Ради) через Валютну адміністрацію [6].

Повноваження, якими наділяється Рада, є необхідними, всебічними та сприятливими для виконання нею власних функцій: «(a) запозичувати гроші в уряду або будь-якої іншої особи для виконання своїх функцій; (b) вимагати від ліквідатора або тимчасового ліквідатора відшкодування суми компенсації, сплаченої відповідним вкладникам від Фонду разом з будь-якими відсотками, нарахованими на них відповідно до розділу 38a;

(с) надавати компенсацію ліквідатору або тимчасовому ліквідатору учасника Схеми з метою отримання ранньої виплати за активами неплатоспроможного учасника схеми; (d) знаходити будь-який компроміс, укладати угоду або приходити до домовленості; (d1) з ліквідатором або тимчасовим ліквідатором неплатоспроможного учасника схеми або з будь-якою іншою особою щодо її вимоги щодо активів неплатоспроможного учасника схеми; або (d2) з будь-якою особою щодо її позову проти учасника Схеми, у відносинах визначених розділом 24 Порядку, вважаючи що конкретна подія не відбулася; (е) за згодою Фінансового секретаря подати клопотання до Суду першої інстанції з метою прийняття рішення про ліквідацію учасника схеми; (f) наймати людей для надання допомоги Раді у виконанні її функцій; (g) призначати осіб агентами або уповноважувати осіб допомагати Правлінню у виконанні його функцій; або при виконанні функцій Радою через Валютну адміністрацію, щоб допомогти їй у виконанні функцій; (h) призначити радників для надання допомоги Раді у виконання її функцій; (i) зберігати, придбавати, здавати в оренду, продавати, стягувати, розпоряджатися та іншим способом реалізувати свої права на майно, чи то рухоме або нерухоме; (j) здійснювати інші повноваження, які встановлені цим Порядком» [6].

Достатньо детальне нормативне закріплення свого правового статусу отримала також Корпорація Страхування Депозитів Республіки Індія. Так само, як і Гонконгська Рада страхування депозитів, вона володіє загальною правосуб'єктністю, так, відповідно до Розділу II Акту 1961 року про страхування депозитів та кредитів, є юридичною особою, що володіє постійною правоздатністю, має власну печатку, має право відповідно положень Акту придбавати, утримувати чи розпоряджатися майном та укладати договори, а також може, від власного імені, бути позивачем та відповідачем в суді. Статутний капітал Корпорації повинен бути один крор рупій, але Центральний уряд може, після консультації з Резервним Банком, збільшувати такий капітал час від часу, тим не менше, що загальний

статутний капітал не повинен перевищувати п'ятдесят крор рупій. Випущений капітал Корпорації повинен бути повністю сплаченим та підписаним резервним банком Індії. Загальне керівництво та управління поточної діяльністю Корпорації здійснює Рада директорів, якій належать повноваження вчиняти відповідні дії від імені Корпорації [16].

Відповідно до Акту «Про банківський гарантійний фонд, схему гарантування депозитів та резолюції» від 10 червня 2016 року Республіки Польща, встановлено, що польський Фонд є юридичною особою, що виконує завдання, визначені цим Актом. Фонд не є державною юридичною особою, ані суб'єктом сектору державних фінансів. Міністр, відповідальний за фінансові установи, шляхом видання постанови затверджує статут Фонду, який детально визначає завдання, організацію та правила створення та використання власних коштів, при розгляді функціонування Фонду та цілі його діяльності. Метою роботи Фонду є вжиття заходів для забезпечення стабільності національної фінансової системи, зокрема, шляхом забезпечення функціонування обов'язкової схеми гарантування вкладів та супроводження обов'язкової реструктуризації.

Перед польським Фондом поставлені наступні завдання:

- 1) виконання зобов'язань, що випливають із гарантування вкладів, зокрема, сплачувати гарантовані кошти вкладникам;
- 2) контроль даних, що містяться в системі розрахунків суб'єктів, охоплених схемою гарантування вкладів;
- 3) реструктуризація юридичних осіб, зазначених у пункті 2 статті 64 Акту (фінансові інституції, кредитні інституції та ін.), шляхом списання або конвертації інструментів капіталу;
- 4) проведення обов'язкової реструктуризації;
- 5) підготовка, оновлення та техніко-економічне обґрунтування планів реструктуризації та планів групової реструктуризації;

б) збирання та аналіз інформації про суб'єктів, що охоплені схемою гарантування вкладів, зокрема для підготовки аналізів та прогнозів щодо розвитку банківського сектору та сектору кредитних спілок, банків та кредитних спілок;

7) виконання інших обов'язків, що забезпечують підтримання стабільності національної фінансової системи.

Завданнями польського Фонду стосовно реструктуризації кредитних спілок, у яких виникає ризик неплатоспроможності, включають:

- 1) надання поворотної фінансової допомоги;
- 2) викуп дебіторської заборгованості кредитних спілок;
- 3) надання підтримки суб'єктам, що здійснюють викуп кредитних спілок, викуп обраних майнових прав або окремих зобов'язань за кредитом спілки або підтримка покупців підприємства кредитної спілки під час проведення процедури ліквідації, їх частини або обраних майнових прав на них;
- 4) контроль за належним використанням допомоги та підтримки, зазначених у пунктах 1 і 3, та моніторингу економічної та фінансової ситуації, системи управління кредитною спілкою, яка отримує фінансову допомогу, та інших суб'єктів господарювання, що отримують підтримку Фонду [15].

Аналіз нормативно-правового регулювання діяльності уповноважених суб'єктів систем страхування (гарантування) вкладів окремих країн дає нам підстави стверджувати наступне.

Усі діючі моделі правового статусу зазначених вище суб'єктів покликані в першу чергу забезпечити певний ступінь самостійності як у виборі форм діяльності, так і у створенні майнової бази, що забезпечить діяльність такого суб'єкта. Оскільки, як було встановлено, правовідносини, що складаються між учасниками системи страхування (гарантування) вкладів мають як приватноправовий, так і публічно-правовий характер, що є певною особливістю системи гарантування вкладів будь-якої країни,

однак аналіз нормативно-правових актів, які регулюють діяльність уповноважених суб'єктів систем страхування депозитів, дозволяє нам стверджувати про домінування публічно-правого характеру регулювання їх діяльності.

Зокрема, діяльність зазначених суб'єктів характеризується наступним:

– отримання владних повноважень щодо гарантування вкладів та регулювання діяльності банків (надання гарантій вкладникам щодо повернення депозитів, рефінансування, аналіз їх діяльності та запровадження спеціальних режимів їх діяльності за результатами проведених перевірок, реструктуризація банків, реструктуризація їх активів, методичне забезпечення діяльності суб'єктів надання фінансових послуг в частині здійснення ними депозитної діяльності та ін.). Наприклад, стаття 18 Закону Республіки Білорусь «Про гарантоване відшкодування вкладів (депозитів) фізичних осіб» від 8 червня 2008 року встановлює, що Агенція по гарантованому відшкодуванню вкладів (депозитів) фізичних осіб виконує наступні функції: приймає на облік банки, що мають спеціальний дозвіл (ліцензію) на здійснення банківської діяльності, видану Національним банком, яка дає право на проведення операцій по залученню грошових коштів від фізичних осіб у банківські вклади (депозити); веде реєстр банків, взятих на облік; перевіряє своєчасність та повноту перерахування обов'язкових внесків банками; веде реєстр вимог фізичних осіб у випадках виникнення у нього зобов'язань щодо відшкодувань банківських вкладів (депозитів); забезпечує виплату фізичним особам відшкодувань банківських вкладів (депозитів) в порядку, на умовах та в розмірах, передбачених зазначеним Законом; виконує за рішенням Національного банку функції тимчасової адміністрації з управління банком; виконує за рішенням економічного суду області (міста Мінська) функції антикризового керуючого при реалізації процедури банкрутства банку у відповідності до чинного законодавства; інші функції, покладені на

нього відповідно до вказаного Закону, інших законодавчих актів та Статуту [122];

– отримання повноважень щодо застосування заходів впливу до банків – порушників банківського законодавства або законодавства про страхування депозитів. Наприклад, статтею 9 Закону Киргизької Республіки «Про захист банківських вкладів (депозитів)» від 7 травня 2008 року встановлено, що Агенція по захисту депозитів вправі встановлювати та накладати штрафи та пеню за несвоєчасну сплату внесків на банки [125];

– отримання ними статусу юридичної особи публічного права (існує як пряма норма щодо встановлення такого статусу в законодавствах різних країн, так і непряма – за якою є можливість визначити особливості, що характеризують суб'єкта як створеного у формі юридичної особи публічного права). Прикладом непрямой норми може бути стаття 4 Закону Корпорації Страхування депозитів 2000 року Королівства Йорданії. Зокрема передбачено, що установа під назвою «Корпорація страхування депозитів» повинна бути створена у Королівстві. Вона має статус юридичної особи з фінансовою та адміністративною незалежністю. У цій якості вона може здійснювати всі юридичні дії, включаючи укладання договорів, запозичення та володіння рухомими та нерухомими об'єктами, необхідними для досягнення своїх цілей. Вона може подати позови до суду, і бути відповідачем у судовому розгляді через представника – юриста, якого вона призначає для цієї мети [11]. Класичною прямою нормою, що вказує на те, що уповноважений суб'єкт системи гарантування (страхування) вкладів створений саме у формі юридичної особи публічного права, слід вважати статтю 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», яка вказує, що Фонд гарантування вкладів фізичних осіб є юридичною особою публічного права, має відокремлене майно, яке є об'єктом права державної власності і перебуває у його господарському віданні. Фонд є суб'єктом управління майном,

самостійно володіє, користується і розпоряджається належним майном, вчиняючи стосовно нього будь-які дії (у тому числі відчуження, передача в оренду, ліквідація), що не суперечать законодавству та меті діяльності Фонду;

– визначення мети діяльності таких суб'єктів: обумовлено ціллю створення систем страхування (гарантування) вкладів – задоволення публічних інтересів держави та суспільства в частині забезпечення стабільності банківської та фінансової системи країни. Наприклад, статтею 1 Закону Республіки Азербайджан встановлено, що метою створення Схеми страхування депозитів є запобігання ризику втрати грошових коштів, депонованих окремими особами, та забезпечення стійкості та розвитку фінансової та банківської системи кожного разу, коли банки та місцеві філії іноземних банків визнаються неплатоспроможними. Стаття 3 цього ж Закону визначає, що для цілей страхування депозитів створюється Фонд страхування депозитів [1].

Спеціалістами Міжнародного Валютного Фонду визначено основні очікування керівництва держав від запровадження систем страхування банківських вкладів (депозитів):

1) забезпечення захисту власників невеликих депозитів за допомогою механізму швидкої виплати застрахованої частини депозитів;

2) укріплення довіри суспільства до банківської системи шляхом запровадження чіткого порядку реструктуризації неплатоспроможних банків, який жорстко регламентує швидкий розгляд справ з окремими неплатоспроможними банками та тим самим перешкоджає переростанню кризи в системну проблему;

3) накопичення заощаджень та заохочення економічного росту;

4) забезпечення здорової конкуренції в банківській системі між невеликими або створеними банками та вже існуючими/великими;

5) встановлення меж для ризиків уряду понести збитки при банкрутстві окремого банку або групи банків при нормальному розвитку економіки;

б) залучення інших банків в обов'язковому порядку до реструктуризації тих банків, що визнані неплатоспроможними [5].

Аналізуючи законодавство різних країн, яке регламентує функціонування систем гарантування (страхування) вкладів, можна зробити висновок про універсальність зазначених вище очікувань (причин) формування систем гарантування вкладів та створення спеціальних суб'єктів, що будуть здійснювати безпосередню діяльність в частині забезпечення реалізації функцій системи.

Проте постійний розвиток банківської системи, зростання кількості банків, зміна економічних умов вносять свої корективи в діяльність системи гарантування (страхування) вкладів, що формує відповідні зміни в законодавстві кожної окремої країни та забезпечує кожній з них свої особливості відповідно.

Наприклад, у 2010 року в Сполучених Штатах Америки у зв'язку з реформуванням системи захисту прав споживачів було прийнято ряд законів, які змінили коло повноважень та функцій Федеральної корпорації по страхуванню депозитів [7]. Відповідно до Федерального Акту про страхування депозитів, Корпорація повинна забезпечувати депозити всіх застрахованих установ, що здійснюють діяльність по залученню депозитів, як це передбачено цим Законом. Для цілей цього Закону термін «стандартна максимальна сума страхового депозиту» означає 250 000 доларів США, скоригованих відповідно до підпункту (F) після 31 березня 2010 року. Незважаючи на будь-яке інше положення закону, розмір стандартної максимальної страхової суми вкладу становить 250 000 доларів США і застосовується до вкладників у будь-якій установі, для якої Корпорація була призначена страхувальником 1 січня 2008 року або пізніше, а також до 3 жовтня 2008 року. Корпорація вживає таких заходів,

які необхідні для виконання вимог цього розділу по відношенню до таких вкладників, незважаючи на обмеження часу, передбачені цим Актом. Будь-який платіж за вимогою вкладника, який Корпорація як страхувальник вкладу визначила, якщо вона перевищує стандартну максимальну суму страхування депозиту, чинну на момент призначення корпорації як страхувальника, повинна бути такою, що вважається частиною чистої суми, належної вкладникові згідно з підпунктом (В). Щодо повноважень в частині ліквідації фінансової установи, що здійснює діяльність по залученню депозитів, то Корпорація має право ліквідувати застраховану інституцію, що не може забезпечити задоволення вимог своїх вкладників у будь-якому випадку [8].

Правовий статус Фонду також було змінено з введенням закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб в Україні» у 2012 році, яким було значно розширено коло повноважень Фонду та введено нову функцію – виведення неплатоспроможних банків з ринку.

На сьогоднішній день у Конституційному Суді України перебуває на розгляді конституційне подання щодо відповідності (конституційності) Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» положенням статті 6, частини першої статті 8, частини четвертої статті 13, статей 21, 22, частин першої, четвертої, п'ятої статті 41 Конституції України, щодо визначення правового статусу Фонду в частині передання йому функцій регулятора ринків фінансових послуг [96].

Окреслені у поданні проблеми, які існують в законодавчому регулюванні діяльності Фонду на думку скаржників, а саме невідповідності (неконституційності) Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» положенням статті 6, частини першої статті 8, частини четвертої статті 13, статей 21, 22, частин першої, четвертої, п'ятої статті 41 Конституції України, за умови визнання неконституційними положень закону призведуть до суттєвих змін в

правовому статусі Фонду, що, на нашу думку, може призвести до дисбалансу у банківській та фінансовій системах України.

Слід зазначити, що системи гарантування (страхування) вкладів в різних країнах не є сталими, вони постійно змінюються під впливом різних чинників (політичних, економічних тощо). Зі зміною основ функціонування самої системи змінюються й умови діяльності суб'єктів всередині такої системи, що впливає на визначення рівня довіри до банківської системи.

Вважаємо за необхідне звернути увагу на такі аспекти.

Існуючі системи страхування вкладів відрізняються за колом банківських продуктів, які ними захищаються та за обсягом такого захисту, за обсягом функцій та повноважень, яким наділені суб'єкти цих систем, оскільки різні держави при створенні систем страхування вкладів самостійно визначають їх пріоритетні цілі, роль та місце цієї системи в підтриманні стабільності банківської системи, попереджаючи неплатоспроможність банків та врегульовуючи питання, пов'язані із цими процесами. Такі відмінності пов'язані з рівнем економічного розвитку країн, особливостями формування правових систем, принципами участі держави у регулюванні функціонування банківської системи.

Л.Д. Ткебучава відмічає спільність принципів побудови європейських систем страхування депозитів та виділяє такі: обов'язковість участі кредитних організацій у страхування вкладів практично у всіх країнах ЄС; наявність спеціального фонду, з якого здійснюється виплата гарантованих сум; фінансування страхового фонду за рахунок страхових відрахувань банків, а не за рахунок держави чи вкладників; наявність спеціального органу, який виконує функції страховальника, найчастіше державного; – високий ступінь контролю за фондом страхування, часто з боку декількох державних органів; імперативно закріплений обов'язок страховальника здійснювати виплати страхового відшкодування вкладникам при настанні страхового випадку; визначений ліміт

відповідальності страхувальника; – визначений за законодавством мінімальний рівень захисту власників депозитів; визначене коло інструментів депозиту, які в обов'язковому порядку підлягають захисту, а також допустимі виключення з нього; максимальний строк для виплати відшкодувань; зобов'язання кредитних організацій щодо інформування клієнтів про умови системи гарантування вкладів; постійне зростання відшкодувань за вкладами; поступова відміна франшизи; велика роль правових інструментів в регулюванні відносин у сфері страхування вкладів. Зазначені вище основи функціонування систем страхування вкладів дозволяють відбуватися процесам інтеграції та наближення принципів регулювання і формування систем страхування вкладів із збереженням національних особливостей та з врахуванням відмінностей фінансових та банківських систем різних країн [148, с. 75–79].

В умовах євроінтеграції для України особливо актуальним є питання приведення вимог і процесів гарантування і страхування вкладів фізичних осіб до стандартів ЄС, зокрема в частині гармонізації законодавства, що регулює питання страхування депозитів. Для держав-членів ЄС особливо важливе значення мають Директиви ЄС, які стосуються фінансових відносин. Особливої уваги заслуговують, зокрема, наступні: про програми захисту банківських вкладів від 30 травня 1994 р. № 94/19/ЄС; про координування законів, постанов та адміністративних положень щодо початку та ведення діяльності кредитних установ від 12 грудня 1977 р. № 77/780/ЄС; про власні фонди кредитних установ від 17 квітня 1989 р. № 89/299/ЄС; щодо узгодження законів, підзаконних та адміністративних актів, які стосуються початку і здійснення діяльності кредитних установ, та внесення змін до Директиви 77/780/ЄС від 15 грудня 1989 р. № 89/646/ЄС; про коефіцієнт платоспроможності кредитних установ від 18 грудня 1989 р. № 89/647/ЄС; про здійснення нагляду і контролю за діяльністю кредитних установ, пов'язаною з підвищеним ризиком від 21

грудня 1992 р. № 92/121/ЄС; про програми захисту банківських вкладів від 30 травня 1994 р. № 94/19/ЄС; про започаткування та здійснення діяльності кредитних установ (виправлене видання) від 14 червня 2006 р. № 2006/48/ЄС; про схеми гарантування депозитів від 16 квітня 2014 р.

Сучасні системи гарантування та страхування вкладів здатні впливати на вирішення цілого комплексу соціальних, правових, макроекономічних проблем і мають на меті: відновлення довіри населення до банківської системи та держави; стимулювання організованих заощаджень, що розміщуються на банківських рахунках, як необхідного елемента збалансованої економічної та грошово-кредитної політики; використання заощаджень населення в якості довгострокових ресурсів для кредитування економіки; захист прав і законних інтересів громадян-вкладників, підтримка соціальної стабільності в суспільстві; формування у банківській системі здорового конкурентного середовища; підтримка стійкості банківської системи [149, с. 12].

Враховуючи підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, потрібно враховувати необхідність адаптації законодавства, що регулює функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб до норм права Європейського Союзу.

Дослідження питань гармонізації національного банківського законодавства до права ЄС породжує достатньо широке коло як теоретичних, так і практичних проблем правового регулювання банківських відносин. Одним із аспектів є правильне застосування практики Європейського Союзу щодо підтримання стабільності банківської системи.

Взаємозв'язок економічного зростання, функціонування банківської системи та розвитку банківського законодавства є частиною безперервного процесу, що має вплив на всі елементи фінансової безпеки держави.

Банківське законодавство Європейського Союзу домінує над національним в багатьох країнах-членах. Проте слід відмітити, що

розвиток національного банківського законодавства країн та законодавства Європейського Союзу відбувався поступово та паралельно, що в підсумку дало можливість досягти «*acquis communautaire*» (правовий доробок Європейської Спільноти. Це сукупність спільних прав і зобов'язань, обов'язкових до виконання в усіх країнах – членах ЄС).

Дослідники в галузі правового регулювання банківських відносин виділяють шість основних принципів, які мають вплив на формування банківського законодавства Європейського Союзу: принцип стабільності фінансової системи; принцип підпорядкування ринку; принцип вирівнювання умов конкуренції; принцип автономії банківської функції; принцип прозорості; принцип демократичної легітимачії [44, с. 6–14].

Гармонізація – це спосіб наближення національних законодавств держав-членів до європейського права з метою уніфікації результатів правового регулювання суспільних відносин у Співтоваристві через прийняття директив ЄС та приведення у відповідність до національних нормативних актів.

Відмінність між європейським та національними законодавствами держав-членів ЄС полягає в тому, що на рівні ЄС немає законів, а лише директиви, які регулюють окремі сфери діяльності й мають бути імплементовані в національному законодавстві. Отже, право ЄС не встановлює абсолютного рівня правових стандартів – воно спрямоване на гармонізацію законодавства шляхом встановлення мінімальних стандартів, які є медіаною норм держави-члена з найвищим і найнижчим рівнем. Гармонізація національного законодавства з нормами європейського права виступає складовою частиною процесу законодавчої адаптації [168, с. 58].

Основні вимоги ЄС до банківської діяльності початково були викладені в Першій та Другій банківських координаційних директивах, які встановлювали межі законів, положень і адміністративних заходів, що регулюють діяльність суб'єктів фінансово-кредитних ринків та дозволяють банкам виконувати різноманітні види фінансових послуг на території

держав-учасниць [59; 65]. На сьогоднішній день основи захисту прав споживачів банківських послуг та пруденційного нагляду за кредитними установами на території ЄС врегульовані на підставі норм Директиви 2013/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 червня 2013 року про доступ до діяльності кредитних установ та пруденційний нагляд за кредитними установами та інвестиційними фірмами, що внесла зміни до дії Директиви 2002/87/ЄС та скасування Директив 2006/48/ЄС та 2006/49/ЄС.

Банківське законодавство Європейського Союзу має ефективні правові конструкції, що захищають права вкладника, наприклад, у Директиві 2014/49/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Щодо схем гарантування депозитів», зазначено, зокрема, що гармонізація повинна обмежуватися головними елементами схеми гарантування депозитів, і протягом дуже короткого часу забезпечити гарантійні виплати, нараховані на основі мінімального узгодженого рівня; схеми гарантування депозитів повинні реагувати як тільки депозити стають недоступними; зі сфери страхування доцільно виключити, зокрема, вклади, зроблені кредитними установами від свого імені і за свій рахунок; гармонізація схем гарантування депозитів в межах Співтовариства сама по собі не піддає сумніву існування діючих систем, призначених для захисту кредитних установ, зокрема, через забезпечення їх платоспроможності та ліквідності, для того, щоб депозити в такі кредитні установи, включаючи їх структурні підрозділи, що здійснюють свою діяльність в інших державах-членах, не ставали недоступними; захист депозиту є головним елементом у створенні внутрішнього ринку і невід'ємною частиною системи здійснення нагляду за кредитними установами з огляду на рівень солідарності, він створюється серед всіх установ на фінансовому ринку у випадку фінансової неспроможності однієї з них [60].

Аналіз змісту Директиви 2014/49/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Щодо схем гарантування депозитів» та Закону України «Про

систему гарантування вкладів фізичних осіб» дозволяє стверджувати про гармонізацію все більшої кількості понять та процедур, що забезпечують повернення депозитів вкладникам. Одним із таких прикладів може слугувати наступне.

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо відшкодування фізичним особам через систему гарантування вкладів фізичних осіб шкоди, завданої зловживаннями у сфері банківських та інших фінансових послуг» від 15.11.2016 року було внесено зміни до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», зокрема, розділ X «Прикінцеві та перехідні положення» було доповнено пунктом 15 такого змісту: «15. До вкладу прирівнюються кошти, які залучені від фізичної особи як позика або вклад до небанківської фінансової установи через банк, що виступив повіреним за відповідним договором і на день набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо відшкодування фізичним особам через систему гарантування вкладів фізичних осіб шкоди, завданої зловживаннями у сфері банківських та інших фінансових послуг» віднесений до категорії неплатоспроможних, якщо при цьому банком не було поінформовано фізичну особу під розпис про непоширення на такі кошти гарантій, передбачених цим Законом, а фізична особа, яка розмістила, надала такі кошти, прирівнюється до вкладника.

Фонду гарантування вкладів фізичних осіб ретельно вивчити документи щодо кожної фізичної особи, яку прирівняно до вкладника і кошти якої прирівняні до вкладу цим пунктом, і не пізніше 20 робочих днів з дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо відшкодування фізичним особам через систему гарантування вкладів фізичних осіб шкоди, завданої зловживаннями у сфері банківських та інших фінансових послуг» розпочати за рахунок коштів Фонду в межах суми відшкодування, визначеної частиною першою статті 26 цього Закону, виплату

відшкодування коштів фізичним особам, які набули право на таке відшкодування у зв'язку з їх прирівнянням до вкладників».

Метою запровадження цього положення є недопущення випадків реалізації схеми із залученням коштів на рахунки фінансових компаній через установи банку як повіреного, у майбутньому на банки покладено обов'язок при виконанні функцій посередника із залучення коштів від населення на користь третіх осіб попередньо ознайомлювати своїх клієнтів у письмовій формі про непоширення на їхні кошти гарантій, встановлених Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», що є в свою чергу відображенням принципу, закріпленому в Директиві щодо захисту депозиту як головного елементу у створенні внутрішнього ринку і невід'ємної частини системи здійснення нагляду за кредитними установами з огляду на рівень солідарності, він створюється серед всіх установ на фінансовому ринку у випадку фінансової неспроможності однієї з них.

Як зазначається на офіційному сайті Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, даний Закон було розроблено, зокрема, з метою захисту прав тисяч клієнтів ПАТ «Банк Михайлівський», які постраждали внаслідок реалізації схеми із залученням коштів на рахунки фінансових компаній через установи банку як повіреного. З метою недопущення подібних випадків у майбутньому на банки покладено обов'язок при виконанні функцій посередника із залучення коштів від населення на користь третіх осіб попередньо ознайомлювати своїх клієнтів у письмовій формі про непоширення на їхні кошти гарантій, встановлених Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [68].

Враховуючи вище викладене, потрібно зазначити, що значна кількість норм законодавства, що регулює функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні, вже відповідають сучасним європейським практикам та вже адаптовані до норм законодавства ЄС

щодо регулювання діяльності кредитних установ, однак залишаються ще питання, що потребують аналізу та пошуку їх вирішення.

3.2. Шляхи оптимізації адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб для ефективного виконання ним функцій

Дослідження теоретико-правових засад адміністративно-правового статусу Фонду, аналіз правового регулювання реалізації його компетенції та вивчення зарубіжного досвіду правового регулювання діяльності уповноважених суб'єктів системи гарантування вкладів дозволило визначити окремі проблеми ефективного виконання функцій Фонду, що обумовлює пошук шляхів їх вирішення.

Деякі дослідники адміністративно-правових основ діяльності Фонду визначають, що на сучасному етапі розвитку банківської системи необхідними напрямками удосконалення діяльності Фонду є: перегляд повноважень Фонду в частині здійснення контролю за проблемними банками; розширення кола суб'єктів та об'єктів системи гарантування вкладів; удосконалення контролю за діяльністю Фонду; запровадження нових механізмів здійснення виплат відшкодування вкладникам неплатоспроможних банків; розширення переліку джерел формування коштів Фонду. Також відзначається, що механізм гарантування вкладів фізичних осіб безпосередньо пов'язаний з організацією діяльності Фонду [55, с. 10].

Реалізацію завдання підвищення інституційної спроможності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб Л.Ю. Гудзинська вбачає, по-перше, у зміні кваліфікаційного складу адміністративної ради Фонду; по-друге, наділенні Фонду компетенціями щодо: централізації функцій з виведення неплатоспроможних банків з ринку на рівні Фонду; проведення реструктуризації заборгованості строком до кінця строку ліквідації банку;

здійснення переоцінки, актуалізації оцінки майна (активів) банку у будь-який проміжок часу з метою визначення їх актуальної вартості; списання майна (активів) банку, вартість якого не перевищує встановлену у законопроекті суму; збільшення розміру базової річної ставки регулярного збору за результатами тестування системи гарантування вкладів фізичних осіб; надання та позбавлення банків статусу тимчасового учасника Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, гарантуючи відшкодування за коштами, які були залучені банком до дати прийняття такого рішення; проведення перевірки баз даних про вкладників та здійснення моніторингу проведення банківських операцій банками, не віднесеними до категорії проблемних, проте фінансовий стан яких погіршується; реалізації майна (активів) банку ще на стадії тимчасової адміністрації з метою збереження їх якості та вартості; по-третє, зменшенні термінів виплати відшкодування коштів вкладникам; по-четверте, удосконаленні механізму фінансування Фонду; по-п'яте, запровадженні запобіжників здійснення фіктивних операцій, спрямованих на зміну черговості задоволення вимог кредиторів; по-шосте, виключенні можливості визнавати операції, що призвели до збільшення витрат, пов'язаних із виведенням банку з ринку, нікчемними; по-сьоме, удосконаленні процедур сприяння Фонду у зверненні стягнення з пов'язаних із банком осіб, які нанесли шкоду владникам/банку, запобіганні виведення власниками банків активів та блокування реалізації майна (активів) банків, що знаходяться під управлінням Фонду [54, с. 14–15].

Підвищення ролі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та наявність широкого набору ефективних інструментів роботи з проблемними банками, застосування сучасних механізмів, що знижують негативні наслідки банкрутства банків, є важливим фактором у забезпеченні стійкості банківської системи. Для удосконалення роботи Фонду необхідно реалізувати такі кроки: розробити заходи з мінімізації ризиків і стабілізації системи в умовах кризи; удосконалити законодавство

у сфері гарантування вкладів, виведення неплатоспроможних банків із ринку та управління проблемними активами; розпочати роботу з оптимізації бізнес-процесів і прийняття рішень при здійсненні виплат та введенні тимчасової адміністрації у проблемні банки; поліпшити операційну готовність до виплати гарантійного відшкодування вкладникам та розрахунку розміру вимог вкладників; мінімізувати трансакційні витрати учасників завдяки застосуванню і постійному вдосконаленню системи диференційованих ставок внесків [72, с. 128].

Чинне законодавство наділяє Фонд досить широкими повноваженнями в області санації та ліквідації неплатоспроможних банків, а також містить норми, які зобов'язують НБУ своєчасно реагувати на прояв тих чи інших проблем у діяльності банків. Підвищення ролі Фонду та наявність широкого набору ефективних інструментів роботи з проблемними банками, застосування сучасних механізмів, що знижують негативні наслідки банкрутства банків, є важливим у забезпеченні стійкості банківської системи. Водночас вирішення проблем фінансового оздоровлення проблемних банків, реструктуризації або ліквідації нежиттєздатних банків є одним з найважливіших питань підвищення довіри громадян до вітчизняних банків [164, с. 121].

При визначенні заходів щодо стабілізації діяльності проблемного банку важлива тісна співпраця між урядом (який несе політичну відповідальність за державні кошти), Фондом та центральним банком (який в екстреному випадку може підтримати банк ліквідністю). В основу заходів з попередження банкрутства повинен бути покладений наступний принцип: тягар усунення фінансової неспроможності лежить, насамперед, на власниках банку. Держава через систему банківського нагляду здійснює лише адміністративні заходи в цій сфері, а завдання наглядового органу – своєчасне виявлення проблем, повідомлення про них керівників та акціонерів банку, а також активний контроль за подальшим розвитком ситуації. Державні кошти повинні використовуватися тільки у виняткових

випадках. Банки є приватними комерційними підприємствами, що несуть ризик банкрутства, тому державне втручання повинно обмежуватися захистом вкладників і ситуаціями, коли існує небезпека значного збитку для всієї фінансової системи і, таким чином, потенційний ризик системної кризи. До можливих форм державного втручання в ході фінансового оздоровлення банків включають: підтримку угоди, в рамках якої слабкий банк передається набувачеві (угода R&A); пряме вливання капіталу; придбання безнадійних активів банку-банкрута; націоналізацію або рішення про створення «міст-банку». Якщо врятувати проблемний банк власникам не вдається, держава усуває такий банк з ринку через процедуру банкрутства. Одночасно через систему гарантування вкладів вкладникам виплачуються компенсації [164, с. 118–119].

С.Г. Науменко звертає увагу на необхідності існування оптимально побудованої системи контролю діяльності Фонду [97, с. 94]. Слушною є думка, що залежно від суб'єктів ініціювання контроль діяльності Фонду доцільно класифікувати на державний та громадський [97, с. 96].

Більшість дослідників збігаються у висновках, що на сьогоднішній день, функції, що виконуються Фондом, є такими, що відповідають сучасним потребам розвитку банківської та кредитної системи держави, системи гарантування вкладів фізичних осіб.

Як зазначалося у другому розділі, реалізація Фондом своїх функцій здійснюється через повноваження керівних органів фонду. В окремих випадках виникають проблеми реалізації цих повноважень, що потребують свого вирішення.

Одним із питань, що стосується діяльності Фонду є описана у підрозділі 2.2 відсутність повноважень у Фонду щодо виведення з ринку філій іноземних банків.

З.К. Сороківська відмічає, що з економічного погляду іноземний капітал є необхідною умовою стійкого розвитку банківської системи України, але його обсяг та концентрація в окремих сферах економіки

мають бути контрольованими. Саме завдяки функціонуванню іноземних банків вітчизняна банківська система здатна надавати великий обсяг послуг та використовувати новітні продукти. За зatoryжної економічно-політичної кризи, що розпочалася ще в 2014 р. і триває донині, іноземні банки змогли втримати своїх клієнтів та залучити нових, що дало змогу банківській системі встояти. Перед державою постає велике питання, чи зможе уряд контролювати інвестиції в банківську систему України, якщо все ж таки, незважаючи на ризики, вони будуть зростати, або як буде діяти влада у разі стрімкого відпливу капіталу за кордон [139, с. 170].

О.І. Кадикало серед недоліків правового регулювання системи гарантування вкладів визначає відсутність фінансово-правового механізму забезпечення фінансової стабільності в частині, яка стосується усунення ризиків, пов'язаних із неплатоспроможністю філій іноземних банків (як наслідку неплатоспроможності головного банку в іншій державі). А також те, що, відповідно до чинного законодавства, Фонд не здійснює виведення з ринку філій іноземних банків, акредитованих на території України Національним банком України, що не передбачає відшкодування вкладникам таких установ [80, с. 49].

Як було вже зазначено у другому розділі нашого дослідження, в законодавстві України відсутній правовий механізм забезпечення фінансової стабільності саме в частині, що стосується усунення ризиків, пов'язаних з неплатоспроможністю філій іноземних (як наслідку неплатоспроможності головного банку в іншій державі), тому зважаючи на наявність у Фонду можливості реалізації контрольних повноважень та перспективи євроінтеграційних процесів та імплементації євродиректив, виникає потреба врегулювати на законодавчому рівні порядок нагляду за діяльністю філій іноземних банків на території України у разі неплатоспроможності їх головного банку; визначення порядку обміну інформацією між уповноваженими суб'єктами систем гарантування вкладів та умов припинення діяльності філій із відшкодуванням коштів за

вкладами, відповідно передбачивши механізм участі таких суб'єктів у фонді гарантування вкладів.

В частині обміну інформацією, вважаємо за потрібне звернути увагу на позицію М.В. Плотнікової щодо необхідності дотримання Десяти важливих принципів інформацією. У цих Принципах наголошується на важливості обміну інформації між особами, які в різних країнах мають наглядові та регулятивні повноваження щодо фінансових установ та ринків фінансових послуг. Маючи доступ тільки до публічної інформації наглядові органи іншої країни не будуть мати можливість повноцінно здійснювати нагляд за дотриманням інтересів учасників ринків. Тому, наглядові органи повинні мати повноваження ділитися своєю наглядовою інформацією із зарубіжними наглядовими органами у відповідь на запити, або за бажанням керівника органу нагляду, не погоджуючи дане питання з будь-яким іншим суб'єктом (1 принцип). Співпраця із зарубіжними наглядовими органами не повинна мати передумовою оформлення угоди про співпрацю в сфері отримання інформації. Меморандум про співпрацю може використовуватися в цій сфері, проте його відсутність не повинна використовуватися для обґрунтованого відстрочення відповіді на запит зарубіжного наглядового органу (7 принцип). В наступному 8 принципі відмічається, що вимога взаємності не повинна бути жорсткою передумовою для обміну інформацією, і хоча сторони можуть наполягати на ньому у формальних угодах, проте відсутність взаємності в конкретній справі не повинна використовуватися органом нагляду як єдина причина для відмови у наданні інформації. В останньому 10 принципі наголошується, що держави повинні вжити заходів, щоб скасувати дію законів, які запобігають або перешкоджають обміну інформацією між органами нагляду [109, с. 74]. Також М. В. Плотнікова зазначає, що на сьогоднішній день НБУ укладено низку двосторонніх угод – меморандумів щодо співпраці з наглядовими органами у банківських системах інших країн, в той час як у статті 57 Закону України «Про систему гарантування

вкладів фізичних осіб» передбачене повноваження Фонду гарантування вкладів фізичних осіб по наданню інформації тільки Національному банку України та іншим державним органам [109, с. 74].

Погоджуючись із зазначеними вище позиціями, пропонуємо врегулювати зазначене питання на законодавчому рівні та одночасно із включенням порядку про відшкодування коштів за вкладами у філіях іноземних банків, передбачити можливості співпраці Фонду із уповноваженими суб'єктами інших країн. За аналогією із НБУ обмін інформацією може бути врегульовано на рівні двосторонніх міжнародних договорів між Україною та іншими країнами. Такі зміни відповідають сучасним потребам розвитку системи захисту прав вкладників та інституційним спроможностям Фонду.

Зміни у функціонуванні системи гарантування вкладів фізичних осіб мають відбутися у зв'язку із зобов'язаннями України імплементувати Директиву 2014/49/ЄС та Директиву 2014/59/ЄС. Перша з них, передбачає збільшення гарантованої суми відшкодування та запровадження механізмів підвищення ефективності системи гарантування вкладів, друга – раннє втручання в банк, в якому спостерігаються проблеми, для запобігання його неплатоспроможності.

Також нормами зазначених директив передбачено: набуття іншими, ніж банки, кредитними установами участі у Фонді; підвищення граничного розміру відшкодування коштів за вкладами: сьогодні в країнах ЄС цей показник становить 100 тисяч євро; скорочення строку початку виплат відшкодування коштів вкладникам до 7 робочих днів – зараз виплати починаються не пізніше 20 робочого дня з дати початку виведення неплатоспроможного банку з ринку; зміна системи фінансування Фонду – відмова від запозичень у держави та створення фонду (окремого рахунку) фінансування врегулювання неплатоспроможності за рахунок коштів учасників; забезпечення Фондом безперервного виконання кредитною установою її ключових функцій під час застосування механізму

врегулювання; розширення повноважень Фонду у питанні підготовки планів врегулювання для життєздатних кредитних установ, які є важливими для фінансової системи України; удосконалення діючих і запровадження нових способів врегулювання, у тому числі – механізмів «bail-in» (списання або конвертація зобов'язань); право Фонду розпочати підготовку до управління активами кредитної установи до початку врегулювання шляхом здійснення їх оцінки та моніторингу їх стану; обмеження результатів оскарження судових рішень регуляторів лише можливою компенсацією власникам кредитних установ за професійну помилку.

На нашу думку, одним із ключових напрямів оптимізації адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду є можливість відповідно до законодавства отримання повноваження щодо «раннього реагування/втручання».

Як зазначається у Директиві 2014/49/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Щодо схем гарантування депозитів», ключовим завданням системи гарантування вкладів є захист вкладників від наслідків неплатоспроможності кредитної організації. Системи гарантування вкладів повинні мати можливість забезпечити такий захист різними способами. Компетентні органи, призначені органи, органи з вирішення проблем, відповідні адміністративні органи та системи гарантування вкладів повинні співпрацювати між собою та здійснювати свої повноваження відповідно до цієї Директиви. Вони повинні співпрацювати на ранніх стадіях у підготовці та здійсненні заходів з врегулювання з метою встановлення суми, на яку повинна відреагувати система гарантування вкладів, коли фінансові засоби використовуються для фінансування вирішення проблем кредитних установ.

Механізм раннього реагування є одним із інструментів готовності фінансової та банківської систем до потенційних кризових викликів у діяльності кредитних установ.

На сьогоднішній день НБУ розроблено та прийнято Положення про плани відновлення діяльності банків України та банківських груп, так званий «recovery plan», що ґрунтується на положеннях Директиви 2014/59/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 15 травня 2014 року, яка встановлює рамкові положення щодо оздоровлення і санації кредитних установ та інвестиційних компаній і вносить зміни до Директиви Ради 82/891/ЄЕС, до Директив 2001/24/ЄС, 2002/47/ЄС, 2004/25/ЄС, 2005/56/ЄС, 2007/36/ЄС, 2011/35/ЄС, 2012/30/ЄС, 2013/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради і до Регламентів Європейського Парламенту та Ради (ЄС)1093/2010 та (ЄС) 648/2012, та Директиви 2013/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 червня 2013 року про доступ до діяльності кредитних організацій та пруденційний нагляд за діяльністю кредитних організацій та інвестиційних компаній, що вносить зміни до Директиви 2002/87/ЄС та скасовує Директиви 2006/48/ЄС і 2006/49/ЄС.

Відповідно до Розділу IX зазначеного Положення НБУ визначено порядок оцінки НБУ плану врегулювання, що, на нашу думку, відповідає змісту та обсягу таких його функцій як встановлення для банків правил проведення банківських операцій, бухгалтерського обліку і звітності, захисту інформації, коштів та майна (п. 4 ст. 7 закону України «Про Національний Банк»), здійснення банківського регулювання та нагляду на індивідуальній та консолідованій основі (п. 8 ст. 7 закону України «Про Національний Банк»), здійснення аналізу стану фінансової системи щодо фінансової стабільності (п. 31 ст. 7 закону України «Про Національний Банк»), здійснення захисту прав споживачів фінансових послуг, що надаються банками, а також іншими фінансовими установами та особами, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Національний банк України (п. 34 ст. 7 закону України «Про Національний Банк»), здійснення нагляду за додержанням банками, іншими фінансовими установами, особами, які не є фінансовими

установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги, та колекторськими компаніями законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг, у тому числі вимог щодо взаємодії із споживачами при врегулюванні простроченої заборгованості (вимог щодо етичної поведінки) (п. 34-1 ст. 7 закону України «Про Національний Банк»).

Як вбачається із Положення про плани відновлення діяльності банків України та банківських груп, запровадження перспективного планування та механізму раннього втручання дозволить забезпечити ефективно реагувати на проблеми у банківській системі та попереджувати певний негативний вплив на фінансову стабільність в цілому [113].

Відповідно до норм Директиви 2014/59/ЄС Європейського парламенту та Ради про встановлення основ для відновлення та врегулювання кредитних установ та інвестиційних фірм та внесення змін до Директиви Ради 82/891/ЄЕС та Директив 2001/24/ЄС, 2002/47/ЄС, 2004/25/ЄС, 2005/56/ЄС, 2007/36/ЄС, 2011/35/ЄС, 2012/30/ЄС та 2013/36/ЄС, а також Регламенти (ЄС) № 1093/2010 та (ЄС) № 648/2012 Європейського Парламенту та Ради, передбачено також розроблення планів врегулювання неплатоспроможності (так званий «resolution plan»). При цьому зазначається, що ефективно вирішення питань установ чи груп, що діють по всьому Союзу, вимагає співпраці між компетентними органами та органами з вирішення проблем у межах наглядових та колегіальних органів на всіх етапах, на які поширюється дія цієї Директиви, починаючи від підготовки планів відновлення («recovery plan») та врегулювання («resolution plan») та закінчуючи фактичним виведенням установи з ринку. Метою плану врегулювання є визначення найважливіших функцій банку, виявлення та усунення будь-яких перешкод для відновлення його функцій та підготовка до можливого врегулювання. «Resolution plan» – документ, який детально описує характеристики банку та описує переважну стратегію розв'язання для цього банку, зокрема, які інструменти розв'язання слід чи можливо

застосовувати. Він завершується оцінкою банку з можливістю вирішення проблем. Метою цієї оцінки є виявлення та усунення будь-яких перешкод для вирішення проблеми банку та можливостей його відновлення.

Передбачений нормами закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб в Україні» у Розділі IX механізм координації діяльності Фонду та НБУ, передбачає їх співпрацю щодо захисту інтересів вкладників та інших кредиторів банків. З цією метою Фонд і НБУ укладають договір про співпрацю, який передбачає засади співробітництва цих установ у процесі регулювання і нагляду за діяльністю банків, застосування до них заходів впливу, інспекційних перевірок банків, здійснення заходів з виведення неплатоспроможних банків з ринку. Фонд та НБУ своєчасно повідомляють один одному про будь-які спостереження та висновки щодо діяльності банків, які є необхідними для виконання покладених на них обов'язків. Національний банк України повинен впродовж 10 днів з дня отримання відповідної інформації від Фонду надати йому перелік заходів, які планує вжити Національний банк України до банку, щодо якого виявлені ризики за результатами його діяльності.

Процедура взаємодії компетентних органів щодо раннього реагування описана і в пункті 37 Директиви 2014/59/ЄС Європейського парламенту та Ради про встановлення основ для відновлення та врегулювання кредитних установ та інвестиційних фірм та внесення змін до Директиви Ради 82/891/ЄЕС та Директив 2001/24/ЄС, 2002/47/ЄС, 2004/25/ЄС, 2005/56/ЄС, 2007/36/ЄС, 2011/35/ЄС, 2012/30/ЄС та 2013/36/ЄС, а також Регламенти (ЄС) № 1093/2010 та (ЄС) № 648/2012 Європейського Парламенту та Ради: Компетентні органи повинні передавати плани відновлення та будь-які зміни до них відповідним органам з вирішення проблем неплатоспроможності, а останні повинні передавати плани врегулювання неплатоспроможності та будь-які зміни до них, щоб постійно інформувати кожен відповідний орган з вирішення проблем неплатоспроможності.

Вбачається, що саме окреслений механізм дозволяє розподілити повноваження між Фондом та НБУ щодо використання інструментів раннього реагування у банківській сфері, таких як плани врегулювання неплатоспроможності та відновлення.

Як зазначено у пункті 8 Директиви 2014/59/ЄС Європейського парламенту та Ради про встановлення основ для відновлення та врегулювання кредитних установ та інвестиційних фірм та внесення змін до Директиви Ради 82/891/ЄЕС та Директив 2001/24/ЄС, 2002/47/ЄС, 2004/25/ЄС, 2005/56/ЄС, 2007/36/ЄС, 2011/35/ЄС, 2012/30/ЄС та 2013/36/ЄС, а також Регламенти (ЄС) № 1093/2010 та (ЄС) № 648/2012 Європейського Парламенту та Ради, до врегулювання установи, що підтримує її як безперервну діяльність, можуть бути, в крайньому випадку, залучені державні інструменти фінансової стабілізації, включаючи передачу у тимчасову державну власність. Тому надзвичайно важливо структурувати повноваження щодо врегулювання та механізми фінансування для врегулювання таким чином, щоб платники податків отримували будь-який надлишок, який може виникнути внаслідок реструктуризації установи, яку влада повертає на безпечне місце. Відповідальність та прийняття ризику повинні супроводжуватися винагородою.

Відповідно до положень статті 10 Директиви 2014/59/ЄС Європейського парламенту та Ради про встановлення основ для відновлення та врегулювання кредитних установ та інвестиційних фірм та внесення змін до Директиви Ради 82/891/ЄЕС та Директив 2001/24/ЄС, 2002/47/ЄС, 2004/25/ЄС, 2005/56/ЄС, 2007/36/ЄС, 2011/35/ЄС, 2012/30/ЄС та 2013/36/ЄС, а також Регламенти (ЄС) № 1093/2010 та (ЄС) № 648/2012 Європейського Парламенту та Ради, без шкоди для статті 4, план врегулювання неплатоспроможності встановлює варіанти застосування інструментів та повноважень з врегулювання, зазначених у Розділі IV, що

можуть бути застосовані до установи. Він повинен включати кількісно, коли це доцільно та можливо:

- (a) короткий зміст ключових елементів плану;
- (b) короткий зміст суттєвих змін до установи, що відбулися після подання останньої інформації про врегулювання;
- (c) демонстрація того, як критично важливі функції та основні напрямки бізнесу можуть бути юридично та економічно відокремлені, наскільки це необхідно, від інших функцій, щоб забезпечити безперервність у разі неплатоспроможності установи;
- (d) оцінка строків виконання кожного суттєвого аспекту плану;
- (e) детальний опис оцінки можливих варіантів вирішення ситуації, проведеної відповідно до пункту 2 цієї статті та статті 15;
- (f) опис будь-яких заходів, необхідних згідно зі статтею 17 для усунення або усунення перешкод у вирішенні проблем, виявлених в результаті оцінки, проведеної відповідно до статті 15;
- (g) опис процесів для визначення вартості та конкурентоспроможності важливих функцій, основних напрямків діяльності та активів установи;
- (h) детальний опис механізмів забезпечення того, щоб інформація, яка вимагається згідно зі статтею 11, була актуальною та постійно надавалась компетентним органам врегулювання;
- (i) пояснення компетентного органу з вирішення проблем щодо того, які варіанти врегулювання можуть фінансуватися не враховуючи наступні варіанти: будь-яка термінова державна фінансова підтримка, крім використання механізмів фінансування, встановлених відповідно до статті 100; будь-яка термінова допомога з ліквідності центрального банку; або будь-яка допомога з ліквідності від центрального банку, що надається на умовах нестандартного забезпечення, строків зобов'язань та процентних ставок;

(j) детальний опис різних стратегій врегулювання, які можуть бути застосовані відповідно до різних можливих сценаріїв та застосовних часових шкал;

(k) опис критичних взаємозалежностей;

(l) опис варіантів збереження доступу до платіжних і клірингових послуг та іншої інфраструктури, а також оцінка портативності клієнтських позицій;

(m) аналіз впливу плану на працівників установи, включаючи оцінку будь-яких пов'язаних з цим витрат, та опис передбачених процедур консультацій з персоналом під час процесу врегулювання, беручи до уваги національні системи діалогу із соціальними партнерами, де це можливо;

(n) план спілкування зі ЗМІ та громадськістю;

(o) мінімальні вимоги щодо власних коштів та прийнятних зобов'язань, що вимагаються згідно зі статтею 45 (1), та кінцевий термін для досягнення цього рівня, де це можливо;

(p) де це доречно, мінімальна вимога щодо власних коштів та договірних інструментів застави згідно зі статтею 45 (1) та кінцевий термін для досягнення цього рівня, де це можливо;

(q) опис основних операцій та систем для підтримання постійного функціонування операційних процесів установи;

(r) де це можна застосувати, будь-яка думка, висловлена установою стосовно плану врегулювання.

Розроблення планів врегулювання неплатоспроможності («resolution plan») Фондом відповідає реалізації поставлених завдань перед ним та цілям приведення законодавства у відповідність до Директиви 2014/59/ЄС. Вбачається, що негайне вжиття заходів з врегулювання дозволить Фонду використовувати більше можливостей для розгляду альтернативних по відношенню до ліквідації банків підходів, ніж ті, що існують на сьогоднішній день.

Однак слід врахувати, що однією з передумов вдосконалення фінансового законодавства є пізнання не лише результатів фінансової діяльності, а й умов, факторів та обставин, наявність яких сприяє порушенню фінансового законодавства, причин цих порушень тощо. Результати контрольних заходів, незважаючи на вибірковість контрольованих суб'єктів господарювання та обмежене коло цих суб'єктів, є частиною того початкового емпіричного матеріалу, який вимагає пізнання, що може призвести до узагальненого висновку про стан фінансової діяльності в цілому [4, с. 2383] та можливі шляхи його реформування, відповідно і зміни правового статусу уповноважених суб'єктів щодо публічної фінансової діяльності.

Існуючий на сьогоднішній день підхід щодо розроблення планів врегулювання відображено у положеннях статті 39 закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Відповідно до частини 2 статті 39 закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», план врегулювання складається відповідно до вимог, встановлених актами Фонду. У плані врегулювання на підставі оцінки фінансового і майнового стану банку визначаються заходи щодо виведення неплатоспроможного банку з ринку в один із таких способів:

- 1) ліквідація банку з відшкодуванням з боку Фонду коштів за вкладями фізичних осіб у порядку, встановленому цим Законом;
- 2) ліквідація банку з відчуженням у процесі ліквідації всіх або частини його активів і зобов'язань на користь приймаючого банку;
- 3) відчуження всіх або частини активів і зобов'язань неплатоспроможного банку на користь приймаючого банку з відкликанням банківської ліцензії неплатоспроможного банку та подальшою його ліквідацією;
- 4) створення та продаж інвестору перехідного банку з передачею йому активів і зобов'язань неплатоспроможного банку і подальшою ліквідацією неплатоспроможного банку;

5) продаж неплатоспроможного банку інвестору.

Структура плану врегулювання складається із наступних розділів:

- аналіз основних показників фінансово-господарської діяльності та фінансового стану неплатоспроможного банку на найближчу можливу дату, що передує даті подачі проекту плану врегулювання для затвердження виконавчою дирекцією Фонду;
- порівняльний аналіз та обґрунтування витрат, пов'язаних зі здійсненням заходів щодо виведення неплатоспроможного банку з ринку з точки зору обрання найменш витратного для Фонду способу виведення банку з ринку;
- спосіб, порядок та строки врегулювання відносин з учасниками, вкладниками та іншими кредиторами банку;
- умови відкритого конкурсу щодо виведення неплатоспроможного банку з ринку;
- умови та строки ліквідації банку (крім способу виведення неплатоспроможного банку з ринку – продажу неплатоспроможного банку інвестору).

Фактично, виходячи з норм чинного законодавства складається ситуація, за якої є відсутньою модель фінансового оздоровлення або врегулювання неплатоспроможності банківської установи, банківських груп.

Як зазначає Н. Носань, механізм проведення санаційних заходів банківських установ в Україні не є бездоганим і потребує подальшого вдосконалення як на декларативному, так і практичному рівнях. Важливим є досягнення злагодженості у роботі акціонерів банку та державного регулятора, оптимальний рівень втручання держави в управління банком, проведення виваженої управлінської політики менеджментом установи, що сприятиме недопущенню виникнення кризових явищ у діяльності фінансової установи. Впровадження виважених та своєчасних санаційних заходів, забезпечення вкладників оперативною та необхідною інформацією

щодо стану проблемного банку, врегулювання законодавчих норм сприятиме підвищенню довіри з боку населення до банківської системи та, як наслідок, виходу економіки з «тіні», налагодженню економічних потоків у країні, підвищенню капіталізації національного господарства [99, с. 117].

Водночас відновлення платоспроможності банку також не можна визнати основою правового режиму банківської неспроможності, враховуючи зміст організаційно-правового механізму ставлення до юридичної особи неплатоспроможного банку. Збереження банку, який має фактичні ознаки наведеної посередницької установи, зовсім не означає відповідний захист прав та інтересів кредиторів і задоволення публічних інтересів у процедурах банківського банкрутства. Економічній системі байдуже до того, чи збереже та відновить свою діяльність банк. Сама по собі банківська діяльність не є настільки унікальною й своєрідною, щоб окремо взятий банк вважати цінним для економіки країни, регіону чи певного міста. Зникнення банку завжди легко відтворюється новими банківськими установами – фінансовими посередниками. Відновлення платоспроможності банку не може бути поставлене в основу правового режиму процедур банківської неспроможності також тому, що в результаті процедур неспроможності банківська установа втрачає довіру вкладників і суб'єктів господарювання, а подальше передання коштів вкладниками тому банку, який одного разу зазнав неспроможності, як переконує вітчизняний досвід, є вкрай рідкою ситуацією, що не може вважатися правилом. Навіть за умови державної підтримки врятований від ліквідації банк здебільшого не отримує колишній розвиток. А винятки із цього правила, що підтверджено націоналізацією АТ «Укргазбанк», ПАТ «ПриватБанк», стають можливими саме тому, що в основі процедури врятування лежить екстрена й швидка державна допомога в результаті влиття значної кількості грошових коштів, а не процедура відновлення, розрахована на очікування власного (у тому числі зусиллями засновників і

власників такого банку) економічного приросту продуктивності діяльності [49, с. 53].

На противагу такому підходу, Директива 2014/59/ЄС Європейського парламенту та Ради про встановлення основ для відновлення та врегулювання кредитних установ та інвестиційних фірм та внесення змін до Директиви Ради 82/891/ЄЕС та Директив 2001/24/ЄС, 2002/47/ЄС, 2004/25/ЄС, 2005/56/ЄС, 2007/36/ЄС, 2011/35/ЄС, 2012/30/ЄС та 2013/36/ЄС, а також Регламенти (ЄС) № 1093/2010 та (ЄС) № 648/2012 Європейського Парламенту та Ради містить положення про те, що плани врегулювання та відновлення не повинні передбачати доступу до надзвичайної (екстреної) державної фінансової підтримки або піддавати платників податків ризику збитків.

Серед відповідного регулювання в ЄС, хоча й не прямо, але з його змісту можуть бути виділені, такі принципи надання державної підтримки:

- 1) забезпечення фінансової стабільності в процесі надання державної допомоги банкам;
- 2) відновлення життєздатності суб'єкта господарювання в довгостроковій перспективі, що забезпечує його функціонування без державної допомоги;
- 3) застосування ефективних та пропорційних заходів, що обмежують викривлення конкуренції, зокрема адекватного розподілу тягаря та заходів реструктуризації з метою мінімізації викривлень конкуренції, що в довгостроковій перспективі суттєво послабило б структуру та функціонування відповідного ринку;
- 4) цілісності збереження внутрішнього ринку та розвитку банків у всьому Співтоваристві;
- 5) гнучкості та реалістичності строку виконання необхідних кроків державної допомоги банків;
- 6) належного розподілу тягаря між державами-членами та банками-бенефіціарами з урахуванням загальної ситуації у фінансовому секторі;
- 7) обмеження незручності для банків, які не отримують державної допомоги;
- 8) забезпечення можливості надання додаткової допомоги протягом періоду реструктуризації, якщо це обґрунтовано причинами фінансової стабільності;
- 9) застосування

державної допомоги на підставі плану реструктуризації, розрахованого на повернення довгострокової життєздатності фінансової установи; 10) належної оцінки довгострокової життєздатності покупця слабого банку; 11) забезпечення власного внеску банку та його власників у витрати на реструктуризацію проблемного банку; 12) обмеження витрат на реструктуризацію – достатність для відновлення життєздатності; 13) регулярного звітування та контролю за виконанням плану підтримки; 14) повернення державних капіталовкладень у перспективі тощо [48, с. 131–132].

Виділення такої стадії у функціонуванні банківських установ як врегулювання неплатоспроможності та наділення Фонду відповідними повноваженнями на сьогоднішній день є вкрай важливим кроком у напрямку виконання зобов'язань щодо приведення у відповідність банківського законодавства до норм Директиви 2014/59/ЄС Європейського парламенту та Ради про встановлення основ для відновлення та врегулювання кредитних установ та інвестиційних фірм та внесення змін до Директиви Ради 82/891/ЄЕС та Директив 2001/24/ЄС, 2002/47/ЄС, 2004/25/ЄС, 2005/56/ЄС, 2007/36/ЄС, 2011/35/ЄС, 2012/30/ЄС та 2013/36/ЄС, а також Регламенти (ЄС) № 1093/2010 та (ЄС) № 648/2012 Європейського Парламенту та Ради. Також це дасть змогу оздоровити фінансову та банківську системи країни та надасть змогу компетентним органам вживати заходів раннього реагування у той час, коли банк ще не став неплатоспроможним.

Необхідність визначення Фонду як відповідального за складання планів врегулювання, підтверджується змістом пункту 15 Директиви 2014/49/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Щодо схем гарантування депозитів»: системи гарантування вкладів також повинні допомагати у фінансуванні вирішення проблем кредитних установ.

Компетентні органи, уповноважені органи, органи з вирішення проблем, відповідні адміністративні органи та органи системи

гарантування вкладів повинні співпрацювати між собою та здійснювати свої повноваження відповідно до Директиви 2014/49/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Щодо схем гарантування депозитів». Вони повинні співпрацювати на ранніх стадіях у підготовці та здійсненні заходів з врегулювання з метою встановлення суми, на яку повинна відреагувати система гарантування вкладів, коли фінансові засоби використовуються для фінансування вирішення проблем кредитних установ (пункт 51 Директиви 2014/49/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Щодо схем гарантування депозитів»).

Визначення напрямів співпраці зазначених суб'єктів та розмежування повноважень між ними щодо врегулювання неплатоспроможності банків є одним із пріоритетних завдань для подолання кризових явищ у банківській системі.

Удосконалення механізмів перспективного планування відновлення діяльності банків є важливим кроком для завчасного попередження негативної зміни їх фінансової стійкості та мінімізації інших ризиків, які виникають в процесі банківської діяльності. Завдяки тому, що банки матимуть готові сценарії виходу із несприятливих ситуацій, вони не будуть витрачати час на розробку таких планів вже у момент, коли їх фінансовий стан різко погіршився, і необхідно негайно приступати до відновлювальних дій [40, с. 7].

З огляду на зазначене, вважаємо доцільним розглянути перспективи взаємодії НБУ та Фонду щодо функціонального розподілу повноважень між ними щодо раннього реагування та у питаннях врегулювання неплатоспроможності.

В юридичній літературі розглядають декілька варіантів взаємодії Фонду та НБУ у відносинах неплатоспроможності, що відображають сучасний стан розподілу повноважень.

1. О.В. Царікова виділяє п'ять основних напрямів взаємодії НБУ з Фондом: формування коштів Фонду, організація та здійснення виплат

гарантованих сум відшкодування за вкладками, провадження процедур ліквідації банків і розрахунків з кредиторами, здійснення планових і позапланових перевірок банків, координація діяльності між НБУ та Фондом [159, с. 242].

2. С.Г. Мамедов пропонує такий розподіл повноважень наглядових органів: визначення шляхів проведення реструктуризації здійснює НБУ і Фонд спільно; оцінку доцільності проекту реструктуризації та його реалізацію контролює Фонд, а також оцінює ефективність проведених заходів із подальшим переданням НБУ своїх висновків. У разі, якщо проведені заходи не дають належного ефекту, Фонд спільно з НБУ напроцьовують додаткові заходи, які спрямовані на підвищення ефективності реструктуризації банку, і разом здійснюють нагляд за їх впровадженням. На думку науковця, запропонована послідовність проведення нагляду у процесі реструктуризації банку дасть змогу оптимально розподілити повноваження між наглядовими органами, уникнути дублювання їхніх функцій та організувати нагляд у спільних робочих групах таким чином, щоб забезпечити належну ефективність процесів реструктуризації [91, с. 62].

3. В.Д. Чернадчук, характеризує види правовідносин неплатоспроможності, зазначив наступне. У разі порушення банками законодавства, нормативно-правових актів НБУ, його вимог або здійснення ризикової діяльності, яка загрожує інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, НБУ адекватно вчиненому порушенню або рівню такої загрози має право застосувати заходи впливу, зокрема віднесення банку до категорії неплатоспроможних. Не пізніше дня, наступного за днем прийняття рішення про віднесення банку до категорії неплатоспроможних, НБУ повідомляє про це рішення Фонд для вжиття ним заходів. У цьому сегменті правовідносин відбувається їх послідовна зміна: деліктне банківське правовідношення – правовідношення провадження у справі про банківське правопорушення – правовідношення

банківсько-правової відповідальності – правовідносини тимчасової адміністрації. Особливістю правовідносин неплатоспроможності банків є те, що НБУ виступає суб'єктом як в основних, так і завершальних правовідносинах. В останньому – він приймає рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку за пропозицією Фонду, що є, з одного боку, завершальним правовідношенням тимчасової адміністрації, а з іншого – первинним в системі складного правовідношення ліквідації неплатоспроможного банку. Враховуючи вищезазначене, можна вважати, що уповноваженим суб'єктом правовідносин неплатоспроможності банків у первинних та завершальних правовідносинах є НБУ, а у похідних – Фонд [162, с. 84].

4. В.П. Нагребельний та М.В. Плотнікова у своєму дослідженні визначають, що відповідно до ст. 3 зазначеного закону Фонд є установою, що виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку і ліквідації банків у випадках, установлених цим законом. Визначені законодавчо функції Фонду дослідники поділяють на основну (гарантійну функцію, сутність якої полягає у гарантованому здійсненні відшкодування вкладів) та додаткові функції (нормотворча функція, фондоутворююча функція, облікова функція, прогностична функція, інвестиційна функція, контрольна функція, функція координації та організаційна функція). Для реалізації зазначених функцій Фонд взаємодіє з органами державної влади, зокрема з НБУ, та фінансовими установами, переважно банками, а також з фізичними особами [131, с. 270–271].

Співпраця цих двох суб'єктів полягає у забезпеченні контролю за стабільністю банківської системи України та регулюванню діяльності її суб'єктів, що досягається шляхом застосування інструментів адміністративно-правового регулювання, у тому числі за рахунок розробки та впровадження відповідних нормативно-правових актів. Наявність відповідних норм, на підставі яких здійснюється розподіл їх впливу,

створює ефективний державний механізм мінімізації ризиків у банківській системі та сприяє першочерговим завданням банківського регулювання та нагляду: безпека та фінансова стабільність банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів.

Зокрема Фонду делеговані повноваження з проведення ліквідації та санації банків, відповідно до яких він може контролювати стан фінансового становища банків-учасників і прийняті ними ризики, застосовувати заходи впливу до банків-учасників з фінансовим становищем, що погіршується, надавати фінансову допомогу з метою вирішення проблем запобігання неплатоспроможності, реалізації процедур щодо закриття банків-банкрутів. У деяких випадках Фонд наділяється правом проводити інспекційні перевірки в проблемних банках. Основна мета застосування перерахованих повноважень полягає в мінімізації ризику втрат банківських вкладів та витрат держави на функціонування системи гарантування вкладів. Така система включає в себе також комплекс заходів з фінансового оздоровлення банків. Адже найчастіше своєчасна підтримка банку на ранній стадії виникнення проблем є набагато дешевшою для суспільства, ніж його подальша ліквідація. Такий підхід дозволяє мінімізувати суспільні витрати неплатоспроможності та знижує ймовірність розвитку банківської кризи за принципом «доміно» [164, с. 115-116].

НБУ відповідно до Розділу X Закону «Про Національний банк України» здійснює функції банківського регулювання і нагляду на індивідуальній та консолідованій основі за діяльністю банків та банківських груп у межах та порядку, передбачених законодавством України.

НБУ здійснює постійний нагляд за дотриманням банками, їх підрозділами, афілійованими та спорідненими особами банків на території України та за кордоном, банківськими групами, представництвами та філіями іноземних банків в Україні, а також іншими юридичними та

фізичними особами банківського законодавства, нормативно-правових актів НБУ і економічних нормативів. НБУ не здійснює перевірок і ревізій фінансово-господарської діяльності осіб, зазначених у статті 55 Закону «Про Національний банк України», крім випадку, передбаченого статтею 33 Закону «Про Національний банк України».

НБУ на сьогоднішній день отримав повноваження щодо раннього реагування відповідно до норм Положення про плани відновлення діяльності банків України та банківських груп (здійснення оцінки Плану відновлення банку або банківської групи з урахуванням результатів банківського нагляду та прийняття рішення щодо прийнятності/неприйнятності Плану), що на нашу думку, є елементом банківського регулювання і нагляду та враховує їх загальну мету.

Оскільки, механізм гарантування банківських вкладів являє собою сукупність превентивних і стабілізувальних заходів (засобів та дій), що вживаються органами державної влади, центральним банком і страховим гарантійним фондом щодо фінансового регулювання діяльності банківських установ та фінансового забезпечення виконання їхніх зобов'язань перед вкладниками [165, с. 186], та, що організаційно-правові заходи впливу спрямовані на запобігання та попередження, усунення незначних порушень банківського законодавства більш м'якими методами, ніж застосування санкційних методів [105, с. 76], вважаємо, що за умови отримання Фондом повноважень раннього реагування, а саме в частині складання планів врегулювання неплатоспроможності у відповідності до Директиви 2014/59/ЄС, відбудеться значне посилення його ролі щодо стабілізації функціонування банківської системи та захисту прав вкладників.

Також вважаємо, що слід звернути увагу на те, що саме оптимізація функцій та їх нормативне закріплення є ключовими питаннями щодо приведення правового регулювання діяльності Фонду у відповідність до зобов'язань щодо імплементації Директиви 2014/49/ЄС Європейського

Парламенту і Ради «Щодо схем гарантування депозитів» та Директиви 2014/59/ЄС Європейського парламенту та Ради про встановлення основ для відновлення та врегулювання кредитних установ та інвестиційних фірм та внесення змін до Директиви Ради 82/891/ЄЕС та Директив 2001/24/ЄС, 2002/47/ЄС, 2004/25/ЄС, 2005/56/ЄС, 2007/36/ЄС, 2011/35/ЄС, 2012/30/ЄС та 2013/36/ЄС, а також Регламенти (ЄС) № 1093/2010 та (ЄС) № 648/2012 Європейського Парламенту та Ради. Оскільки система публічної влади це механізм із розподілом повноважень, завдань та відповідальності, що реалізуються на будь-якому рівні, наявний та нові інструментарії повинні бути спрямовані на захист прав споживачів відповідних фінансових послуг, що надаються кредитними установами.

Зважаючи на те, що органи, що займаються врегулюванням неплатоспроможності, повинні мати усі необхідні юридичні повноваження, які в різних поєднаннях можуть застосовуватися при використанні інструментів вирішення проблем. Вони повинні включати повноваження щодо передачі частки або активів, прав чи зобов'язань установи, що не працює, іншому суб'єкту господарювання, такому як інша установа чи об'єднана організація, повноваження записувати або анулювати акції або списувати або конвертувати зобов'язання проблемної установи, повноваження замінити керівництво та повноваження вводити тимчасовий мораторій на виплату вимог. Потрібні додаткові повноваження, включаючи повноваження вимагати безперервності основних послуг від інших частин групи (пункт 84 Директиви 2014/59/ЄС). Директива не встановлює конкретних інструментів, що можуть бути використані відповідними уповноваженими суб'єктами: не обов'язково визначати точні засоби, за допомогою яких органи з врегулювання неплатоспроможності повинні втручатися у проблемну устанovu. Вони повинні мати вибір між тим, як взяти під контроль пряме втручання в устанovu чи готувати виконавчий наказ. Вони повинні приймати рішення відповідно до обставин справи. Не представляється необхідним для

ефективної співпраці між державами-членами нав'язувати єдину модель на цьому етапі.

Однак, враховуючи те, що цей етап раннього реагування все ж є частиною банківського нагляду, доцільним є врахування завдань нагляду та вибору відповідного інструментарію.

Реалізацію повноважень щодо врегулювання неплатоспроможності кредитних установ Фонду слід розглядати як частину його адміністративно-правового статусу, а отже при їх нормативному закріпленні слід врахувати наступне: особливості організації його діяльності, функціонування та взаємодії з іншими органами, встановлення чіткої законодавчої регламентації діяльності структурних підрозділів та посадових осіб, що безпосередньо будуть реалізовувати функцію складання планів врегулювання неплатоспроможності.

Останнє зумовлює необхідність аналізу регулятивної функції Фонду та його повноваження щодо нормативного закріплення порядку складання планів врегулювання неплатоспроможності.

Аналізуючи нормативно-правові аспекти регуляторної діяльності Фонду, Є.С. Ходак визначає такі етапи її здійснення: 1-й етап – затвердження нормативно-правових актів Фонду щодо функціонування Системи; 2-й етап – забезпечення Фондом дотримання банками-учасниками Системи вимог, затверджених нормативно-правовими актами Фонду, щодо: своєчасної сплати зборів (у встановленому розмірі і порядку) та своєчасного подання звітів за формою, встановленою чинним законодавством; 3-й етап – прийняття Фондом необхідних змін до нормативно-правових актів відповідно до стану Системи (за результатами здійснення стрес-тестування банків); 4-й етап – здійснення Фондом планових та позапланових (у разі визнання банку проблемним) перевірок банків-учасників Системи; 5-й етап – призначення Фондом штрафів та накладання санкцій у разі виявлених, у наслідку здійснення перевірок, правопорушень з боку банку; 6-й етап – підготовка проектів планів

врегулювання проблемних банків; 7-й етап – виведення проблемного банку з ринку у разі прийняття Національним банком України рішення щодо його неплатоспроможності (запровадження тимчасової адміністрації) [156, с. 39].

Деякі із дослідників визначають в межах регулятивної функції нормотворчу. Нормотворча функція визначена п. 5 ч. 2 ст. 4 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» як здійснення регулювання участі банків у системі гарантування вкладів фізичних осіб. Реалізація цієї функції забезпечується передбаченим п. 10 ч. 1 ст. 12 зазначеного закону повноваженням приймати нормативно-правові акти Фонду. Відповідно до ст. 6 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» у межах своїх функцій та повноважень Фонд здійснює нормативне регулювання системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку. Фонд видає нормативно-правові акти у формі інструкцій, положень, правил з питань, віднесених до його повноважень, які є обов'язковими до виконання банками, юридичними та фізичними особами [154, с. 55].

Відповідно до статті 6 закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» у межах своїх функцій та повноважень Фонд здійснює нормативне регулювання системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку. Фонд приймає нормативно-правові акти з питань, віднесених до його повноважень, які є обов'язковими до виконання банками, юридичними та фізичними особами. Фонд видає нормативно-правові акти у формі інструкцій, положень, правил, які підлягають державній реєстрації в порядку, встановленому законодавством.

Отже, враховуючи зазначене, з огляду на законодавчо закріплені можливості Фонду, пропонуємо розробити та впровадити відповідні зміни до законодавства щодо використання інструментів раннього реагування Фондом шляхом внесення змін до Положення про виведення

неплатоспроможних банків з ринку в частині визначення повноважень Фонду щодо розробки планів врегулювання неплатоспроможності банків та банківських груп у відповідності до положень Директиви 2014/59/ЄС Європейського парламенту та Ради про встановлення основ для відновлення та врегулювання кредитних установ та інвестиційних фірм та внесення змін до Директиви Ради 82/891/ЄЕС та Директив 2001/24/ЄС, 2002/47/ЄС, 2004/25/ЄС, 2005/56/ЄС, 2007/36/ЄС, 2011/35/ЄС, 2012/30/ЄС та 2013/36/ЄС, а також Регламенти (ЄС) № 1093/2010 та (ЄС) № 648/2012 Європейського Парламенту та Ради. При цьому потрібно врахувати наступне:

1. Повноваження Фонду та НБУ при використанні інструментів раннього реагування не повинні конкурувати між собою. Координація їх діяльності полягатиме також у наступному: п. 37 Директиви 2014/59/ЄС визначає, що компетентні органи повинні передавати плани відновлення та будь-які зміни до них відповідним органам з вирішення проблем, а останні повинні передавати плани вирішення та будь-які зміни до них, щоб постійно інформувати кожен відповідний орган з вирішення проблем. А, отже, потрібно при розробленні змін до Положення про виведення неплатоспроможних банків з ринку встановити порядок аналізу та погодження НБУ планів врегулювання неплатоспроможності, розроблених Фондом.

2. При розробці змісту планів врегулювання неплатоспроможності потрібно враховувати характер діяльності установи, структуру акціонерного капіталу, правову форму, профіль ризику, розмір, правовий статус та взаємозв'язок з іншими установами чи фінансовою системою загалом, обсяг та складність її діяльності, незалежно від того, чи є вона членом інституційної схеми захисту або інших кооперативних систем взаємної солідарності, незалежно від того, чи здійснює вона якісь інвестиційні послуги чи діяльність, і чи може його збій та подальше припинення в рамках звичайних процедур неплатоспроможності мати

значний негативний вплив на фінансові ринки, на інші установи, щодо умов фінансування або економіки в цілому в контексті планів відновлення та врегулювання та при використанні різних повноважень та інструментів, що є в їх розпорядженні, переконавшись, що режим застосовується належним та пропорційним чином та що адміністративне навантаження, пов'язане із зобов'язаннями щодо підготовки та відновлення плану, зведено до мінімуму. Закріплення на рівні норм Положення форми плану врегулювання неплатоспроможності повинно дозволяти Фонду обирати певний набір інструментів щодо врегулювання та містити відповідні критерії вибору таких інструментів.

3. Повноваження щодо розробки плану врегулювання неплатоспроможності повинні відповідати основному завданню Фонду – забезпечення прав вкладників та недопущення їх порушень, а, отже, вибір конкретного варіанту плану повинен відповідати оптимальності діяльності банківської установи чи банківської групи та забезпечувати як приватні, так і публічні інтереси. Зазначене, на нашу думку, потрібно визначити на рівні внесення відповідних змін до Положення про виведення неплатоспроможного банку з ринку, зокрема змінивши його назву : «Положення про врегулювання неплатоспроможності банку та виведення неплатоспроможного банку з ринку», тим самим визначивши його мету у пункті 1.5 Положення: «Метою цього Положення є визначення порядку врегулювання платоспроможності банку для забезпечення оперативного вжиття заходів щодо відновлення фінансової стійкості в разі погіршення фінансового стану банку та/або настання стресової ситуації та врегулювання процесу виведення окремого неплатоспроможного банку з ринку відповідно до Закону. У процесі виведення неплатоспроможного банку з ринку Фонд виконує функції тимчасового адміністратора або ліквідатора неплатоспроможного банку».

4. При визначенні термінів, що використовуються у Положенні, змінити підхід до визначення поняття план врегулювання: термін, що

використовується на сьогоднішній день «план врегулювання – рішення Фонду, що визначає спосіб, економічне обґрунтування, строки та умови виведення неплатоспроможного банку з ринку», змінивши його назву відповідно до змісту терміну на «план виведення неплатоспроможного банку з ринку». У той же час визначити термін «план врегулювання неплатоспроможності» у відповідності до положень Директиви 2014/59/ЄС та викласти його наступним чином: «план врегулювання неплатоспроможності – документ, який детально описує характеристики банку та описує переважну стратегію розв’язання для цього банку, зокрема, які інструменти розв’язання слід чи можливо застосовувати; та містить оцінку банку з можливістю вирішення його проблем, метою якої є виявлення та усунення будь-яких перешкод для вирішення проблеми банку та можливостей його відновлення».

5. Доповнити Положення відповідним розділом під назвою «Функції Фонду щодо врегулювання неплатоспроможності банку» та визначити у ньому порядок складання уповноваженою на це особою Фонду складання плану врегулювання, його форму та зміст; порядок його оцінки та погодження його положень із НБУ; строків перегляду та порядку внесення змін до нього; відповідальність осіб, що уповноважені на складання плану врегулювання неплатоспроможності з метою мінімізації у тому числі корупційних ризиків, що можуть виникати при виборі того чи іншого інструменту врегулювання неплатоспроможності.

6. Доповнити частину другу статті 4 закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» «Функції Фонду» пунктом наступного змісту: «здійснює підготовку плану врегулювання неплатоспроможності з метою вирішення проблеми банку та можливостей його відновлення».

7. Передбачити можливість участі банку у розробці плану врегулювання неплатоспроможності. Зокрема, банки повинні будуть усунути будь-які перешкоди для врегулювання неплатоспроможності, які

визначені Фондом як частина плану. Від банку може знадобитися внести зміни до своєї операційної структури або балансу для усунення цих перешкод за погодженням із Фондом.

Запропоновані зміни до законодавства відповідають завданням імплементації положень Директиви 2014/59/ЄС та Ключовим атрибутам ефективних режимів врегулювання неплатоспроможності для фінансових установ, що були ухвалені Радою фінансової безпеки (FSB), як міжнародний стандарт для режимів вирішення проблем фінансових установ після публічних консультацій.

Метою ефективного режиму врегулювання є – зробити можливим вирішення проблем фінансових установ без серйозних системних зривів і не піддаючи платників податків збиткам, одночасно захищаючи життєво важливі економічні функції за допомогою механізмів, що дозволяють акціонерам, а також незабезпеченим та незастрахованим кредиторам компенсувати збитки зважаючи на ієрархію вимог щодо ліквідації.

Ефективний режим врегулювання (взаємодія з придатними схемами та механізмами захисту вкладників, власників страхових полісів та роздрібних інвесторів) повинен:

- забезпечити безперервність системно важливих фінансових послуг, а також функцій оплати, клірингу та розрахунків;

- захищати, де це можливо та в координації з відповідними страховими схемами та домовленостями таких вкладників, власників страхових полісів та інвесторів, на яких поширюються такі схеми та домовленості, та забезпечувати швидке повернення відокремлених активів клієнта;

- розподіляти збитки власникам фірм (акціонерам) та незабезпеченим та незастрахованим кредиторам таким чином, щоб дотримуватися ієрархії вимог;

- не покладатися на державну підтримку платоспроможності та не створювати сподівань, що така підтримка буде доступною;

– уникати непотрібного знищення вартості, а отже, прагнути мінімізувати загальні витрати на вирішення проблеми в країнах проживання та приймаючих юрисдикціях, і, якщо це узгоджується з іншими цілями, втрати для кредиторів;

– забезпечити швидкість, прозорість та якомога більшу передбачуваність завдяки юридичній та процедурній чіткості та вдосконаленому плануванню впорядкованого вирішення;

– надавати законодавчий мандат на співробітництво, обмін інформацією та координацію на національному рівні та з відповідними іноземними органами з питань врегулювання до та під час прийняття резолюції;

– забезпечити, щоб нежиттєздатні фірми могли упорядковано виходити з ринку;

– бути надійними, а отже, посилювати ринкову дисципліну та стимулювати ринкові рішення [12].

Така оптимізація адміністративно-правової діяльності Фонду у відповідності до очікувань щодо імплементації директив про встановлення основ для відновлення та врегулювання кредитних установ та інвестиційних фірм та міжнародним стандартам щодо стабілізації ефективних режимів врегулювання неплатоспроможності для фінансових установ, посилить його роль у забезпеченні стабільності фінансової системи країни.

Висновки до Розділу 3

1. В ході аналізу зарубіжного досвіду правового регулювання діяльності уповноважених суб'єктів системи гарантування вкладів було визначено, що системи гарантування (страхування) вкладів в різних країнах не є сталими, вони постійно змінюються під впливом різних чинників (політичних, економічних тощо). Зі зміною основ

функціонування самої системи змінюються й умови діяльності суб'єктів всередині такої системи, що впливає на визначення рівня довіри до банківської системи. Існуючі системи страхування вкладів відрізняються за колом банківських продуктів, які ними захищаються та за обсягом такого захисту, за обсягом функцій та повноважень, яким наділені суб'єкти цих систем, оскільки різні держави при створенні систем страхування вкладів самостійно визначають їх пріоритетні цілі, роль та місце цієї системи в підтриманні стабільності банківської системи, попереджаючи неплатоспроможність банків та врегульовуючи питання, пов'язані із цими процесами. Такі відмінності пов'язані з рівнем економічного розвитку країн, особливостями формування правових систем, принципами участі держави у регулюванні функціонування банківської системи.

2. Значна кількість норм законодавства, що регулює функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні, вже відповідають сучасним європейським практикам та вже адаптовані до норм законодавства ЄС щодо регулювання діяльності кредитних установ. Однак існують досі невирішені проблеми: в умовах євроінтеграції для України особливо актуальним є питання приведення вимог і процесів гарантування і страхування вкладів фізичних осіб до стандартів ЄС, зокрема в частині гармонізації законодавства, що регулює питання страхування депозитів.

3. Одним із питань, що були розглянуті, є відсутність повноважень у Фонду щодо виведення з ринку філій іноземних банків. Врегулювати зазначене питання пропонується на законодавчому рівні та одночасно із включенням порядку про відшкодування коштів за вкладами у філіях іноземних банків, передбачити можливості співпраці Фонду із уповноваженими суб'єктами інших країн. За аналогією із НБУ обмін інформацією може бути врегульовано на рівні двосторонніх міжнародних договорів між Україною та іншими країнами. Такі зміни відповідають

сучасним потребам розвитку системи захисту прав вкладників та інституційним спроможностям Фонду.

4. Наступною проблемою, для якої пропонується вирішення та яка, на нашу думку, є безпосередньо пов'язаною із оптимізацією діяльності Фонду, - запровадження механізму раннього реагування або раннє втручання в банк, в якому спостерігаються проблеми, для запобігання його неплатоспроможності. Було визначено, що зазначений процес є частиною банківського нагляду, доцільним є врахування завдань нагляду та вибору відповідного інструментарію. Описано порядок розподілу повноважень між НБУ та Фондом щодо використання зазначеного інструментарію.

5. При нормативному закріпленні повноважень Фонду слід врахувати наступне: особливості організації його діяльності, функціонування та взаємодії з іншими органами, встановлення чіткої законодавчої регламентації діяльності структурних підрозділів та посадових осіб, що безпосередньо будуть реалізовувати функцію складання планів врегулювання неплатоспроможності.

6. Запропоновано розробити та впровадити відповідні зміни до законодавства щодо використання інструментів раннього реагування Фондом шляхом внесення змін до Положення про виведення неплатоспроможних банків з ринку в частині визначення повноважень Фонду щодо розробки планів врегулювання неплатоспроможності банків та банківських груп у відповідності до положень Директиви 2014/59/ЄС.

ВИСНОВКИ

У дисертації узагальнено наукові підходи щодо розуміння сутності поняття адміністративно-правового статусу, виявлено його особливості та сформовано цілісне уявлення про поняття та зміст адміністративно-правового статусу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, його місце серед інших суб'єктів державного управління та визначено правові підстави здійснення ним діяльності щодо гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку. За результатами проведеного дослідження було сформовано ряд висновків та пропозицій.

1. Розглянуто наукові підходи щодо розуміння сутності поняття адміністративно-правового статусу та з'ясовано, що в юридичній доктрині на сьогоднішній день відсутня єдина точка зору щодо змісту та структури адміністративно-правового статусу. До його структури у загальному розумінні відносять функції, завдання, права, обов'язки, методи та форми діяльності. З огляду на проведений аналіз юридичної літератури та законодавства, запропоновано розширити його зміст, включивши блок відповідальності: види відповідальності, порядок притягнення до відповідальності, особливості визначення підстав відповідальності.

Визначено зміст поняття адміністративно-правового статусу як правової категорії та узагальнено характеристики юридичних осіб публічного права як суб'єктів адміністративного права. Обґрунтовано, що діяльності та правовому статусу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб належить ознака публічності, яка виходить із наступних особливостей його діяльності: Фонд гарантування вкладів фізичних осіб є частиною банківської системи і діє як юридична особа публічного права в силу публічних інтересів, які покликана захищати саме система гарантування вкладів; Фонд гарантування вкладів фізичних осіб взаємодіє з іншими суб'єктами публічної влади з метою забезпечення стабільності банківської системи, а, відповідно, і фінансової системи держави в цілому; Фонд

гарантування вкладів фізичних осіб має відокремлене майно, що є об'єктом державної власності і перебуває у його господарському віданні; присутня певна специфіка щодо здійснення ним видатків та отримання доходів – Фонд гарантування вкладів фізичних осіб є установою, яка не має на меті отримання прибутку; наявність публічно-правової природи страхових внесків до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб банками, які залучають кошти фізичних осіб у вклади.

2. Виділено особливості, які вирізняють Фонд гарантування вкладів фізичних осіб серед інших суб'єктів – носіїв владних повноважень щодо управління банківською діяльністю: 1) відсутність у Фонду гарантування вкладів фізичних осіб комерційної мети, що підтверджується п. 3 статті 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»; 2) статус єдиного уповноваженого суб'єкта, що має право гарантувати права вкладників фізичних осіб (стаття 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»); 3) обов'язковість участі банків в системі гарантування вкладів відповідно до норм законодавства, а не на підставі інших правозобов'язуючих документів (стаття 17 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»); 4) майнова самостійність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (стаття 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»); 5) неможливість віднесення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб до органів державної влади через відсутність закріплення за ним спеціального конституційно-правового статусу, що дає можливість державі шляхом наділення його спеціальними повноваженнями здійснювати реалізацію своїх владних функцій у сфері гарантування вкладів.

Встановлено, що конкуренція основних цілей діяльності Національного банку України та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб як суб'єктів управління банківською діяльністю відсутня. Передача функції адміністрування та ліквідації проблемних банків від Національного банку України до Фонду гарантування вкладів фізичних

осіб суттєво не змінила принципів функціонування системи гарантування вкладів в Україні, проте дозволила ефективно та вчасно реагувати на зміни, що відбуваються на ринку банківських послуг. Визначення таких завдань Фонду гарантування вкладів фізичних осіб дозволяє зменшити монополізм Національного банку України в управлінні банківською системою країни, оскільки Фонд гарантування вкладів фізичних осіб є самостійним суб'єктом банківської системи України і не підпорядковується центральному банку, тому здійснює юридично значимі дії в силу закону. Діяльність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та Національного банку України є такою, що сприяє реалізації та захисту публічних інтересів, у тому числі – забезпеченню стабільності банківської системи України.

3. Досліджено порядок реалізації Фондом гарантування вкладів фізичних осіб закріплених за ним функцій та завдань. Доведено, що функції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб відповідно до законодавства є таким, що мають соціально значущий характер, що проявляється у, по-перше, гарантуванні захисту прав вкладників – фізичних осіб, тим самим забезпечується довіра до банківської системи, що сприяє швидкій акумуляції та перерозподілу коштів; по-друге, забезпечення ефективності процедур виведення неплатоспроможних банків з ринку сприяє більш раціональному здійсненню державного управління банківською діяльністю.

Встановлено, що форми діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб поділяються на правові та організаційні. До правових слід віднести – видання в межах своїх повноважень нормативно-правових актів, обов'язкових до виконання банками, а до організаційних – здійснення контролю за виконанням зобов'язань банків у зв'язку з їх участю в системі гарантування вкладів фізичних осіб, виведення неплатоспроможних банків з ринку та інші пов'язані безпосередньо із управлінням та організацією банківської діяльності та системи гарантування вкладів.

Висловлено думку, що контроль Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за виконанням зобов'язань банків у зв'язку з їх участю в системі гарантування вкладів фізичних осіб та є частиною покладених на нього завдань та визначених законодавством повноважень, є однією із форм фінансового контролю. Контроль за діяльністю кредитних організацій, який здійснюється Національним банком України, є однією з форм реалізації публічного інтересу у підтримці стабільної банківської та фінансової системи держави. Проте така форма контролю за банківською діяльністю є не єдиною, яка існує. Для вирішення таких завдань як попередження неплатоспроможності банків чи зменшення негативних наслідків після визнання банку неплатоспроможним (в цьому проявляється публічний інтерес державного управління банківською діяльністю), а також для задоволення приватних інтересів вкладників Фонд гарантування вкладів фізичних осіб реалізує свою діяльність.

4. Розглянувши правові засади реалізації компетенції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, аргументовано положення, що підвищення ефективності та прозорості діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб безпосередньо пов'язане із регламентацією змісту його завдань та функцій у законодавстві. Деталізація функцій та завдань, відсутність розрізненості у їх тлумаченні на рівні закону та підзаконних нормативно-правових актів дозволяють говорити про зрозумілість їх формулювань, що однозначно сприяє інституційній спроможності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб утворений як спеціалізована установа для здійснення різних функцій, визначених Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» та деталізованих у відповідних нормативно-правових актах, що стосуються питань захисту прав вкладників та виведення неплатоспроможних банків з ринку.

Встановлено, що реалізація законодавчо закріплених за Фондом гарантування вкладів фізичних осіб повноважень, відбувається через

наділення ними керівних органів Фонду та уповноважених Фондом гарантування вкладів фізичних осіб суб'єктів.

5. З'ясовано, в ході опрацювання зарубіжного законодавства, законодавства ЄС та міжнародних документів, що значна кількість норм законодавства, що регулює функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні, вже відповідають сучасним європейським та міжнародним практикам, однак існують досі невирішені проблеми: в умовах євроінтеграції для України особливо актуальним є питання приведення вимог і процесів гарантування і страхування вкладів фізичних осіб до стандартів ЄС, зокрема в частині гармонізації законодавства, що регулює питання страхування депозитів. Зокрема, серед проблем, що існують у адміністративно-правовому регулюванні діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, виділено: відсутність закріплення за Фондом гарантування вкладів фізичних осіб повноважень щодо гарантування вкладів членів кредитних спілок та гарантування виплат за договорами накопичувального страхування життя; повноважень виведення з ринку філій іноземних банків, а відповідно відсутній правовий механізм забезпечення фінансової стабільності саме в частині, що стосується усунення ризиків, пов'язаних з неплатоспроможністю філій іноземних (як наслідку неплатоспроможності головного банку в іншій державі); повноважень щодо використання інструментів раннього реагування.

Запропоновано удосконалити існуючу систему гарантування вкладів, включивши до об'єктів гарантування вкладів вклади членів кредитних спілок та гарантування виплат за договорами накопичувального страхування життя; поступово підвищити суми гарантування вкладів у банках; підвищити інституційну спроможність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за рахунок надання йому повноважень виведення з ринку філій іноземних банків та раннього реагування.

6. Вказано на недосконалість понятійного апарату, що використовується у Положенні про виведення неплатоспроможних банків з

ринку, затверджене Рішенням Виконавчої Дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб № 2 від 05.07.2012 р. Запропоновано при визначенні термінів, що використовуються у Положенні, змінити підхід до визначення поняття «план врегулювання»: по-перше, термін, що використовуються на сьогоднішній день «план врегулювання – рішення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, що визначає спосіб, економічне обґрунтування, строки та умови виведення неплатоспроможного банку з ринку» – уточнити його назву відповідно до змісту терміна на «план виведення неплатоспроможного банку з ринку»; по-друге, визначити термін «план врегулювання неплатоспроможності» у відповідності до положень Директиви 2014/59/ЄС та викласти його у такій редакції: «план врегулювання неплатоспроможності – документ, який детально описує характеристики банку та описує переважну стратегію розв’язання для цього банку, зокрема, які інструменти розв’язання слід чи можливо застосовувати; та містить оцінку банку з можливістю вирішення його проблем, метою якої є виявлення та усунення будь-яких перешкод для вирішення проблеми банку та можливостей його відновлення».

7. Сформульовано пропозиції щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб щодо гарантування вкладів та виведення неплатоспроможних банків з ринку. Визначено, що при використанні інструментів раннього реагування в частині закріплення повноважень Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та Національного банку України, вони не повинні конкурувати між собою. Координація їх діяльності полягатиме у наступному: при розробці планів відновлення Національний банк України повинен залучати Фонд гарантування вкладів фізичних осіб до аналізу ризиків, пов’язаних із застосуванням певних пунктів плану і, навпаки, при розробленні планів врегулювання неплатоспроможності потрібно встановити порядок аналізу та погодження Національним банком України планів врегулювання неплатоспроможності. Потрібно забезпечити постійний обмін інформацією

з метою забезпечення ефективного, прозорого та відповідального управління банківською діяльністю.

8. Запропоновано врегулювати існуючі проблеми в адміністративно-правовому забезпеченні діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб шляхом внесення відповідних змін до законодавства:

– одночасно із включенням порядку про відшкодування коштів за вкладками у філіях іноземних банків, передбачити можливості співпраці Фонду гарантування вкладів фізичних осіб із уповноваженими суб'єктами інших країн. За аналогією із Національним банком України обмін інформацією може бути врегульовано на рівні двосторонніх міжнародних договорів між Україною та іншими країнами;

– закріпити за Фондом гарантування вкладів фізичних осіб повноваження щодо раннього реагування шляхом внесення змін до Положення про виведення неплатоспроможних банків з ринку в частині визначення повноважень Фонду щодо розробки планів врегулювання неплатоспроможності банків та банківських груп у відповідності до положень Директиви 2014/59/ЄС.

При розробці змісту планів врегулювання неплатоспроможності потрібно враховувати характер діяльності установи, структуру акціонерного капіталу, правову форму, профіль ризику, розмір, правовий статус та взаємозв'язок з іншими установами чи фінансовою системою загалом, обсяг та складність її діяльності, незалежно від того, чи є вона членом інституційної схеми захисту або інших кооперативних систем взаємної солідарності, незалежно від того, чи надає інвестиційні послуги чи діяльність, і чи може такий збій та подальше припинення в рамках звичайних процедур неплатоспроможності цієї установи мати значний негативний вплив на фінансові ринки, на інші установи, щодо умов фінансування або економіки в цілому в контексті планів відновлення та врегулювання та при використанні різних повноважень та інструментів, що є в їх розпорядженні, переконавшись, що режим застосовується належним

та пропорційним чином та що адміністративне навантаження, пов'язане зі зобов'язаннями щодо підготовки та відновлення плану, зведено до мінімуму. Закріплення на рівні норм Положення про виведення неплатоспроможних банків з ринку форми плану врегулювання неплатоспроможності повинно дозволити Фонду гарантування вкладів фізичних осіб обирати певний набір інструментів щодо врегулювання та містити відповідні критерії вибору таких інструментів. Передбачити можливість участі банку у розробці плану врегулювання неплатоспроможності. Зокрема, банки повинні будуть усунути будь-які перешкоди для врегулювання неплатоспроможності, які визначені Фондом гарантування вкладів фізичних осіб як частина плану. Від банку може знадобитися внести зміни до своєї операційної структури або балансу для усунення цих перешкод за погодженням із Фондом гарантування вкладів фізичних осіб.

Повноваження щодо розробки плану врегулювання неплатоспроможності повинні відповідати основному завданню Фонду гарантування вкладів фізичних осіб – забезпечення прав вкладників та недопущення їх порушень, а, отже, вибір конкретного варіанту плану повинен відповідати оптимальності діяльності банківської установи чи банківської групи та забезпечувати як приватні, так і публічні інтереси. Зазначене потрібно визначити на рівні внесення відповідних змін до Положення про виведення неплатоспроможного банку з ринку, зокрема змінивши його назву: «Положення про врегулювання неплатоспроможності банку та виведення неплатоспроможного банку з ринку», тим самим визначивши його мету у пункті 1.5 Положення: «Метою цього Положення є визначення порядку врегулювання платоспроможності банку для забезпечення оперативного вжиття заходів щодо відновлення фінансової стійкості в разі погіршення фінансового стану банку та/або настання стресової ситуації та врегулювання процесу виведення окремого неплатоспроможного банку з ринку відповідно до

Закону. У процесі виведення неплатоспроможного банку з ринку Фонд гарантування вкладів фізичних осіб виконує функції тимчасового адміністратора або ліквідатора неплатоспроможного банку».

Доповнити Положення відповідним розділом під назвою «Функції Фонду щодо врегулювання неплатоспроможності банку» та визначити у ньому порядок складання уповноваженою на це особою Фонду гарантування вкладів фізичних осіб плану врегулювання, його форму та зміст; порядок його оцінки та погодження його положень із Національним банком України; строків перегляду та порядку внесення змін до нього; відповідальність осіб, що уповноважені на складання плану врегулювання неплатоспроможності з метою мінімізації у тому числі корупційних ризиків, що можуть виникати при виборі того чи іншого інструменту врегулювання неплатоспроможності.

Доповнити частину другу статті 4 закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» «Функції Фонду» пунктом наступного змісту: «здійснює підготовку плану врегулювання неплатоспроможності з метою вирішення проблеми банку та можливостей його відновлення».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. About deposit insurance: Law of the Azerbaijan Republic of December 29, 2006, No. 226-IIIQ. URL: <https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=17795>.
2. Banking Law No. 5411. Publication No: 275. İstanbul, 2013. URL: https://www.tbb.org.tr/en/Content/Upload/Dokuman/130/Banking_Law_No_5411-3bsm.pdf.
3. By-laws of the Deposit Protection Fund of the Association of German Banks. Berlin, 2017. URL: https://bankenverband.de/media/publikationen/27072017_Statut_ELS_engl_web.pdf.
4. Chernadchuk Viktor D., Chernadchuk Tamara O., Klochko Alyona M. Financial Control as a Means of Cognition of the Financial Activities: Theoretical and Legal Aspects. *Journal of Advanced Research in Law and Economics* [Online]. 2017. Vol. 8. N 8. P. 2383-2390. URL: <https://journals.aserspublishing.eu/jarle/article/view/2200>.
5. European Union: Publication of Financial Sector Assessment Program Documentation – Technical Note on Deposit Insurance: IMF Country Report No. 13/66. International Monetary Fund, 2013. URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2013/cr1366.pdf>.
6. Deposit Protection Scheme Ordinance [of Hong Kong]. URL: <https://www.elegislation.gov.hk/hk/cap581!en.assist.pdf>.
7. Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act. *Public Law*. No. 111-203. Date Approved: July 21, 2010. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-111publ203/pdf/PLAW-111publ203.pdf>.
8. Federal Deposit Insurance Act. *An official website of the United States government*. URL: <https://www.fdic.gov/regulations/laws/rules/1000-1200.html>.

9. Financial institutions act [RSBC 1996] chapter 141: Part 9 – Deposit Insurance and Stabilization of Credit Unions. URL: http://www.bclaws.ca/EPLibraries/bclaws_new/document/ID/freeside/96141_09#part9.

10. IADI Core Principles for Effective Deposit Insurance Systems. URL: <https://www.iadi.org/en/assets/File/Core%20Principles/cprevised2014nov.pdf>.

11. JODIC's Law No. (33) of the year 2000 and its amendments. URL: http://dic.gov.jo/Dic_Law.aspx.

12. Key Attributes of Effective Resolution Regimes for Financial Institutions. URL: https://www.fsb.org/wp-content/uploads/r_111104cc.pdf.

13. On deposit insurance in banks of Bosnia and Herzegovina: Law adopted by the Parliamentary Assembly of Bosnia and Herzegovina, at the second session of the House of Representatives held on December 18, 2019, and the fifth session of the House of Peoples, held on February 14, 2020. URL: https://aod.ba/images/stories/dokumenti/BiH/DIA_LAW_2020.pdf.

14. On insurance of deposits and liabilities to investors: Republic of Lithuania law June 20, 2002, No IX-975. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3be66a52490111e68f45bcf65e0a17ee?jfwid=8qkvwl5ok>.

15. The Bank Guarantee Fund Act On the Bank Guarantee Fund, Deposit Guarantee Scheme and Resolution: Act of June 10, 2016. URL: <https://www.bfg.pl/wp-content/uploads/act-of-10-june-2016-on-the-bank-guarantee-fund-deposit-guarantee-scheme-and-resolution.pdf>.

16. The deposit insurance and credit guarantee corporation act of India Republic, 1961 URL: https://rbidocs.rbi.org.in/rdocs/Publications/PDFs/dicgc_act.pdf.

17. The resolution 4,222, of May 23, 2013 – Statute of the FGC of Brazil URL: <http://www.fgc.org.br/backend/upload/media/arquivos/PDF/Normas/357c251b-c088-4561-a15c-af0088ed106c.pdf>.

18. Адамик Б. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: проблеми та можливості вдосконалення діяльності в Україні. *Банківський та реальний сектор економіки : фінансово-економічні аспекти взаємодії та перспективи розвитку* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених, аспірантів та студентів (м. Тернопіль, 25 березня 2015 р.). Тернопіль : Вектор, 2015. С. 105–107.

19. Административное право : учебник для вузов. 3-е изд., пересмотр.и доп. / отв. ред. Д. Н. Бахрах, Б. В. Россинский, Ю. Н. Стариков. Москва : Норма, 2007. 816 с.

20. Административно-правовые основы государственного управления : учеб. пособие / под общ. ред. А.Н. Крамника. Минск : Тесей, 2004. 704 с.

21. Адміністративне право України : підручник / Галуцько В. В., Олефір В. І., Гридасов Ю. В., Іванищук А. А., Короед С. О. Херсон : ХМД, 2013. Т.1 : Загальне адміністративне право. Академічний курс. 393 с.

22. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2-х томах: Том 1. Загальна частина / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). К.: Юридична думка, 2004. 584 с.

23. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.

24. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. д.ю.н., проф. Коломоєць Т.О. Київ : Істина, 2008. 457 с.

25. Адміністративне право України : підручник / за ред. Ю. П. Битяка. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 544 с.

26. Алексеев С. С. Государство и право: Начальный курс : учебник-конспект. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Юрид. лит., 1994. 192 с.

27. Алексеев С. С. Право: Азбука – Теория – Философия. Опыт комплексного исследования. Москва : Статут, 1999. 712 с.

28. Алексеев С. С. Теория права. Москва : БЕК, 1995. 320 с.
URL: http://telecomlaw.ru/young_res/Aleks_toery_law.pdf.
29. Алтуніна О. М. Адміністративно-правовий статус органів місцевого самоврядування. *Право і безпека*. 2010. № 4. С. 89–92.
30. Андрійв М. М. Поняття та структура компетенції органів публічної влади. *Теорія та практика державного управління*. 2017. № 2. С. 45–53.
31. Аникин А. В. Защита банковских вкладчиков: российские проблемы в свете мирового опыта. Москва : Дело, 1997. 144 с.
32. Атаманчук Г. В. Управление: сущность, ценность, эффективность : учебное пособие для вузов. Москва : Академический Проект: Культура, 2006. 544 с.
33. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления: учебник. Москва : Омега-Л, 2010. 525 с.
34. Ашмарина Е. М. Финансовая деятельность современного государства. *Государство и право*. 2004. № 3. С. 85–90.
35. Байтин М. И. О формах осуществления функций социалистического государства. *Ученые записки СЮИ им. Д.И. Курского*. Саратов, 1969. Вып.18. С. 261–270.
36. Балика Г. О. Адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України : дис. ... канд. юрид. наук. / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2015. 221 с.
37. Бахрах Д. Н., Россинский Б. В., Стариков Ю. Н. Формы управленческих действий. *Административное право*: учебник. 3-е изд., пересмотр. и доп. Москва : Норма, 2008. 816 с. – С. 339-489
38. Бачило И. Л. Функции органов управления (правовые проблемы оформления и реализации). Москва : Юридическая литература, 1976. 200 с.
39. Безвух С. В. Швидкість відшкодування вкладу як основоположний елемент системи захисту вкладів у банківських

установах. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 2. Т. 1. С. 9–12.

40. Безродна О. С. Планування відновлення діяльності банків як напрям мінімізації ризику зміни їх фінансової стійкості. *Фінансово-економічна інтеграція України: вплив на соціально-економічний розвиток держави та регіонів* : матеріали наукового круглого столу (м. Харків, 28 квітня 2020 р.). Харків, 2020. С. 5–7.

41. Бобровник С. В. Нормативно-правовий акт. *Юридична енциклопедія* : в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : Українська енциклопедія, 2002. Т. 4 : Н–П. 720 с.: іл. С.192

42. Бондаренко К. В. До питання про форми й методи державного управління. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2015. № 4 (1). С. 111–118.

43. Борець М. В. Адміністративно-правовий статус державних регуляторів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом : дис. ... канд. юрид. наук. / Національний технічний університет України. Київ, 2017. 254 с. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.09/2017/dis_Borets_M__V_.PDF.

44. Бумсма Питер Й. Шість основ сучасного банківського законодавства. *Фінанси: Теорія і Практика*. 2000. № 2. С. 5–14.

45. Буткевич С. А. Форми та методи діяльності Держфінмоніторингу України (адміністративно-правовий аспект). *Право і безпека*. 2008. Т. 7. № 2. С. 110–115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Rib_2008_7_2_25.

46. Великий енциклопедичний юридичний словник / [за ред. Ю. С. Шемшученка]. Київ : Юридична думка, 2007. 992 с.

47. Власов К. А. Общая характеристика системы государственного управления в сфере банковской деятельности Российской Федерации. *Банковское право*. 2009. № 1. С. 8–11.

48. Возняковська К. А. Про правові засади державної підтримки неплатоспроможних банків. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 3 С. 131–134. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/711282.pdf>.

49. Возняковська К. В. До питання про правову модель режиму неспроможності банківських установ. *Підприємництво господарство і право*. 2018. № 8. С. 49–54.

50. Голосніченко І. П. Теорія повноважень, їх легітимність та врахування потреб і інтересів при встановленні на законодавчому рівні. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць*. 2011. № 1 (9). С. 147–155.

51. Горбач М. І. Класифікація елементів адміністративно-правового статусу суб'єктів адміністративного права. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2017. № 2. С. 29–41.

52. Горшенев В. М. Способы и организационные формы правового регулирования в социалистическом обществе. Москва : Юрид. лит., 1972. 258 с.

53. Грошово-кредитна та фінансова статистика [Заголовок з екрану] URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1 (дата звернення 22.03.2018).

54. Гудзинська Л. Ю. Підвищення інституційної спроможності фонду гарантування вкладів фізичних осіб як запорука зміцнення довіри до банківської системи. *Финансовые услуги*. 2017. № 3. С. 13–17.

55. Демидова Л. М., Айрапетян А. С., Сарана С. В., Кальян О. С. Напрями удосконалення діяльності фонду гарантування вкладів фізичних осіб: економіко-правовий аспект. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2019. Том 4. № 31. С. 4–11.

56. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Факт, 2003. 384 с.

57. Державне управління: Словник-довідник / за заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменко. Київ : Вид-во УАДУ, 2002. 228 с.

58. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е. та ін. ; Швейцарсько – український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». Київ : Софія. 2012. 128 с.

59. Директива 2006/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради про започаткування та здійснення діяльності кредитних установ (виправлене видання). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_862.

60. Директива 2014/49/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Щодо схем гарантування депозитів» – Directive 2014/49/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on deposit guarantee schemes Text with EEA relevance URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2014/49/oj>

61. Директива 2014/59/ЄС Європейського парламенту та Ради про встановлення основ для відновлення та врегулювання кредитних установ та інвестиційних фірм – Directive 2014/59/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 establishing a framework for the recovery and resolution of credit institutions and investment firms URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2014/59/oj>

62. Дніпров О. Компетенція як елемент правового статусу органів виконавчої влади. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2017. № 861 (13). С. 257–262.

63. Добрынин И. Н. Регулирование функционирования кредитно-финансовых институтов в условиях мирового финансового кризиса. *Государство и право*. 2009. № 5. С. 98–103.

64. Дребот Н. П. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб в Україні: діяльність і перспективи розвитку. *Вісник Університету банківської справи*. 2015. № 2. С. 27–34.

65. Друга Директива Ради 89/646/ЄЕС «Щодо узгодження законів, підзаконних та адміністративних актів, які стосуються початку і здійснення діяльності кредитних установ, та внесення змін до Директиви 77/780/ЄЕС». URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_353.

66. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.

67. Єрмак О., Левченко Ю. Повернення коштів з депозитних рахунків розміщених в комерційні банки. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 2. С. 304–311.

68. Закон щодо відшкодування фізичним особам шкоди, завданої зловживаннями у сфері банківських та інших фінансових послуг, опубліковано [Заголовок з екрану]. URL: <https://fg.gov.ua/articles/596-7618-zakon-shchodo-vidshkoduvannya-fizichnim-osobam-shkodi-zavdanoi-zlovzhivannyami-u-sferi-bankivskikh-ta-inshikh-finansovikh-poslug-opublikovano.html>. (дата звернення 09.12.2020)

69. Запольский С. В. Дискуссионные вопросы теории финансового права : монографія. Москва : РАП, Эксмо, 2008. 160 с.

70. Запотоцька О. В. Адміністративно-правовий статус Національного банку України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Київ, 2017. 238 с.

71. Запроваджено тимчасову адміністрацію у ПАТ «Банк «Юнісон» [Заголовок з екрану]. URL: <https://www.fg.gov.ua/articles/3842-zaprovadzhen-timchasovu-administratsiyu-u-pat-bank-yunison.html>. (дата звернення 09.12.2020)

72. Заславська О. І. Тенденції розвитку гарантування вкладів фізичних осіб в Україні. *Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту*. 2016. Вип. 16. С. 121–129. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/16472>.

73. Зуй В. В. Адміністративно-правовий статус громадян в Україні . *Правова держава Україна: Проблеми, перспективи розвитку*: Короткі тези доп. та наук. повід. респ. н-пр. конфер. (м. Харків, 9–11 лист. 1995 р.). Харків, 1995. С. 107–108.

74. Ивакин А. А. Административно-правовое положение общественных объединений Российской Федерации : дисс. ... канд. юрид. наук ; спец. : 12.00.14. Москва, 2009. 214 с.

75. Иванов С. О. Доктрина Ultra vires в діяльності юридичних осіб публічного права. *Форум права*. 2011. № 2. С. 303–310.

76. Иванов Ю. А. Теоретико-методологічні передумови категоризації об'єктів критичної інфраструктури у кредитно-банківській сфері. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 1. С. 102–105.

77. Ігонін Р. В. Управлінські відносини як складова предмета адміністративного права. *Держава і право*. 2010. № 48. С. 258–263.

78. Інструкція про порядок здійснення Фондом гарантування вкладів фізичних осіб захисту прав та охоронюваних законом інтересів вкладників : затверджена Рішенням виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 26.05.2016 № 825. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0874-16#Text>.

79. Інформація про здійснення регуляторної діяльності у 2020 році [Заголовок з екрану]. URL: <https://www.fg.gov.ua/articles/49185-informaciya-pro-zdiysnennya-regulyatorno-diyalnosti-u-2020-roci.html>. (дата звернення 02.04.2021)

80. Кадикало О. І. Відносини Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та банківських установ: дискусійні аспекти. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 2 (68). С. 49–53.

81. Керимов Д. А. Категория цели в советском праве. *Правоведение*. 1964. № 3. URL: <http://law.edu.ru/article/article.asp?articleID=1130223>.

82. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс від 07.12.1984 № 8073-Х

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

83. Комарова Ю. М. Адміністративно-правовий статус національного антикорупційного бюро України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 229 с.

84. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права : навчальний посібник. 3-тє вид., змін, й доп. Тернопіль : Карт-бланш, 2002. 247с.

85. Курко М. Н. Зміст державного управління (теоретико-правовий аспект). *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2015. № 1. С. 36–40.

86. Лазарев Б. М. Компетенция органов управления. Москва, 1972. 280 с.

87. Лапшина Л. П., Салеев Т. Ф. Понятие формы деятельности государственных органов в современной науке. *Вестник Удмуртского университета. Серия «Экономика и право»*. 2015. №2. С. 119–124.

88. Латковська Т. А., Лещенко О. В. Національний банк України як суб'єкт фінансово-правового регулювання грошового обігу в Україні : монографія. Чернівці : Технодрук, 2014. 200 с.

89. Лук'янець Д. М. Типологія юридичної відповідальності. *Юридична Україна*. 2004. № 3. С. 4–10.

90. Лютіков П. С. Суб'єктивні права й обов'язки як складові адміністративно-правового статусу юридичної особи: класифікація та характерні ознаки. *Актуальні проблеми держави і права*. 2013. № 69. С. 429–435.

91. Мамедов С. Г. Підвищення ефективності нагляду в контексті реструктуризації банків. *Вісник університету банківської справи*. 2017. № 1. С. 60–64.

92. Манохин В. М., Адушкин Ю. С., Багишаев З. А. Российское административное право : учебник. Москва, 1996. 472 с.

93. Мацелик Т. О. Компетенція органів публічної адміністрації: поняття та структурні елементи. *Вісник Запорізького Національного Університету : юридичні науки*. 2010. № 2. С. 76–83.

94. Мирошник С. В. К вопросу о субъектах финансового права. *Проблемы экономики и юридической практики*. 2012. № 2. С. 151–154.

95. Музичук О. М. Уточнення сутності категорії «правовий статус» суб'єкта адміністративно-правових відносин та його елементного складу. *Форум права*. 2008. № 1. С. 316–321.

96. На розгляді у Конституційному суді України [Заголовок з екрану]. URL: <http://www.ccu.gov.ua/uk/publish/article/286714>.

97. Науменко С. Г. Контроль діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб: адміністративно-правовий аспект. *Право і суспільство*. 2020. № 6. Частина 2. С. 94–98.

98. Нерсисянц В. С. Процессы универсализации права и государства в глобализирующемся мире. *Государство и право*. 2005. № 5. С. 38–47.

99. Носань Н. Роль фінансового оздоровлення банків у контексті підвищення довіри населення до банківської системи України. *Галицький економічний вісник*. 2020. Том 66. № 5. С. 113–119.

100. Оболенський О., Лукін С. Публічне управління: публічна сфера, публічне право і публічна політика – співвідношення понять. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2013. № 2. С. 3–11.

101. Олькіна О. В. Конституціоналізація поняття «юридична особа публічного права». *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 4. С. 69–71. URL: http://pap.in.ua/4_2014/17.pdf.

102. Осауленко С. В. Адміністративно-правовий статус Кабінету Міністрів України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2010. 19 с.

103. Осипов Ю. К. Подведомственность юридических дел. Свердловск, 1973. 124 с.

104. Основы государства и права : учебное пособие / под общей редакцией д.ю.н., профессора С.А. Комарова. 3-е изд., испр. и доп. Москва : Манускрипт, Остожье, 1998. 320 с.

105. Отич П. С., Маланчук Т. В. Організаційні заходи впливу за порушення банківського законодавства. *Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети* (м. Дніпро, 8–9 грудня 2017 р.). Херсон : Гельветика, 2017. С. 75–78.

106. Панчишин А. В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус». *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 95–98. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/23529>.

107. Перепелиця М. О. Поняття та види суб'єктів фінансового права : монографія. Харків : Право, 2012. 272 с.

108. Плотнікова М. В. Класифікація правових актів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. *Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку*: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 17–18 травня 2008 р.). Суми, 2008. Ч. 1. С. 286–289.

109. Плотнікова М. В. Адаптація українського законодавства до вимог ЄС в контексті застосування принципів обміну інформацією органами нагляду за наданням фінансових послуг. *Теорія та практика адаптації банківського законодавства України до вимог ЄС*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 3 листопада 2017 р.). Yerevan: Eurasian Social Science Association, 2018. С. 72–75.

110. Положення про порядок накладання Фондом гарантування вкладів фізичних осіб адміністративних штрафів : затверджене Рішенням виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб № 15 від 9 серпня 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1626-12#Text>.

111. Положення про виведення неплатоспроможного банку з ринку : затверджене Рішенням Виконавчої Дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб № 2 від 05.07.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1581-12#Text>.

112. Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 р. № 731. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-92-%D0%BF#Text>.

113. Положення про плани відновлення діяльності банків України та банківських груп : затверджене Постановою Правління Національного банку України № 95 від 18.07.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0095500-19#Text>.

114. Положення про порядок відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів за вкладами : затверджене Рішенням виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб 09.08.2012 № 14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1548-12#Text>.

115. Пономарьов О. В. Адміністративно-правовий статус Антимонопольного комітету України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київ : ДНДІ МВС України, 2010. 217 с.

116. Пономарьов С. П. Адміністративно-правовий статус органів служби безпеки України. *Право і Безпека*. 2012. №. 3. С. 121–125.

117. Правила надання звітності учасниками Фонду гарантування вкладів фізичних осіб : затверджені Рішенням Виконавчої Дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 18.06.2020 р. № 1158. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0831-20#Text>

118. Правове регулювання неплатоспроможності банків: навчальний посібник для студентів вищих юридичних навчальних закладів / [уклад. В. Д. Чернадчук]. Вид 2-ге, перероб. та доп. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. 116 с.

119. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 № 3659-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 50. Ст. 472.

120. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5–6. Ст. 30.

121. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 07.06.2018 № 2447-VІІІ. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 24. Ст. 212.

122. Про гарантоване відшкодування вкладів (депозитів) фізичних осіб – О гарантированном возмещении банковских вкладов (депозитов) физических лиц: закон Республики Беларусь от 8 июля 2008 года URL: http://www.nbrb.by/Legislation/documents/L_369-Z.pdf.

123. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VІІ. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 49. Ст. 2056.

124. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України від 11.09.2003 № 1160-ІV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 9. Ст. 79.

125. Про захист банківських вкладів (депозитів) – О защите банковских вкладов (депозитов): Закон Киргизской Республики от 7 мая 2008 года. URL: <http://www.deposit.kg/закон-кыргызской-республики-о-защит/>.

126. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 29. Ст. 238.

127. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб в Україні : Закон України від 23.02.2012 № 4452-VІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 50. Ст. 564.

128. Про страхування вкладів та зобов'язань інвесторів – О страховании вкладов и обязательств инвесторов: Закон Республики Литва от 20 июня 2002 года № IX-975. URL: http://www.lb.lt/deposit_insurance.

129. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 № 2664-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 1. Ст. 1.

130. Проблеми правового регулювання відносин на ринку фінансових послуг в умовах глобалізації : монографія / за заг. ред. В. Д. Чернадчука, М. В. Старинського. Суми : Мрія, 2017. 232 с.

131. Публічна адміністрація і громадяни: адміністративно-правове регулювання відносин: монографія. Київ : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2017. 372 с.

132. Пушкин А. А. Компетенция государственных хозяйственных органов как особая форма проявления их административно-хозяйственной правосубъектности. *Правоведение*. 1965. № 3. С. 38–42.

133. Регуляторна діяльність [Заголовок з екрану]. URL: <https://www.fg.gov.ua/dokumenti/regulyatorna-diyalnist>.

134. Резнік О. М. Сутність та структура адміністративно-правового механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки України. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018, Nr. 2-2(30). PP. 69–72.

135. Самощенко И. С. О правовых формах осуществления функций Советского государства. *Советское государство и право*. 1956. № 3. С. 85–87.

136. Словник термінів і понять з державного управління. Київ : Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005. 251 с.

137. Собчук Ю. Г. Організаційно-правові засади регулювання відносин неплатоспроможності банків в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Київ, 2013. 207 с.

138. Советское гражданское процессуальное право : учебное пособие / под ред. М. А. Гурвича. Москва : ВЮЗИ, 1957. 370 с.

139. Сороківська З. К. Оцінка впливу іноземного капіталу на банківський сектор України. *Бізнес-навігатор*. 2018. № 4. С. 167–170.

140. Старилов Ю. Н. Курс общего административного права : в 3-т. Москва, 2002. Т. 2. 600 с.

141. Старилов Ю. Н. Курс общего административного права : в 3 т. Москва : Норма, 2006. Т.1. 728 с.

142. Стець О. М. Адміністративно-правовий статус Головного управління державної служби України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2011. 19 с.

143. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року : затверджена Рішенням виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб 13 січня 2020 року № 67. URL: <https://www.fg.gov.ua/storage/files/rishennya-vid-193-vid-25-02-2021-strategiya-2025-zatverdzeni.pdf>.

144. Теория государства и права : учебник для вузов / под ред. В. М. Корельского, В. Д. Первалова. 2-е изд., изм. и доп. Москва : НОРМА, 2002. 616 с.

145. Теория государства и права : курс лекций / под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Юристъ, 2001. 776 с.

146. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / О. В. Зайчук [та ін.]. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 685 с.

147. Тихомиров Ю. А. Теория компетенции. Москва : Юринформцентр, 2001. 355 с.

148. Ткебучава Л. Д. Финансово-правовое регулирование системы страхования банковских вкладов: сравнительно-правовое исследование : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.14 / Моск. гос. юрид. акад. им. О. Е. Кутафина. Москва, 2010. 204 с.

149. Турбанов А. В. Финансово-правовые основы создания и функционирования системы страхования банковских вкладов в Российской Федерации : дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.14. Москва, 2004. 371 с.

150. Тысенко Е. О. Органы государственной и муниципальной власти как юридические лица публичного права. *Актуальные проблемы российского права*. 2009. № 1. С. 180–186. URL: <http://dlib.eastview.com/browse/doc/22021428>.

151. Умнова И. А. Конституционные основы современного российского федерализма : учебно-практическое пособие. Москва : Дело, 1998. 280 с.

152. Финансовая устойчивость Российской Федерации. Правовая доктрина и практика обеспечения / под ред. Кучерова И. И. Москва : Контракт, ИЗиСП, 2016. 344 с. URL: <http://znanium.com/catalog.php?bookinfo=791900>.

153. Фінансове право. Академічний курс : підручник / О. П. Орлюк. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 808 с.

154. Фомінов Р. М. Функції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб: теоретико-правові аспекти. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2013. № 2 (9). С. 53–57.

155. Ходак Є. С. Особливості функціонування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. Харків: ХНУВС, 2015. С. 144–148.

156. Ходак Є. С. Регуляторна діяльність фонду гарантування вкладів фізичних осіб: адміністративно-правовий аспект. *Судова апеляція*. 2016. № 2. С. 33–40.

157. Ходак Є. С. Адміністративно-правовий статус фонду гарантування вкладів фізичних осіб : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 247 с.

158. Худяков А. И. Избранные труды по финансовому праву: сборник трудов. Санкт-Петербург: Юридический центр – Пресс, 2010. 472 с.

159. Царікова О. В. Нормативно-правові аспекти взаємодії національного банку України та фонду гарантування вкладів фізичних осіб у вітчизняній системі гарантування вкладів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. № 3. С. 242–245.

160. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

161. Цуркан М. І. Правове регулювання публічної служби в Україні. Особливості судового розгляду спорів : монографія. Харків, 2010. 216 с.

162. Чернадчук В. Д. До питання суб'єктного складу правовідносин неплатоспроможності банків. *Приватне та публічне право*. 2017. № 2. С. 82–86.

163. Чернадчук Т. О. Деякі питання щодо визначення поняття «суб'єкт інформаційних банківських правовідносин». *Право та державне управління*. 2013. № 1 (10). С. 88–91.

164. Чеховський Д. Б. Взаємодія між Фондом гарантування вкладів фізичних осіб та Національним банком України в площині фінансового оздоровлення слабких банків. *Чернігівський науковий часопис Чернігівського державного інституту економіки і управління. Сер. 1: Економіка і управління*. 2014. № 1. С. 114–122.

165. Чеховський Д. Б. Функціональне призначення і принципи функціонування механізму гарантування банківських вкладів. *Вісник Університету банківської справи*. 2014. № 2 (20). С. 182–186.

166. Чиркин В. Е. Еще раз о юридическом лице публичного права . *Журнал российского права*. 2006. № 5. С. 94–104.

167. Чиркин В. Е. Заметки к дискуссии о юридическом лице публичного права. *Государство и право*. 2010. № 7. С. 23–30. URL: <http://dlib.eastview.com/browse/doc/22304894>.

168. Чуб О. О. Адаптація банківського законодавства України до права Європейського Союзу: стан, проблеми та перспективи. *Фінанси України*. 2008. № 4. С. 57–67.

169. Швагер О. А. Визначення ефективності дій суб'єктів фінансової діяльності як результат контрольних заходів. *Проблеми правового регулювання відносин на ринку фінансових послуг в умовах глобалізації* : монографія / за заг. ред. В. Д. Чернадчука, М. В. Старинського. Суми : Мрія, 2017. С. 89–110.

170. Швагер О. А. Фінансово-правовий статус уповноважених суб'єктів системи гарантування (страхування) вкладів фізичних осіб. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. 2014. Випуск 6-2. Т. 3. С. 116–118.

171. Эриашвили Н. Д. Финансовое право : учебник для вузов. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2000. 606 с.

172. Юридична енциклопедія : в 6 т. / ред. Ю.С. Шемшученко та ін.; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. Т. 5 : П–С. 2003. 736 с.

173. Юридична енциклопедія : в 6 т. / ред. Ю.С. Шемшученко та ін.; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. Т. 3: К–М. 2001. 792 с.

174. Юридична енциклопедія : в 6 т. / ред. Ю.С. Шемшученко та ін.; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. Т. 4: Н–П. 2002. 720 с.

175. Юрійчук І. В. Правове поняття адміністративних процедур. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 151–156.

176. Ястребов О. А. Проблемы классификации публичных субъектов административного права. *Вестник Московского университета МВД России*. 2009. № 12. С. 148.

177. Ястребов О. А. Публичный субъект и частный субъект административного права. *Вестник Московского университета МВД России*. 2010. №1. С. 175–176.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Таблиця – Розподіл нормативно-правових актів за деталізацією завдань Фонду

<i>Завдання Фонду</i>	<i>Перелік нормативно-правових актів, якими деталізуються завдання Фонду</i>
<p><i>забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб</i></p>	<p>Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» N 4452-VI від 23.02.2012 року;</p> <p>Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб» N 218-VIII від 02.03.2015 року;</p> <p>Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи» від 04.07.2014 року № 1586-VII;</p> <p>Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку» N 629-VIII від 16.07.2015 року;</p> <p>Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо відшкодування фізичним особам через систему гарантування вкладів фізичних осіб шкоди, завданої зловживаннями у сфері банківських та інших фінансових послуг» № 1736-VIII від</p>

	<p>15.11.2016 року;</p> <p>Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 року № 2121-III;</p> <p>Рішення виконавчої дирекції Фонду від 29.03.2013 року № 21 «Про встановлення диференційованого збору до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб» ;</p> <p>Рішення виконавчої дирекції Фонду від 07.03.2013 року № 15 «Щодо строків звернення вкладників» ;</p> <p>Порядок фінансування процесу виплат банками-агентами гарантованої суми відшкодування за вкладами, затверджене рішенням Виконавчої дирекції Фонду від 21 вересня 2017 року № 4313;</p> <p>Порядок складання і ведення реєстру акцептованих вимог кредиторів та задоволення вимог кредиторів банків, що ліквідуються, затверджене рішенням Виконавчої дирекції Фонду від 21 серпня 2017 року №3711;</p> <p>Інструкція про порядок здійснення Фондом гарантування вкладів фізичних осіб захисту прав та охоронюваних законом інтересів вкладників, затверджене рішенням Виконавчої дирекції Фонду № 825 від 26.05.2016 року;</p> <p>Положення про порядок здійснення процедури ліквідації банків, зареєстрованих</p>
--	--

	<p>на території проведення антитерористичної операції або Автономної Республіки Крим та міста Севастополя затверджене рішенням Виконавчої дирекції Фонду №213 від 30.11.2015 року,;</p> <p>Положення про порядок проведення перевірок учасників Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, затверджене рішенням Виконавчої дирекції Фонду № 16 від 09.08.2012 року;</p> <p>Положення про порядок накладання Фондом гарантування вкладів фізичних осіб адміністративних штрафів, затверджене рішенням Виконавчої дирекції Фонду № 15 від 09.08.2012 року;</p> <p>Положення про порядок відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів за вкладами, затверджене рішенням Виконавчої дирекції Фонду № 14 від 09.08.2012 року,;</p> <p>Положення про порядок накладення адміністративно-господарських санкцій Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, затверджене рішенням Виконавчої дирекції Фонду №11 від 23.07.2012 року;</p> <p>Положення про спосіб, розмір та умови надання Фондом гарантування вкладів фізичних осіб фінансової підтримки, затверджене рішенням Виконавчої дирекції</p>
--	---

	<p>Фонду № 8 від 12.07.2012 року;</p> <p>Положення про порядок ведення реєстру учасників Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, затверджене рішенням Виконавчої дирекції Фонду № 7 від 12.07.2012 року;</p> <p>Положення про порядок розрахунку, нарахування і сплати зборів до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, затверджене рішенням Виконавчої дирекції Фонду № 1 від 02.07.2012 року;</p> <p>та інші.</p>
<p><i>виведення неплатоспроможних банків з ринку</i></p>	<p>Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» N 4452-VI від 23.02.2012 року;</p> <p>Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб» N 218-VIII від 02.03.2015 року;</p> <p>Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи» від 04.07.2014 року № 1586-VII;</p> <p>Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку» N 629-</p>

	<p>VIII від 16.07.2015 року;</p> <p>Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо відшкодування фізичним особам через систему гарантування вкладів фізичних осіб шкоди, завданої зловживаннями у сфері банківських та інших фінансових послуг» № 1736-VIII від 15.11.2016 року;</p> <p>Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 року № 2121-III;</p> <p>Рішення виконавчої дирекції Фонду від 07.03.2013 року № 15 «Щодо строків звернення вкладників» ;</p> <p>Порядок складання і ведення реєстру акцептованих вимог кредиторів та задоволення вимог кредиторів банків, що ліквідуються, затверджене рішенням Виконавчої дирекції Фонду від 21 серпня 2017 року №3711;</p> <p>Положення про порядок здійснення процедури ліквідації банків, зареєстрованих на території проведення антитерористичної операції або Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, затверджене рішенням Виконавчої дирекції Фонду №213 від 30.11.2015 року;</p> <p>Положення про порядок створення, реєстрації випуску акцій, видачі банківської та генеральної ліцензії на здійснення валютних</p>
--	---

	<p>операцій перехідному банку, затверджене рішенням Виконавчої дирекції Фонду № 26 від 20.08.2013 року;</p> <p>Положення про порядок накладання Фондом гарантування вкладів фізичних осіб адміністративних штрафів, затверджене рішенням Виконавчої дирекції Фонду № 15 від 09.08.2012 року;</p> <p>Положення про порядок відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів за вкладами, затверджене рішенням Виконавчої дирекції Фонду № 14 від 09.08.2012 року;</p> <p>Положення про порядок накладення адміністративно-господарських санкцій Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, затверджене рішенням Виконавчої дирекції Фонду №11 від 23.07.2012 року;</p> <p>Положення про спосіб, розмір та умови надання Фондом гарантування вкладів фізичних осіб фінансової підтримки, затверджене рішенням Виконавчої дирекції Фонду № 8 від 12.07.2012 року;</p> <p>Положення про виведення неплатоспроможного банку з ринку, затверджене рішенням Виконавчої дирекції Фонду № 2 від 05.07.2012 року;</p> <p>та інші.</p>
--	---

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

Сумського державного університету

С.В. Леонов

«15» березня 2021 р.

АКТ

про впровадження в освітній процес результатів дисертаційного дослідження Швагер Ольги Андріївни «Адміністративно-правові засади діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні» поданого на здобуття наукового ступеня кандидата наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Комісія у складі:

Голова – завідувачка кафедри МЄПЦПД, к.ю.н., доцент Завгородня В.М.

Члени комісії – к.ю.н., асистент кафедри МЄПЦПД Славко А.С.;

– к.ю.н., доцент, кафедри МЄПЦПД Самойленко Є.А.

Комісія склала цей акт з приводу розгляду результатів дисертаційного дослідження Швагер Ольги Андріївни «Адміністративно-правові засади діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні» та їх використання в освітньому процесі з дисциплін «Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг», «Правове регулювання виведення неплатоспроможних банків з ринку» кафедри міжнародного, європейського права та цивільно-правових дисциплін Сумського державного університету.

Висновок: комісія вважає, що результати проведеного Швагер О.А. дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правові засади

діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні» отримані на основі ґрунтового аналізу та вивчення сутності та особливостей адміністративно-правового статусу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні, мають комплексний характер і використовувалися під час проведення лекцій, семінарських і практичних занять кафедри міжнародного, європейського права та цивільно-правових дисциплін Сумського державного університету зі студентами при вивченні дисциплін «Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг», «Правове регулювання виведення неплатоспроможних банків з ринку».

Акт складений у 2-х примірниках.

Голова комісії

В.М. Завгородня

Члени комісії

А.С. Славко

Є.А. Самойленко

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи
Сумського державного університету

А.М. Черноус

«15» березня 2021 р.

АКТ

про впровадження у наукову діяльність результатів дисертаційного дослідження Швагер Ольги Андріївни «Адміністративно-правові засади діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні» поданого на здобуття наукового ступеня кандидата наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Комісія у складі:

Голова – директор ННІ права, д.ю.н., професор, заслужений юрист України
Куліш А.М.

Члени комісії:

- д.ю.н., доцент, професор кафедри АГПФЕБ Старинський М.В.;
- к.ю.н., доцент, завідувачка кафедри МЄПЦПД Завгородня В.М.

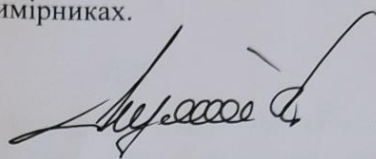
Комісія склала цей акт з приводу розгляду результатів дисертаційного дослідження Швагер Ольги Андріївни «Адміністративно-правові засади діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні» та їх впровадження у наукову діяльність.

Висновок: комісія вважає, що результати проведеного Швагер О.А. дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правові засади діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні» отримані на основі ґрунтовного аналізу та вивчення адміністративно-правового статусу

Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні та зарубіжного досвіду правового регулювання діяльності уповноважених осіб систем страхування/гарантування вкладів, мають ґрунтовний та аргументований характер і використовувалися при проведенні наукових досліджень у рамках науково-дослідницької роботи «Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної, судової та фінансової систем України» (номер державної реєстрації 018U001317), яка розробляється в Навчально-науковому інституті права Сумського державного університету.

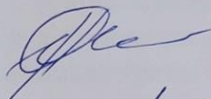
Акт складений у 2-х примірниках.

Голова комісії

А.М. Куліш

Члени комісії

М.В. Старинський

В.М. Завгородня